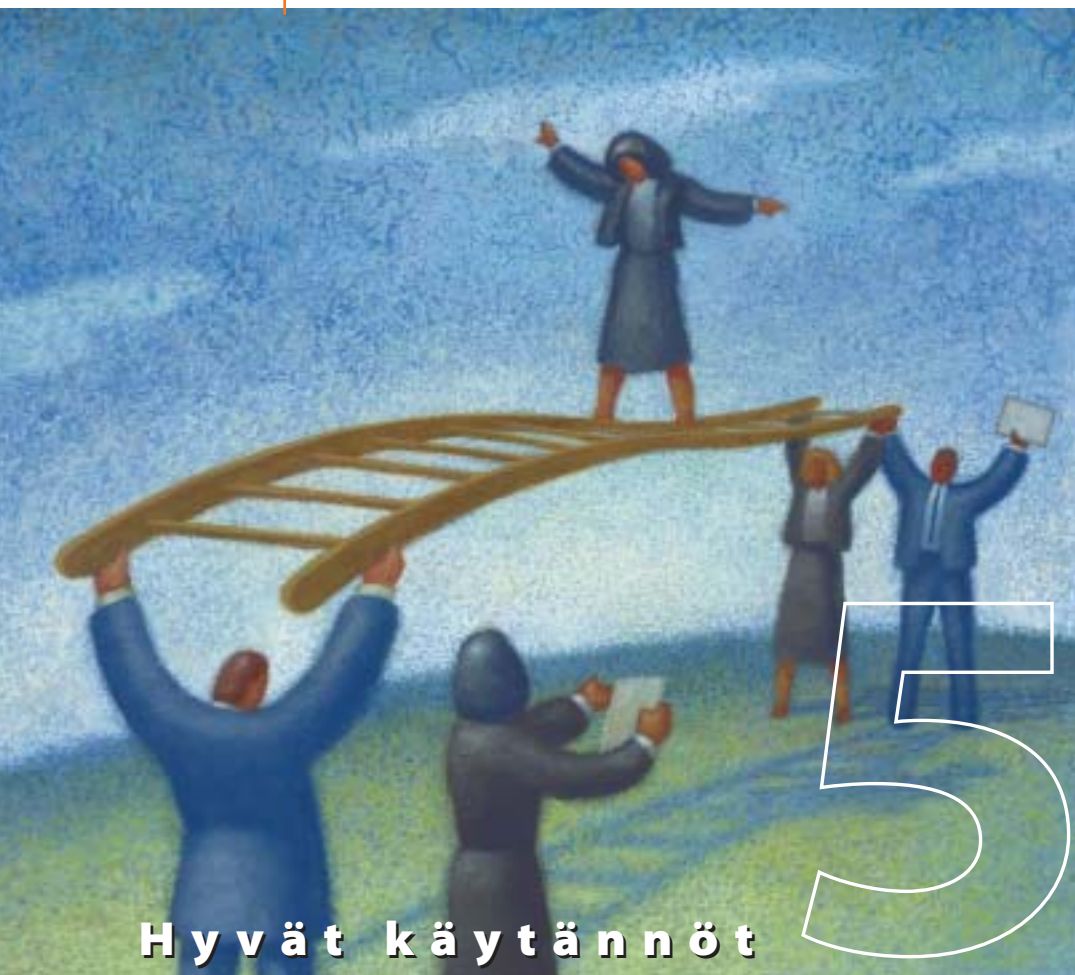

Asiakas verkoston keskipisteenä:

Hyviä käytäntöjä syrjäytymisen ja
syrjinnän ehkäisemisen ESR-hankkeissa

Ella Hietaniemi

**ASIAKAS VERKOSTON KESKIPISTEENÄ:
HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ SYRJÄYTYMISEN JA
SYRJINNÄN EHKÄISEMISEN ESR-HANKKEISSA**

Eila Hietaniemi

Euroopan sosiaalirahasto 2000-2006

ESR- Hyvät käytännöt -sarja

Päätoimittaja - Editor-in-Chief
Riitta Kangasharju

Toimitussihteeri - Editor
Sari Eskola

Toimituksen osoite - Address
Työministeriö - Ministry of Labour
PL - P.o.Box 34
00023 VALTIONEUVOSTO
puh. - tel. (09) 18 561

ISBN 951-735-600-5

ISSN 1457-8883

Oy Edita Ab, Helsinki 2001

SAATESANAT

ESR-projektien tavoitteena on kehittää uusia menetelmiä ja toimintamalleja, joita sitten voitaisiin ottaa laajempaankin käyttöön kansallisessa työvoimapolitiikassa. Nyt julkaistava raportti esittelee syrjäytymisen ja syrjinnän ehkäisyyn liittyviä hyviä käytäntöjä. Projektit ovat kohdistuneet niihin moniin eri ryhmiin, joilla on usein vaikeuksia löytää paikkaansa työmarkkinoilla: ammattitaidottomiin nuoriin, ikääntyviin, pitkäaikaistyöttömiin, paluu- ja maahanmuuttajiin, päihtedenkäyttäjiin ja muihin eri syistä työelämän ulkopuolella oleviin ja syrjäytymisuhanalaisiin.

Yhteisiä piirteitä näille projekteille näyttäisivät olevan asiakkaiden näkeminen oman elämänsä subjekteina, yksilöllisten toimenpidekokonaisuuksien rakentaminen ja eri tahojen - asiakkaan, viranomaisten, kolmannen sektorin, työnantajien - tiivis yhteistyö. Ne tuntuvat aika itsestään selviltä asioilta, mutta eivät kuitenkaan ole välttämättä aina arkipäivää. Usein vedotaan resurssipulaan. Vaikka on totta, että ESR-projekteissa panostus osallistujaa kohden voi olla suurempi kuin kansallisissa toimenpiteissä, kaikki hyvät käytännöt eivät kuitenkaan aina maksa lisää rahaa. Uudet toimintatavat ja menetelmät tai eri tahojen verkostoituminen ei välttämättä ole rahasta kiinni. Toivomme, että tämä julkaisu osaltaan antaa uusia ideoita niille, jotka työssään kamppailevat samanlaisten ongelmien parissa tai niille, jotka vastaavat palvelujen organisoinnista.

Helsingissä syyskuussa 2001

Riitta Kangasharju

ESR-projektipäällikkö

SISÄLLYS

SAATESANAT	3
1. JOHDANTO	9
2. JERMUILUA JOUTSENOSSA	11
2.1 Jermujen juurista Joutsenossa ja toimintaympäristö tänään	11
2.2 Jermujen toiminta-ajatus ja siihen liittyvät taustatekijät	11
2.3 Voimavaroja Töpselistä	13
2.4 Verkostoyhteistyötä	14
2.5 Mitä Jermut ovat saaneet aikaan?	16
2.6 Verkostoyhteistyöstä voimavaroja kaikille toimijoille	18
2.7 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Jermut-projekteista	18
3. VANTAAN TYÖLLISYYSPOPKU VÄYLÄNÄ TYÖELÄMÄÄN	21
3.1 Työllisyyspolku palvelemaan pääkaupunkiseudun pitkäaikaistyöttömiä	21
3.2 Työllisyyspolku Vantaalla	23
3.3 Käytännön toimintaa ja tuloksia	25
3.4 Miten Vantaalla jatketaan Työllisyyspolun jälkeen?	26
3.5 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Vantaan Työllisyyspolku -hankkeesta	27
4. KYVYT HERÄTELTIIN KÄYTTÖÖN JYVÄSKYLÄSSÄ	29
4.1 Projekti - idean käynnistivät murroskausi ja sen lieveilmiöt työmarkkinoilla	29
4.2 Projektin taustatiedot	29
4.3 Kokonaisvaltaista toimintaa	30
4.4 Hankkeen tavoitteiden toteutumisesta	35
4.5 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Kyvyt käyttöön -projektista	37
5. PÄIHDEPROJEKTI SELVÄÄN ELÄMÄÄN KARKKILASSA	39
5.1 Projekti -idean syntyvaiheista Karkkilassa	39
5.2 Projektin taustatiedot	39
5.3 Projektin yhteistyötoimien verkosto	41
5.4 "Karkkilan malli"	42
5.5 Miten projekti saavutti tavoitteensa?	44
5.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä päihdeprojektista Selvään elämään	46
6. PALUUMUUTTAJIEN KOTOUTUMISTA PIRKANMAALLA	48
6.1 Projekti-idean syntyvaiheet	48
6.2 Projektin toiminta-ajatus ja kohderyhmä	49
6.3 Käytännön toimintaa	50
6.4 Verkostoyhteistyötä	53
6.5 Tavoitteiden toteutumisesta	54
6.6 Mitä uutta projektissa kehitettiin ja ketkä siitä hyötyvät?	55
6.7 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä PiPa -projektista	57

7. KANSAINVÄLINEN KOHTAAMISPAIKKA AURORA JOENSUUSSA.....	59
7.1 Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajatyö Pohjois-Karjalassa	59
7.2 Projektin toiminnalliset lähtökohdat	61
7.3 Auroran toimintaa käytännössä	62
7.4 Projektitoimintaan osallistuminen.....	67
7.5 Tavoitteiden toteutumisesta	68
7.6 Miten projektin jälkeen jatketaan ?.....	69
7.7 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Kansainvälinen kohtaamispaikka Aurorasta	70
8. TOMPK LAITTOI HYRRÄN PYÖRIMÄÄN LAHDEN SEUDULLA	72
8.1 Sujuvasti sukkuloiden syrjäytymisuhkaa poistamassa.....	72
8.2 TOMPK - projektin tavoitteet ja kohderyhmä	72
8.3 Toimintamallin toteuttaminen käytännön asiakastyössä.....	73
8.4 Miten TOMPK: in tavoitteet toteutuivat?.....	77
8.5 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä TOMPK - projektista	78
9. KOHON KANNATTELEMANA TURUSSA	80
9.1 KOHO ideoitiin nuorisotyöttömyyden synnyttämään tarpeeseen.....	80
9.2 Toiminta-ajatuksen perustana luottamus ja tiivis yhteydenpito nuoriin	81
9.3 Yhteistyötä, kumppanuutta ja verkottumista	82
9.4 KOHO -projektin määrällisiä ja laadullisia saavutuksia	84
9.5 Mitä hyötyä KOHO:n toiminnasta on ollut ja kenelle ?.....	85
9.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä KOHO - projektista	86
10. MESTARI - KISÄLLI KAINUUSSA	89
10.1 Mestari - Kisällä- hankkeen syntyhistoria ja taustatekijöitä.....	89
10.2 Yhteistyötä nuorten parhaaksi	90
10.3 Toimintamalli ja sen toteuttaminen käytännössä	91
10.4 Miten projekti onnistui tavoitteissaan ?	94
10.5 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Mestari - Kisällistä.....	95
11. OMAT POLUT - TAITAVAT NAISET KILJAVALLA	97
11.1 Projektin lähtökohdat ja projekti-idean syntyvaiheet	97
11.2 Projektin tavoitteet ja kohderyhmä	97
11.3 Koulutusohjelman tavoitteet ja toteutus käytännössä	98
11.4 Projektin saavuttamia tuloksia.....	101
11.5 Projektin toiminnasta hyötyjiä	102
11.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Omat polut - taitavat naiset projektista	103
12. KYNSITULET PALOIVAT ROVANIEMELLÄ	105
12.1 Projekti-idean lähtökohdat	105
12.2 Toiminnan tavoitteet ja kohderyhmä.....	105
12.3 Toimintamalli ja käytännön toimintaa	106
12.4 Projektin tavoitteiden toteutumisesta	109
12.5 Projektissa kehitettyjen hyvien toimintamallien hyötyjiä ja käyttäjäryhmiä.....	111
12.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Kynsitulet - projektista.....	112

13. KOKEMUS VALTTIA TYÖELÄMÄSSÄ ETELÄ-POHJANMAALLA	114
13.1 Projekti-idean syntyvaiheet.....	114
13.2 Toiminnan kohderyhmä ja tavoitteet	114
13.3 Toimintaa ja yhteistyötä.....	116
13.4 Projektin tavoitteiden toteutumisesta.....	117
13.5 Projektissa kehitetyn toimintamallin hyötyjiä ja käyttäjäryhmiä.....	119
13.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Kokemuksesta valttia työelämään - projektista	121
14. LOPUKSI	123
LÄHTEET	125
LIITTEET.....	127
Liite 1.....	127
Liite 2.....	128
Liite 3.....	129
Liite 4.....	130
ESR- HYVÄT KÄYTÄNNÖT JULKAISUT	132

1. JOHDANTO

Syrjäytymisen käsite on Veli-Matti Poutasen (2000) mukaan sosiaalitieteellisen tutkimuksen ohella rantautunut osaksi työ- ja sosiaalishallinnon, ammatillisten käytäntöjen, koulutuksen ja julkisen keskustelun arkipäivää. Työhallinnon sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten työnkuva määrittyy yhä enemmän syrjäytymisen tunnistamisen ja sen torjuntakeinojen ympäristöstä. Syrjäytymiseen liittyvien sosiaalipoliittisten muutossuuntien yhteydessä on nostettu esiin sellaisia uusia käsitteitä kuin "empowerment" (voimavaraistuminen) ja "mainstreaming" (valtavirtaistaminen). Syrjäytymisen ehkäiseminen ja huono-osaisuuden torjunta ovat muodostuneet keskeisiksi työ- ja sosiaalipolitiikan toimintalohkoiksi.

Syrjäytymisessä (marginalisation) on Kari Vähätalon (1998) mukaan kyse vajeista elämänhallinnan ja hyvinvoinnin alueilla. 'Normaalin' elämänhallinnan puutteet konkretisoituvat yksilön kyvyssä ja mahdollisuuksissa hallita omaa elämäänsä. Huono-osaistumisen ja syrjäytymisen prosesseihin yhdistyneet yksilö-, yhteisö- ja kollektiivitaso ongelmat ilmenevät äärimuodoissaan muun muassa sellaisina sosiaalisen uloslyönnin (social exclusion) muotoina kuin asunnottomuus, alkoholismi, mielenterveydenhäiriöt ja rikollisuus eri muodoissaan. Keskeisiä syrjäytymiselle altistavia tekijöitä ovat pitkäaikainen työttömyys ja vajeet koulutuksen alueilla. Yksittäinen hyvinvointivaje harvemmin sellaisenaan käynnistää syrjäytymisprosessin. Syrjäytymisessä on kyse monen tekijän kasautuvasta yhteisvaikutuksesta.

Pitkäaikaistyöttömyys on muodostunut erityisesti ikääntyvien ja ikääntyneiden sekä vähän koulutettujen henkilöiden ongelmaksi. Nuorten yleinen työttömyystilanne on 1990-luvun synkempien vuosien jälkeen muuttunut valoisammaksi, mutta heidänkin joukossaan on erityisryhmiä, joille tuetut polut työelämään ovat tarpeen. Ikä, etninen tausta, sukupuoli ja vammaisuus ovat ominaisuuksia, jotka voivat nousta esteeksi työllistymiselle ja pitkittyessään altistaa syrjäytymisprosessille. Syrjäytymistä edistäviä esteitä työelämään ovat omiaan luomaan niin työnantajien kuin kohderyhmien omatkin asenteet.

Jo tehdyistä työllistymistä ja elämänhallintaa tukevista toimenpiteistä huolimatta jäljellä on pitkäaikaistyöttömien 'kova ydin', joka eri syistä joutuksen on entistä vaikeammin työllistettävissä avoimille työmarkkinoille. Tähän 'kovaan ytimeen' lukeutuvat muun muassa vähän koulutetut, nykyisten osaa-misvaatimusten mukaan ammattitaidottomat pitkäaikaistyöttömät, joilla usein on muitakin työkykyyn liittyviä rajoitteita. Näistä vähäisempiä eivät ole

pitkän työelämästä poissaolon aiheuttamat sosiaalisen toimintakyvyn puute, rapautunut yleinen terveydentila ja erilaiset päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat.

Euroopan Sosiaalirahaston tukemien hankkeiden tarkoituksena on täydentää kansallista politiikkaa ja siten mahdollistaa uusien innovatiivisten hankkeiden toteuttaminen erilaisten projektien kautta. Projekteissa etsitään, kehitetään, kokeillaan ja tuotetaan uusia ratkaisuja, jotka aktiivisesti pyritään levittämään hyvinä käytäntöinä levitetään palvelemaan eri kohderyhmiä.

Seuraavassa esitellään lyhyesti kaksitoista hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja tuottanutta projektia, jotka eri tavoin ovat edistäneet ja tukeneet paluu- ja maahanmuuttajien, nuorten, ikääntyneiden, naisten, päihteidenkäyttäjien sekä muiden eri syistä työelämän ulkopuolella olevien tai syrjäytymisuhan alaisten ryhmien työllistymistä ja elämänhallintaa. Esiteltävien hankkeiden tavoitteena oli torjua syrjäytymistä ja eri syistä johtuvaa syrjintää kohderyhmiensä keskuudessa. Kukin hanke on omannäköisensä ja edustaa omalla tehtäväkentällään sen laatuista hyviä käytäntöjä tuottaneita toimintamalleja, joiden leviäminen laajempaankin käyttöön sellaisenaan tai sovelletuna kulloisenkin kohderyhmän tarpeisiin on suotavaa.

2. JERMUILUA JOUTSENOSSA

2.1 Jermujen juurista Joutsenossa ja toimintaympäristö tänään

Jermut- projektien ideaa kehiteltiin erilaisissa kunnan palaverissa, joista muun muassa Visio-2007 - palaverissa pohdittiin, mitä voitaisiin tehdä henkilöille, jotka suurteollisuuden rakennemuutosten aiheuttamat henkilöstövähennykset olivat jättäneet työttömiksi. Työtä vaille jääneet ihmiset olivat aikoinaan muuttaneet Joutsenoon työn perään muualta Suomesta, koulunkäynti oli useinkin jäänyt pelkään kansakouluun ja ne työtehtävät, mitkä he vuosien työelämässä olon jälkeen olivat oppineet, katosivat kokonaan. Nämä ihmiset jäivät sananmukaisesti tyhjän päälle. Heidän lisäksi oli myös joukko sellaisia työttömiä, joiden koko työhistoria koostui erilaisista pätkätöistä sekä valtion ja kunnan tukitöistä. Suurin osa tästä joukosta oli iältään viidenkymmenen vuoden kahta puolta eli he eivät 1990-luvun alkuvuosina olleet kovin haluttua työvoimaa työmarkkinoilla. Pitkittyvän työttömyyden kielteiset vaikutukset alkoivat näkyä näillä ihmisillä sekä fyysisen että psykisen työkuoron rapautumisena ja myös ongelmina elämänhallinnan alueilla. Näistä lähtökohdista projekti-idea ruvettiin valmistelemaan huolella pitäen lähtökohtana sitä, että jotain pitäisi todella tapahtua näiden ihmisten elämässä. Suunnittelun kantavana ajatuksena oli kuntouttavan työtoiminnan idea. Mukaan on myöhemmin tullut myös pitkäaikaistyöttömille suunnattu työhön valmentava päivätoiminta.

2.2 Jermujen toiminta-ajatus ja siihen liittyvät taustatekijät

Toiminnan tavoitteita

Jermut I ja II ovat Etelä-Karjalassa Joutsenon kunnassa toteutettuja hankkeita, jotka ovat pyrkineet ehkäisemään syrjäytymistä sekä lisäämään kohde-ryhmänsä sosiaalista osallisuutta ja elämänhallinnan taitoja. Molempien hankkeiden kohteena ovat olleet heikon työmarkkina-asemansa vuoksi syrjäytyneet tai syrjäytymisuhan alaiset yli 25-vuotiaat pitkäaikaistyöttömät. Jo vuodesta 1996 on Jermut palvellut Joutsenon kunnan sosiaalitoimen ja työvoimatoimiston pitkäaikaistyöttömiä yhteisasiakkaita järjestämällä näille työtehtäviä, jotka olivat irrallaan kunnan normaalista työllistämisestä.

Pelkkään työllistämiseen keskittyvä toiminta havaittiin kuitenkin asiakkaiden elämänhallinnan taitojen kehittämisen kannalta varsin niukaksi ja niinpä seuraavaksi käynnistyneen ryhmän toimintaan otettiin mukaan sosiaaliryöntekijä, jonka tehtävänä oli tukea ja motivoida 'jermulaisia' elämänhallintataidoissa. Näiden kahden Jermu-ryhmän toiminnasta saatujen tulosten perusteella erityisesti elämänhallinnan taitojen ohjausta päätettiin tehostaa muokkaamalla toiminta useamman vuoden kestäväksi projektiksi. Työelämässä mukanaolon mahdollisuutta haluttiin täydentää oheen liitettävällä koulutuksella ja tavoitteeksi asetettiin myös työosuuskunnan perustaminen. Jermut I -projektiin sisältyivät kahden kuukauden kurssi- ja neljän kuukauden työjakso. Projektilla oli elämänhallinnan kokemusten lisääntymisen ja työosuuskunnan perustamisen lisäksi myös työllistymistavoite niin, että noin puolet osallistuneista olisi onnistunut tässä tavoitteessa.

Jermut II:n yhtenä tavoitteena on ollut yhteistyössä Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman kanssa rakentaa sosiaalis-ammattillisen kuntoutuksen malli uudeksi työkäytännöksi, jonka keinoin saadaan aikaan asennemuutos asiakkaassa. Välittömiä konkreettisia tuloksia, joita sosiaalis-ammattillisen kuntoutuksen mallin käyttöönotolla pyritään saavuttamaan, ovat muun muassa päivärytmin normalistuminen, ryhmässä toimimisen opettelu, aktiivisuuden kohoaminen, päihteiden käytön vähentäminen, fyysisen kunnan paraneminen ja ammattitaidon päivittäminen. Projektiin osallistumisen seurauksena asiakkaiden syrjäytymisprosessin odotetaan pysähtyvän ja näiden vastuunoton omasta elämästään lisääntyvän. Luodun alhaalta ylöspäin (bottom-up) etenevän mallin periaatteen mukaan asiakkaan kuntoutuminen etenee yksilöllisen räätälöinnin tukemana ja samalla mahdollisesti avautuu polunpää, joka johtaa työelämään saakka.

Varsinaisia työllistämistavoitteita Jermut II:lle ei asetettu vaan tavoitteena on, että projektin loppuessa syntyisi muutaman henkilön työllistävä kolmannen sektorin organisaatio, jossa kunta mahdollisesti olisi jossain muodossa osallisena. Muina, asiakaskunnan palvelutoiminnan laadun parantamiseen tähtäävinä tavoitteina ovat olleet panostaminen verkostoyhteistyöhön ja projektihenkilöstön ammattitaitoja syventävään koulutukseen. Projektien on myös toivottu käynnistävän aktiivista kansalaistoimintaa.

Jermut - toiminnan kohderyhmät

Jermut -projektien ensisijaisena kohderyhmänä ovat olleet heikon työmarkkina-aseman vuoksi syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat yli 25-vuotiaat joutsenolaiset pitkäaikaistyöttömät. Heillä on voinut olla sosiaalista-, psykistä - tai fyysistä vajaakuntoisuutta, ongelmia päihteiden käytön kanssa tai

vanhentunut ja puutteellinen ammattitaito. Projekteihin on päässyt mukaan työkykyä arvioinnin kautta, jossa on kokonaisvaltaisesti selvitetty mahdolliset työelämään osallistumisen esteet niin fyysisen kuin psyykkisenkin työkyvyn osalta.

Projektitoiminnan piirissä olevassa asiakaskunnassa miehet ovat enemmistönä ja joukossa on paljon yksinäisiä tai eronneita miehiä. Projektin tukitoimissa olevat miehet ovat nuorempia, jotka eivät ole löytäneet päivätoimintaa omakseen siinä määrin kuin vanhemmat miehet. Asiakaskunnan koulutus- ja osaamistaso on pääsääntöisesti matala, mutta joukossa on korkeinkin ammattitaitokannan omaavia. Heillä työllistymisen esteeksi ovat useinkin muodostuneet eriarvoiset päihdeongelmat.

Vaikka suomalaiset ovat asiakaskunnassa enemmistönä, Jermujen toimintamallin voisi projektin kokemusten mukaan kuvitella soveltuvan myös paluu- ja maahanmuuttajille. Päivätoiminta olisi oivallinen paikka myös maahan äskettäin tulleille opetella säännöllistä päivärytmiä suomalaisen työ- ja elämäntilanteen ympäristössä. Paluu- ja maahanmuuttajista sekä suomalaisista koottu sekaryhmä esimerkiksi Jermujen Iskuryhmänä olisi muutenkin osaltaan poistamassa mahdollisia paikallisten asukkaiden ennakkoluuloja paluu- ja maahanmuuttajia kohtaan. Joitakin paluu- ja maahanmuuttajia projektin asiakaskunnassa on sen toiminnan aikana ollutkin. Käytännössä tällä hetkellä, jos kaikki joutsenolaiset pitkäaikaistyöttömät päättäisivät pyrkiä Jermuihin, mukaan pääsy ei onnistuisi projektin rajallisten resurssien vuoksi. Toisaalta tilanne on tasa-painossa, koska osa pitkäaikaistyöttömistä on todennut projektitoiminnan itselleen vieraaksi.

2.3 Voimavaroja Töpselistä

Jermut projektin vaikuttavuudesta tehdyn tutkimuksen mukaan Jermut I projektiin liittynyt kurssijakso koettiin osallistujien taholta liian abstraktina ja työttömiä aliarvioivana. Kokemuksista viisastuneena Jermut II- projektissa ohjaus päätettiin toteuttaa työttömien vapaaehtoisuuteen perustuvan Töpseli- toiminnan yhteydessä. Asiakas tulee mukaan toimintaan joko työvoimatai sosiaalitoimiston ohjaamana tai kuultuaan päivätoiminnasta joltain tuttavaltaan. 'Porkkanana' toiminnassa on, että työtön saa kunnan sosiaalitoimen kustantaman aamupalan ja lounaan, kun osallistuu toimintaan aamupäivän ajan. Fyysisiä päivätoimintapaikkoja Joutsenossa on kaksi ja toimintaa on arkisin, viitenä päivänä viikossa. Töpselin toimintaan on osallistunut päivittäin keskimäärin kymmenen asiakasta.

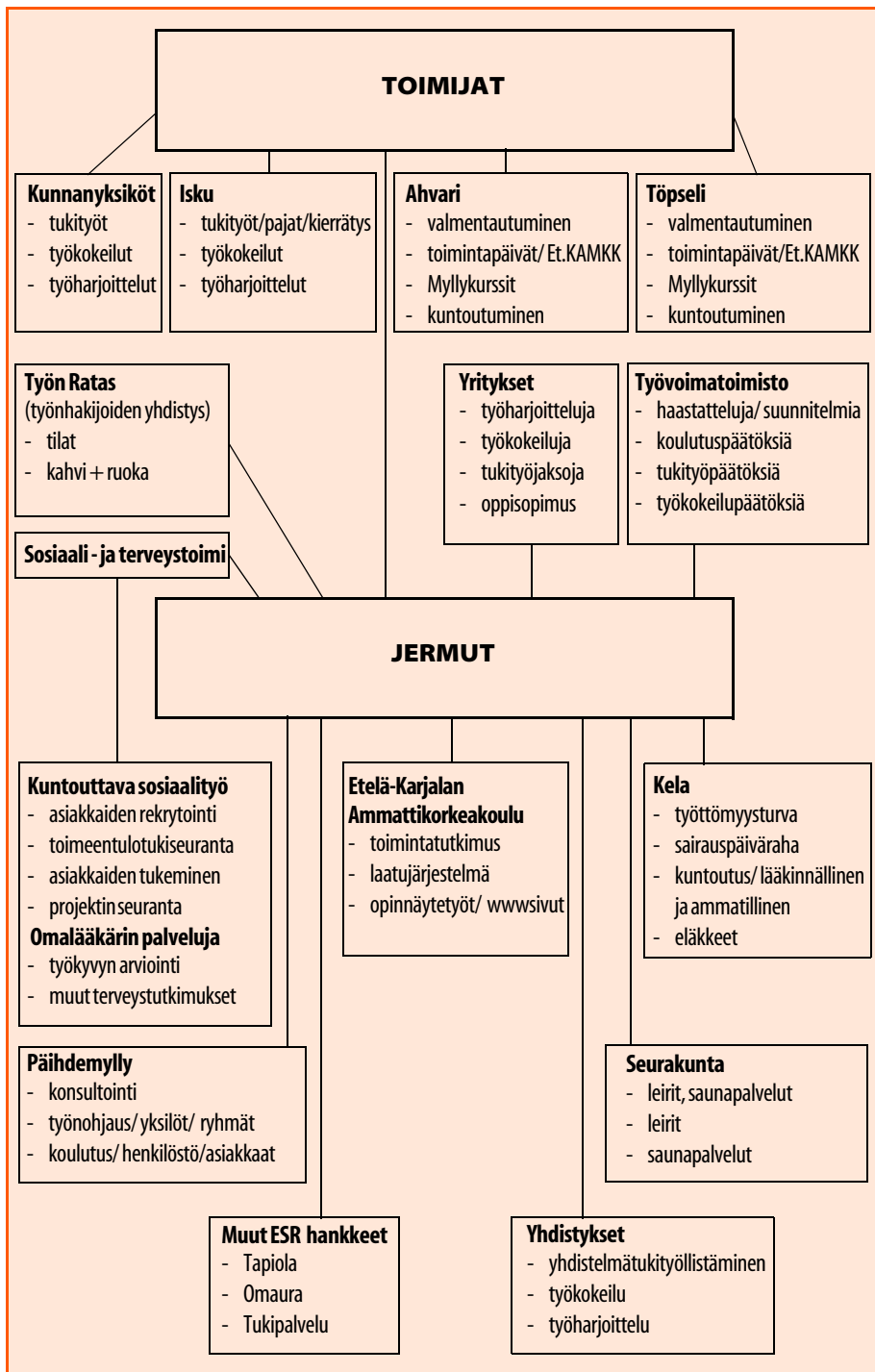
Toiminta Töpselissä perustuu yhdessäololle ja jokapäiväisessä aamutiimissä keskustellaan muun muassa työttömyydestä, elämäntilanteesta, kysymyksistä tai mistä tahansa aiheesta paikallaolijoiden kiinnostuksen mukaan. Toimintaan osallistuvat tekevät myös ohjaajien tukemana talkooperiaatteella erilaisia työtehtäviä pääasiassa kunnalle, mutta myös yksityisille tilaajille. Töistä ei makseta palkkaa, mutta sen korvikkeena tarjotaan mahdollisuutta osallistua erilaiseen virkistystoimintaan kuten retkiin ja teatterissa käynteihin. Päivätoiminta on paikka, missä toimintaan osallistuvilla on tilaisuus tarvittaessa keskustella ohjaajien kanssa syvällisestikin elämäntilanteestaan nousevista asioista, jos ne painavat mieltä. Tarjoamalla yhdessäoloa ja aikaa asiakkaan kuuntelemiselle Töpseli-toiminta on antanut osallistujilleen nimensä mukaisesti 'virtaa' omien voimavarojen (empowerment) ja elämäntilanteen lisäämiseen. Töpselitoiminnalla pyritään myös parantamaan osallistujien työelämävalmiuksia ja tavoitteena on, että asiakas etenee Töpselitoiminnasta joko työharjoittelun tai -kokeilun kautta työhön. Myös tukityöllistäminen on projektin puitteissa mahdollista. Töpselitoiminnan tarjoama mahdollisuus talkootyön luontoiseen työpalveluun ei kuulu työvoimahallinnon normaaleihin toimenpiteisiin, vaan on kehitelty nimenomaan Jermut -projektin tarpeisiin.

2.4 Verkostoyhteistyötä

Hankkeen kohderyhmän laadukkaaseen palveluun pyrkiminen on edellyttänyt panostamista sekä verkostoyhteistyön toimivuuteen että vuoropuheluun erilaisten pitkäaikaistyöttömiä palvelevien toimijoiden välillä. Myös projektin oman henkilöstön koulutukseen on paneuduttu huolella.

Tavoitteiden mukaisen tiiviin yhteistyöverkoston luominen on edennyt spontaanisti tilanteiden mukaan ja todettu palvelevan hyvin asiakaskunnan tarpeita. Kirjallisia sopimuksia yhteistoiminnan harjoittamisesta on vain kolmen yhteistyöverkoston toimijan kanssa. Projektitoiminta on helpottanut paineita sekä työ- että sosiaalihalinnon puolella ja vaikuttanut siten paikallisella tasolla näiden hallinnonalojen asiakaspalvelun laadun parantumiseen. Käytännössä työvoimatoimiston kanssa asioidaan päivittäin ja sosiaali- ja terveystoimen alaisena projektin työntekijät tekevät projektin kautta myös sosiaalitoimistolle töitä. Käytännön työssä on havaittu tarve tällaiselle eri hallinnonalojen välimaastossa operoivalle toimijalle, mitä projekti nyt edustaa. Oheinen kuvio havainnollistaa Jermut -projektin toimijoiden moninaisuutta.

Kuvio 1 . Jermujen solmima tiheä yhteistyöverkosto toimintoineen.

2.5 Mitä Jermut ovat saaneet aikaan?

Sekä Jermut I ja Jermut II ovat perusolemukseltaan syrjäytymistä ehkäiseviä ja sosiaalisen osallisuuden sekä elämänhallinnan lisäämiseen pyrkiviä hankkeita. Näiden niin kuin muidenkin projektien voima piilee siinä, että ne ovat mahdollistaneet uusien toimintamallien ennakkoluulottoman kehittelyn ja kokeilun sekä räätälöidymmän asiakastyöskentelyn. Työllistymistavoitteiden toteutumisesta voidaan arvioida vertaamalla asetettuja tavoitteita ja toteutuneita määriä numeerisesti, mutta esimerkiksi syrjäytymisprosessin tai elämänhallinnan muutoksien arviointi on jo hankalampaa. Yleensäkin hyvinvointipalveluissa kysymys tuotetun palvelun laadusta on ongelmallista, koska ihmiskeskeisen työn näkökulmasta yleispätevän mittarin rakentaminen on miltei mahdotonta.

Työllistyminen ja elämänhallinta

Työllistymistavoitteiden suhteen Jermut I ei onnistunut; projektiin osallistui 77 henkilöä ja vain vajaat 30 prosenttia projektiin osallistuneista sai työpaikan. Tulos ei ollut yllätys, kun tiedetään Etelä-Karjalan yleinen heikko työllisyystilanne etenkin pitkäaikaistyöttömien kohdalla. Tuolloin syntyneet työpaikat olivat kaikki työllistämistukipaikkoja ja mahdollisten tulevien projektien suunnittelussa päätettiin panostaa aiempaa enemmän yksityisen ja kolmannen sektorin työpaikkoihin. Jermut I:n kurssijakson negatiivinen osanottajapalautte saikin aikaan sen, että kurssijakso Jermut II:ssa muokattiin enemmän työelämään valmentavaksi ja yksilöllisemmäksi malliksi aloitetun Töpselitoiminnan kehityksessä.

Elämänhallinnan mittaaminen toteutettiin Jermut I - projektiin osallistuneiden oman arvioinnin kautta eli kysyttiin heidän käsityksiään omasta tilanteestaan ja hyvinvoinnistaan ennen ja jälkeen projektin. Työ- ja kurssijaksojen tulkittiin täyttäneen tehtävänsä, koska suurin osa vastanneista koki itsetuntonsa lisääntyneen. Ryhmätoiminta koettiin myönteisenä sen itsetuntoa vahvistavan ja henkilökohtaisia voimavaroja lisäävän vaikutuksen vuoksi. Ne henkilöt, joilla oli ongelmia päihteidenkäytön kanssa, pystyivät sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan projektin aikana vähentämään huomattavasti niiden käyttöä. Projektin kolmas tavoite, osuuskunnan perustaminen Joutsenoon ei toteutunut, koska muut tahot sellaisen projektin aikana jo perustivat. Saavuttamatta jääneistä tavoitteistaan huolimatta Jermut I:n pioneerityö loi perustan Jermut II -projektille. Jermut II:n tavoitteiden toteutumisesta kokonaisuutena on vielä liian aikaista puhua, koska projektin toiminta vielä jatkuu. Muutamia syntyneitä hyviä käytäntöjä teeman syrjäytymisen ehkäisemisen ja syrjinnän ja rasismien ehkäisy näkökulmasta tarkasteltuna on kuitenkin jo nähtävissä.

Projektin hyötyjä asiakaskunnalleen

Jermut II - projektin tarpeita varten kehiteltiin pitkäaikaistyöttömien työhön valmentumista tukeva vapaaehtoisuuteen perustuva uudennainen päivätoiminta Töpseli erilaisine palveluineen. Päivätoiminta pyrki yhdessäolon merkeissä laajentamaan syrjäytymisvaarassa olevien sosiaalista yhteisöä ja kasvattamaan järjestämänsä toiminnan ohessa toimintaan osallistuvien elämänhallinnallisia voimavaroja kunkin yksilöllisen vastaanottokyvyn mukaan.

Erilaisista tehdastoista työttömäksi jäänyt, useita vuosia työttömänä ollut Töpselin keski-ikäinen naisasiakas Sirkka* tuli mukaan päivätoimintaan aluksi vain viettämään aamupäivää toisten työtilanteensa suhteen samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Virikkeen päivätoimintaan mukaan lähtemiselle hän sai asioidessaan työvoimatoimistossa. Työttömyyden pitkittyessä Sirkka oli huomannut, että pelkkä kotona oleskelu ei ollut hyväksi hänen hyvinvoinnilleen ja jo pelkkä välttämättömille asioille lähtö kodin ulkopuolelle alkoi käydä ylivoimaiseksi. Työelämästä poissaolon aiheuttama sosiaalisen yhteisön supistuminen ja elämäntilanne yleensä olivat tuoneet mukanaan myös masennusta ja unettomuutta. Osallistuttuaan jonkin aikaa aktiivisesti aamupäivätapaamisiin Sirkka on työskennellyt muun muassa Jermujen työtoimintaan kuuluvassa Kierrätyskeskuksessa erilaisissa tehtävissä ja on parhaillaan työharjoittelussa.

Päivätoiminta Töpselin ja Jermut -projektin antamat mahdollisuudet ovat Sirkan mukaan ohjanneet hänen elämänsä uusille urille. Hän kertoo henkisesti piristyneensä ja univaikeudet ovat helpottuneet. Päivätoiminnan myötä myös sosiaalinen elämä on monipuolistunut ja hän on saanut muista työttömistä uusia ystäviä ja tuttavuuksia, joiden kanssa pidetään yhteyttä "siviilissäkin". Myös se luottamussuhde, mikä työntekijöiden ja asiakkaiden kesken vallitsee, on Sirkan mukaan hyvin tärkeää. On sananmukaisesti voinut ottaa työntekijää kaulasta kiinni ja kertoa huolistaan. Tällainen mahdollisuus on hänen mukaansa tärkeää etenkin tilanteissa, joissa yksineläjillä ei ole kotona kuin tyhjät seinät, joille puhua. Päivätoiminnan tarjoama ohjaava neuvonta terveyteen liittyvissä asioissa on Sirkan mukaan tarpeelliseksi koettu palvelu. Työttömien syrjäytymisen ehkäisemisen ja elämänhallinnan tukemisen kannalta tarpeellisen Töpselitoiminnan hän toivoo jossain muodossa jatkuvan Joutsenossa myös projektin loppumisen jälkeen. * Nimi muutettu.

Projektin kyky tavoittaa kohderyhmänsä riippuu paljon tavasta tehdä työtä ja lähestyä asiakasta kokonaisvaltaisesti - ihmisenä kaikkinen ongelmineen. Asiakkaiden omatoimisuuteen ohjaamista ei tukemistyössä pidä unohtaa, sillä projektilaisten mukaan työntekijöiden tehtävänä "ei ole kalastaa särkiä asiakkailleen, vaan opettaa heitä tekemään itselleen onki".

2.6 Verkostoyhteistyöstä voimavaroja kaikille toimijoille

Projektin käytännön hyöty eri hallinnonalojen yhteistyölle on, että toimijat entistä paremmin ymmärtävät toisiaan eli yhteinen kieli on löytynyt. Yhteydenpito on työ- ja sosiaalitoimistojen kanssa tiivistä. Joutsenon kunnan oman sosiaalitoimen tuki projektille on ollut merkittävää ja päämääränä on ollut yhteistyössä pureutua asiakkaiden "pitkien polkujen raivaamiseen". Työvoimatoimiston kanssa on otettu käyttöön noin tunnin mittainen joka toinen viikko tapahtuva molempien osapuolien edustajien tapaaminen työvoimatoimiston tiloissa. Näitten tapaamisten lisäksi asiointia tapahtuu miltei päivittäin sähköisesti, kirjallisesti ja henkilökohtaisesti. Työhallinnon toimenpiteistä on projektin asiakkailta ollut käytössä harjoittelu ja harjoittelupaikkoina ovat olleet Joutsenon kunnan yksiköt tai Jermut - projektin "Iskuryhmät", jotka palvelevat sekä kunnan eri yksiköitä että yksityisiä kuntalaisia. Työvoimatoimiston välittämänä ovat projektin piirissä olleet harjoittelemassa vajaakuntoiset tai vastaavat, joille on näin tarjoutunut tilaisuus kokeilla työ-kuntoaan. Jotkut projektin asiakastyössä toimivista ovat olleet työhallinnon työnsuunnittelijoita. Muuten pääsääntöisesti kuuden kuukauden tukityöjaksoilla olleet ovat sijoittuneet kunnan laitoksiin ja Jermujen ja Omaura Joutsenon "Iskuryhmiin". Tärkeä työpaikka on ollut Kierrätyskeskus.

Kansaneläkelaitoksen Joutsenon toimiston kanssa yhteydenpitoa on ollut yhteisten asiakkaiden työllistymispolun toimenpiteiden rahoituksessa ja Joutsenon seurakunnan kanssa ollaan tehty yhteistyötä muun muassa päihdeleirin toteuttamisessa. Yhteistyö kunnan terveydenhoitojärjestelmän kanssa on myös lupaavasti alullaan. Kunnan päihdestrategialta odotetaan paljon ja uusia käytäntöjä etsitään pitkäaikaistyöttömien muissakin terveyspalvelu- ja kuntoutustarpeissa. Myös Joutsenon Yrittäjien yhdistyksen kanssa on viritelty yhteistyötä, mutta työ-, työkokeilu- tai työharjoittelusuhteiden syntyminen vapaille työmarkkinoille on antanut vielä odottaa itseään. Hankkeen tukityössä, harjoittelussa ja kokeilussa olevien yhteistyö Nuorten Omaura -projektin kanssa on ollut tiivistä.

2.7 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Jermut-projekteista

Jermut II on ollut kohderyhmänsä puolesta tavallaan jatkoa edellisen ohjelmakauden Jermut I:lle. Tavoitteenasettelut uuden ohjelmakauden aikana ovat painottuneet kohderyhmän elämänhallinnan kokonaisvaltaisempaan tukemiseen ja syrjäytymisprosessin katkaisemiseen. Varsinaisen työllistymi-

sen edistämässä on huomioitu kohderyhmän rajalliset valmiudet työku- non osalta ja siltä perustalta on lähdetty kehittämään eri vaihtoehtoja esi- merkiksi kolmannen sektorin suuntaan.

Yhtenä osallisena tiedon tehokkaaseen leviämiseen projektin saavutuk- sista voidaan pitää Lappeenrannan Ammattikorkeakoulua, joka kehittää projektin puitteissa sosiaalis-ammattillisen kuntoutuksen mallia syrjäytynei- den asiakkaiden voimavaraistamiseksi. Tietoa projektin saavutuksista ja toi- mintamallista on levitetty myös osallistumalla erilaisiin kumppanuushank- keisiin ja seminaareihin sekä olemalla osallisena muissa projekteissa (mm. Stakesin Hippu).

Projektissa luotua hyvää käytäntöä on Töpseli-päivätoiminta, joka on antanut osallistujilleen nimensä mukaisesti 'virtaa' omien voimavarojen (empowerment) ja elämänhallinnan lisäämiseen. Päivätoiminta on paikka, jossa syrjäytyneille työttömille on ollut tarjolla yhdessäoloa ja joku, jolla on aikaa kuunnella asiakkaiden huolia. Töpselitoiminnalla pyritään myös paran- tamaan osallistujien työelämävalmiuksia ja tavoitteena on, että asiakas etenee Töpselitoiminnasta joko työharjoittelun tai -kokeilun kautta työhön. Töpseli- toiminnan tarjoama mahdollisuus talkootyön luontoiseen työpalveluun ei kuulu työvoimahallinnon normaaleihin toimenpiteisiin, vaan on kehitelty nimenomaan Jermut -projektin tarpeisiin.

Projektihenkilöstön tehtävänsä intensiivisesti paneutunut työote ja pro- jektin luoma laaja yhteistyöverkosto erilaisiin sidosryhmiinsä on ollut keskei- nen hankkeen toteutuksen onnistumisen kannalta. Projektin tehtäväkentän vaikeudesta ja ammatillisesta haasteellisuudesta huolimatta projekti on onnistunut hyvin haastavassa tehtävässään kohderyhmänsä elämänhallinnan tukemisessa. Projektin aktiivisuudesta ja toimivuudesta on osoituksena tiivis yhteydenpito TE - keskuksen kanssa.

Projektien yleiseen luonteeseen kuuluu niiden kertaluontoisuus ja kestol- taan rajattu aika. Tämä kriteeri ei Jermujen tapauksessa ole täysin täyttynyt (Jermut I vs. Jermut II), mutta toisaalta muutoksien käynnistäminen ja tulok- sien saaminen näinkin vaikean kohderyhmän elämänhallinnassa ja työkyvyn parantamisessa vaativat riittävästi aikaa. Projektin kokemuksen mukaan reali- teetti on, että pitkäaikaistyöttömissä on paljon henkilöitä, jotka eivät koskaan tule työllistymään yksityisille työmarkkinoille. Jermut -projekti on osaltaan ollut viemässä eteenpäin mallia, jolla työkuunnoltaan rajallisemmat voivat olla osallisina yhteiskunnassa pienemmällä työpanoksella vaikkapa kolmannen sektorin tarjoamien työllistymismahdollisuuksien kautta. Jermulaisten näky- vyys Joutsenon katukuvassa on myös vähitellen muokannut paikallisten asen-

teita suvaitsevampaan suuntaan elämänhallintaongelmien kanssa painiskelevia pitkäaikaistyöttömiä kohtaan.

Jermut

- Jermut I - projekti toteutettiin 1.12.1997-31.12.1999.
- Ohjelmakauden 2000-2006 myötä aloitettiin uusi, asiakkaiden tarpeisiin syvämmän paneutuva ja heitä räätälöidympin palveleva parhaillaan menossa oleva hanke Jermut II.
- Hallinnoivana tahona molemmissa hankkeissa on ollut Joutsenon kunta.
- Projekti oli osa Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) ohjelmakauden 1995-1999 tavoite 3 -ohjelmaa, jossa rakennettavien yksilöllisten palvelukokonaisuuksien avulla pyrittiin torjumaan pitkäaikaistyöttömyyden haitallisten vaikutusten aiheuttamaa uhkaa kohderyhmän keskuudessa.
- Jermut II:n ohjausryhmässä ovat edustajat Joutsenon kunnasta, Kelan Joutsenon toimistosta, Joutsenon työvoimatoimistosta, Työn Ratas - Joutsenon työnhakijat ry:stä, Joutsenon yrittäjät ry:stä ja projektin kohderyhmästä.

3. VANTAAN TYÖLLISYYSPOPKU VÄYLÄNÄ TYÖELÄMÄÄN

Vantaan Työllisyyspolku oli osa pääkaupunkiseudulla toiminutta isoa Työllisyyspolku - projektia, jonka päätösseminaari järjestettiin toukokuussa 2001. Käytännön asiakastyössä Vantaan Työllisyyspolku on tarkoittanut nelihenkistä fyysistä palvelupistettä - "ihannetyövoimatoimistoa". Työllisyyspolun toimintapiste Vantaalla sijaitsee Tikkurilan taajamassa, keskeisellä paikalla Vantaan Työvoimatoimiston Tikkurilan toimipaikan naapurissa. Palvelupisteessä etsittiin konsultinomaisen työskentelyn merkeissä yhdessä asiakkaan kanssa ratkaisumalleja työllisyyspolulla etenemiseen.

3.1 Työllisyyspolku palvelemaan pääkaupunkiseudun pitkäaikaistyöttömiä

Työmarkkinoiden ja työttömien tilanne pääkaupunkiseudulla 1990- luvulla

Pääkaupunkiseudun (Espoo, Helsinki, Kauniainen, Vantaa) työttömyystilanne oli Suomen liittyessä vuoden 1995 alusta Euroopan Unionin (EU) jäseneksi synkimpiä Euroopassa. 90 - luvun alkuvuosien täystyöllisyyden jälkeen elettiin vuosikymmenen puolivälissä tilanteessa, jossa seudulla oli työttömänä keskimäärin 18 prosenttia työvoimasta. Suurtyöttömyys koetteli erityisesti vähän kouluja käyneitä iäkkäitä ja ikääntyviä henkilöitä. Lamavuosia seurannut talouskasvu ja lisääntynyt työvoimankysyntä antoivat työtä etupäässä nuorille, koulutetuille ja ammattitaitoisille henkilöille, jotka tarjolla olleiden työtilaisuuksien houkuttelemana muuttivat pääkaupunkiseudulle. Yhdeksänkymmentäluvun loppupuolella toistui osittain samankaltainen ilmiö, mikä Suomessa koettiin 60 - luvulla 'suurena muuttona'. Tuolloin tosin työllistymisessä ei ollut vaikeuksia myöskään ammattitaidottomilla ja matalan koulutustason omanneilla henkilöillä.

90 - luvun työmarkkinoita leimanneen työvoimaa valikoineen piirteen vuoksi työttömyystilanne pääkaupunkiseudulla kehittyi niin, että yli puolet seudun työttömistä lukeutui tilanteensa puolesta pitkäaikaistyöttömiin (yli vuoden jatkunut yhtäjaksoinen työttömyys). Joidenkin kohdalla katkoksia yhtäjaksoiseen työttömyyteen oli saattanut syntyä osallistumisesta irrallisiin työllisyystoimenpiteisiin. Pääkaupunkiseudun työvoimatoimistojen työkenttä oli käynyt pahimman suurtyöttömyyden aikoihin kestävämmäksi. Toimistojen asiakaspalvelun sujuvuuden lisäämiseksi ja pitkäaikaistyöttömien asiak-

kaiden tilanteen parantamiseksi alettiin eri tahoilla kehitellä toimenpideyhdistelmiä työttömien työmarkkinoille pääsyn tukemiseksi. Suomen liittyminen EU:n jäseneksi tarjosi tilaisuuden hyödyntää Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoitusmahdollisuuksia pitkäaikaistyöttömyyttä ja sen lieveilmiöitä vähentävien hankkeiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Hankkeen valmistelu aloitettiin silloisen Uudenmaan työvoimapiirin, seudun kolmen suurimman kaupungin sekä työvoimatoimistojen ja työttömien järjestöjen yhteistyönä. Kentällä tehtävän työn luonne kulminoitui kansallisen työvoimapolitiikan täydentämiseksi ja räätälöityjen työvoimapalvelujen kehittämiseksi.

Suurtyöttömyyden keskelle kehitettyjen hankkeiden vaikuttavuusodotukset olivat tämän maan suurimmaksi työllisyysprojektiksi kaavaillon kokonaisuuden, kuten monien muidenkin samantapaisten hankkeiden suhteen ehkä liiankin suuret jälkeen päin ajatellen. Työttömyys oli niin suurta, että kaikille tehostetun tuen tarpeessa oleville ei tukea toiminnassa olleista projekteista huolimatta pystytty tarjoamaan. Pääkaupunkiseudun toimijoiden yhteisesti tekemän valmistelutyön aikana kehiteltiin projektille toiminta-ajatus ja hankkeen yhteiseksi nimeksi tuli "Pitkäaikaistyöttömien palvelukeskus- työllisyyspolku".

Työllisyyspolku-projektin yleinen toiminta-ajatus ja käytännön toteutus

Projektin kohderyhmäksi määriteltiin pääkaupunkiseudulla asuvat yli 25-vuotiaat pitkäaikaistyöttömät tai pitkäaikaistyöttömyyden uhan alaiset henkilöt. Projektin tavoitteena oli kehittää sellaisia palveluita ja työllistämistietoja, joiden tukemana pitkäaikaistyöttömän paluu työelämään helpottuisi. Palvelutarjonnan lähtökohtana oli työttömän elämäntilanteen kokonaisvaltainen kartoitus. Asiakaslähtöisyyden lisäksi toimintamallin 'moottorina' olivat laajan yhteistyöverkoston monialaiset toimijat. Projektin tehtäväkenttään sisällytettiin yleisen neuvonnan lisäksi asiakkaiden koulutustarpeiden järjestämiseen liittyvää kehittämistyötä. Koska toiminnan päämääränä oli polun päässä toteutuva asiakkaan työllistyminen, projektin palvelutarjontaan kuuluivat erilaiset työelämään pääsyä tukevat oheistoiminnot. Näitä olivat muun muassa sosiaali- ja terveystalvet, työharjoittelu ja tukityöllistäminen. Projektille kehitellyn toimintamallin ytimenä oli yksilöllisemmän neuvonnan ja ohjauksen tarjoaminen työllistymiseen liittyvissä asioissa kuin mitä työvoimatoimistoilla suurtyöttömyyden leimaamien työmarkkinoiden aikana oli mahdollisuus tarjota.

Uudenmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen (entinen Uudenmaan työvoimapiiri) kanssa tehdyn projektisopimuksen perusteella koko pääkaupunkiseudun kattavan työllisyysprojektin toteutuksesta vastuullisia organisaatioita olivat Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit. Kauniaisten kaupungilla

oli oma pitkäaikaistyöttömiä palveleva projekti, joka teki yhteistyötä seudun muiden kaupunkien kanssa. Käytännön toteutus ja hallinnointi sijoitettiin kunkin kaupungin omien organisaatioiden vastuulle. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita käytännön asiakastyössä olivat seudun työvoimatoimistot. Kaupunkikohtaisesti muotoutuneet yhteistyöverkostot rakentuivat kunkin alueen pitkäaikaistyöttömien parissa työtään tekevästä toimijoista. Perustettujen projektin toiminnan kannalta keskeisimmistä toimijoista kootut ohjaus- ja seurantaryhmät toimivat omina yksikköinä kunkin kaupungin alueella. Työllisyyspolku - projektin seudulliseen neuvottelukuntaan kuului hankkeen kaupunkien lisäksi edustajia Uudenmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta, Helsingin yliopistosta, Helsingin seurakuntayhtymästä, Suomen Punaisesta Rististä, pääkaupunkiseudun työttömien järjestöistä ja joistakin yrityksistä. Neuvottelukunnan tehtäviin kuului muun muassa tukea projektin käytännön toimintaa ja edistää seudullista yhteistyötä.

3.2 Työllisyyspolku Vantaalla

Alueiden Vantaa

Toiminnallisesti Vantaan kaupunki on jaettu sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen osalta viiteen palvelualueeseen. Joidenkin alueiden yhteispalvelu-
pisteiden tarjonnassa on myös työhallinnon palveluja; varsinaisia työvoimatoimistoja Vantaalla on kaksi (Tikkurila ja Myyrmäki). Päätös Työllisyyspolun sijoittamisesta Tikkurilaan, joka muodollisesti on kaupungin hallinnollinen keskus, perustui hallinnollisten palvelujen saavutettavuuden lisäksi pitkäaikaistyöttömyyden sijoittumiseen Vantaan alueella. Tikkurilan- ja yleensä Itä-Vantaan alue oli ja on edelleenkin pääosin suorittavan tason töihin perustuvan ammattirakenteensa vuoksi vaikeaa aluetta työllistymisen suhteen

Yhteistyötä ja verkottumista

Yhdeksi tulevan asiakastyön peruspilariksi muodostuvan yhteistyöverkoston kokoamistyö aloitettiin kesän 1995 aikana. Yhteistyön aloittamista vauhditti projektia edeltäneeltä ajalta peräisin olevat projektin työntekijöiden henkilökohtaiset kontaktit lukuisiin kaupungin toimijoihin. Varsinaisten työllistymis-
palveluiden ohella luotiin yhteyksiä työllistymisen esteitä poistaviin tahoihin. Vantaan Työllisyyspolun luonnollisia yhteistyökumppaneita olivat tietenkin pääkaupunkiseudun muut Työllisyyspolku - hankkeet. Hankkeiden toisistaan poikkeavat toimintatavat ja erilainen painottuminen haittasivat jossain määrin yhteisten toimenpiteiden laajempaa toteuttamista. Tärkeiksi yhteistyökumppa-

neiksi projektin työssä muodostuivat muun muassa erilaista kriisipalvelua tarjoavat tahot, päihdehuolto, psykologipalvelut, verkaneuvonta ja sosiaalitoimi. Yhteyksiä luotiin myös kaupungissa toimiviin ammatillisiin oppilaitoksiin.

Kaupungin hallinnoimana hankkeella oli luontevat kontaktit kaupungin eri toimialoihin ja sitä kautta tarjolla oleviin työharjoittelu-, työkokeilu- ja tukityöpaikkoihin. Vantaan Työllisyyspolun ja työvoimatoimiston keskinäinen yhteispalvelusopimus antoi mahdollisuuden käyttää Työhallinnon tietojärjestelmää (Ura) ja sen hyöty käytännön asiakastyössä ehkäisi muun muassa päällekkäistä asiakastyöskentelyä. Muutenkin palvelupisteen sijainti työvoimatoimiston 'seinänaapurina' oli omiaan edistämään tiiviin yhteistyön syntymistä. Projektin toiminta oli työvoimatoimiston asiakaspalvelulle tervetullut lisä, joka työttömyyden synkimpinä aikoina tarjosi suurelle joukolle työttömiä välineitä työelämään paluun tueksi. Ilman projektin palvelupisteen tarjoamaa neuvontaa tämäkin joukko olisi ollut ruuhkauttamassa työvoimatoimiston asiakaspalvelua entisestään. Vantaan työvoimatoimisto jakoi tietoa Työllisyyspolun tarjoamista vaihtoehtoista 'uusille' pitkäaikaistyöttömille järjestämässään jokaviikkoisissa tilaisuuksissa.

Yhteistyö Vantaan kriisipalvelun, seurakuntien, uusyrityskeskusten ja paikallisten yritysten ja Vantaan työttömien yhdistyksen kanssa oli kiinteää. Yhteistyötä tehtiin myös Vantaan alueella toimineiden muiden hankkeiden kanssa. Solmitun tiheän verkoston eduista hyötyivät sekä projektin asiakkaat että projektin toimijatahot.

Palveluverkostot

Vantaan Työllisyyspolun rakentamat palveluverkostot oheispalveluineen voidaan jakaa kolmeen alueeseen niiden pääasiallisen toiminta-alueen mukaan. Oheisessa taulukossa on havainnollistettu palveluverkoston rakennetta sen sisällön osalta.

Työllistyminen	Koulutus	Elämänhallinta
Työelämän verkostot	Koulutusverkostot	Hyvinvointia tukevat verkostot
- työvoimatoimisto	- työvoimakoulutus	- sosiaali- ja terveystoimen palveluverkosto
- yritykset	(projektirahoitus)	- verkaneuvonta
- julkisen sektorin työnantajat	- muu työvoimakoulutus	- mielenterveystoimisto
- kunnan yrityspalvelu	- oppisopimuskoulutus	- kuntoutus- ja työkuntoselvitykset
- ammattiliitot	- koulutusluonteiset ryhmätapahtumat (projektirahoitus)	- vapaaehtoisjärjestöt
- uusyrityskeskus	- muu aikuiskoulutus	- muut projektit
- muut järjestöt		- liikuntapalvelut

Taulukko 1 Vantaan Työllisyyspolun palveluverkostot.

3.3 Käytännön toimintaa ja tuloksia

Uuden projektin aloittaessa sen piirissä olevien toimijoiden odotukset ovat korkealla. Vantaalla projektin aloittaessa työttömien määrät olivat valtavat eikä työvoimatoimisto millään pystynyt vastaamaan palvelukysyntään. Aikaa myöten joidenkin työttömien työnhakijoiden tilannetta alkoivat puuttuvan työn ohella synkistää taloudellisten huolien lisäksi sosiaalisesti syrjäyttävän elämäntilanteen lieveilmiöt. Suuntaus oli havaittavissa myös Vantaan työvoimatoimiston pitkäaikaistyöttömien keskuudessa.

Yleisellä tasolla projektien tulostavoitteiden saavuttamisen mielessä syrjäytyneet tai sen uhan alaiset voivat syrjäytyä jo projektiin mukaan pääsevien valintatilanteissa. Pahasti syrjäytynyt ja ongelmainen asiakas ei ainakaan lyhyemmällä tähtäimellä ole potentiaalinen onnistuja työllistymisen suhteen. Ilmeisesti juuri tämän tyyppiset asiakkaat palautuivat projektista takaisin työvoimatoimistoon. Menettely sinänsä oli ymmärrettävää, koska kaupungilla ei ehkä ollut valmiuksia vastata syrjäytymisprosessissa pidemmällä olleiden tarpeisiin. Myös sellaisia Vantaan kaupungin eri hallintoyksiköille työllistyneitä projektin asiakkaita palautui jossain vaiheessa takaisin työvoimatoimistoon, joille muuta työtä työllistämistyöjakson jälkeen löytynyt.

Pääkaupunkiseudun päätösseminaarissa julkistetun, koko aluetta koskevan tuloksen mukaan hankkeen toimenpiteissä mukana olleista asiakkaista yli 60 prosenttia sijoittui polun kuljettuaan normaaliin työsuhteeseen tai omaehtoiseen koulutukseen. Työllisyyspolku -hankkeessa tehdyn työn vaikutavuus näinkin haasteellisen kohderyhmän työllistämässä on hyvä. Pitkäaikaistyöttömien määrä Vantaalla on olennaisesti pienempi kuin hankkeen aloittaessa; osan siitä voinee laskea Työllisyyspolun ansioksi.

Projektin määrällisiä tuloksia

Työllisyyspolun kohderyhmänä olivat vantaalaiset yli 25-vuotiaat pitkäaikaisyöttömät tai henkilöt, jotka olivat vaarassa päätyä pitkäaikaistyöttömiksi. Projektin työllistymistä tukeva työ on koko pääkaupunkiseudulla tavoittanut noin 13 000 henkilöä. Vantaan Työllisyyspolun runsaasta 6 000 asiakkaasta noin 2 000 henkilöä kulki jossain muodossa projektin tarjoamaa räätälöityä polkua. Polun päättäneistä asiakkaista noin 60 prosenttia on sijoittunut 'aidoille' työmarkkinoille. Toteutettuun verstasharjoitteluun olivat oikeutettuja yli 500 päivää työttömänä olleet. Polkua kulkeneiden asiakkaiden lisäksi yksilöllistä palvelua sai yli 40 00 sellaista henkilöä, jotka eivät ohjautuneet projektin rahoittamiin toimenpiteisiin. Asiakkaita projektiin ohjautui muun muassa työvoimatoimiston ja sosiaalitoimiston sekä erilaisen projektista ker-

tovan tiedotustoiminnan ohjaamina. Palvelutoimiston yksilöllisen ja riittävää asiakaskohtaista ajankäyttöä vaativan palvelumallin säilyttäminen vaikutti niin, että halukkaita Työllisyyspolulle oli enemmän kuin kyettiin vastaanottamaan. Vantaan Työllisyyspolun asiakaskunta oli naisvoittoinen (56 %). Yli 45-vuotiaita asiakaskunnasta oli noin 40 prosenttia. Muita asiakaskunnalle leimallisia piirteitä olivat matala koulutustaso ja erilaiset työkuntoa alentavat ja työllistymistä rajoittavat ongelmat.

Projektin laadullisia tuloksia ja niistä hyötyjiä

Määrällisten tulosten ohella projektin vaikutus asiakkaitensa henkiseen hyvinvointiin oli projektin henkilökunnan saaman asiakaspalautteen mukaan merkittävä. Rauhoitettu asiakaspalvelutilanne ja luottamukseen perustuva vuorovaikutus auttavat asiakkaita muutenkin kuin työllistymisen mielessä. Luottamuksellisen ilmapiirin toteutumista edisti 'omavirkailija' -käytäntö eli asiakkaan asiointi keskitettiin koko polun ajaksi samalle työntekijälle. Luottamussuhteen luomiseen liittyi myös molempien osapuolien sitoutuminen tehtyyn polkusuunnitelmaan kuitenkin asiakkaan omaa vastuuta sen toteuttamisesta korostaen. Projektin tiloissa asiakas voi halutessaan leimaantumattavata velkaneuvojan, sosiaalityöntekijän tai psykologin ennalta sovittuna ajankohtana. Projektissa testattiin muutama vuosi sitten sosiaalihallinnon ja työllisyysasioiden yhdistämistä asiakaspalvelutiloissa. Palvelutoimistossa työskenteli kokeilumielessä kaupungin sosiaalityöntekijä yhdessä projektin työntekijöiden kanssa. Osittain projektissa saatujen kokemusten perusteella Vantaan kaupunki on perustanut sosiaalitoimen alaisena toimivan työvälmennuskeskuksen.

3.4 Miten Vantaalla jatketaan Työllisyyspolun jälkeen?

Vaikka työttömien määrä on puoliintunut sitten synkimpien suurtyöttömyyden aikojen Vantaalla on edelleenkin työllisyyspolun kaltaista asiakaspalvelua tarvitsevia pitkäaikaistyöttömiä noin 3 000. Työttömyyden leimaamien vuosien vieressä osa tästä joukosta on päässyt enemmän tai vähemmän syrjäytymään niin sosiaalisten suhteidensa kuin työkontonsakin puolesta työyhteiskunnan ulkopuolelle.

Vantaalla on jo kaupungin toteuttamana aloittanut Työllisyyspolun seuraaja Työpolku - hanke, joka edeltäjänsä tavoin on työttömyyteen liittyvää räätälöityä palvelua tarjoava toimisto. Toiminnassa on erityisesti suuntauduttu vaikeasti työllistyvien asiakkaiden palvelemiseen järjestämällä heille

muun muassa työvoimakoulutusta, tukityötä ja verstasharjoittelua. Verstasharjoittelu on tarkoitettu yli 500 päivää työttömänä olleille paikaksi, jossa he voivat totutella työelämän vaatimaan päivärytmiin ja työelämässä tarpeellisiin sosiaalisiin taitoihin. Työllistyminen on ainoa hyväksyttävä syy keskeyttää asiakkaalle yksilöllisesti suunniteltu polku.

Päihdeongelmaiset ovat esimerkiksi asiakasryhmä, jonka kuntouttaminen työvoimatoimiston rajallisilla resursseilla on miltei mahdoton yhtälö ja heidän työllistämisensä edellyttää erityistoimenpiteitä. Vantaalla vuoden 2000 alusta toteutettu uusioverstaspajatoiminta on eräs ratkaisu pitkään työelämästä poissaolleiden kuntouttamiseksi työelämäkelpoisiksi. Pajatoiminta on tervetullut välimaasto pitkän työttömyyden ja uuden työsuhteen välillä ennen kaikkea siihen liitettyjen elämänhallinnallisten elementtien vuoksi. Vantaan mittakaavassa törmätään kuitenkin suureen tarpeeseen, mihin kattavasti vastaaminen ei käytettävissä olevin resurssein ole mahdollista. Keskimääräiset työttömyysluvut koko maassa ja myös Vantaalla ovat kaunistuneet, mutta vielä on paljon tehtävää. Jäljellä on työttömyyden 'kova ydin', jonka lopullisen syrjäytymisen estäminen on tulevan asiakastyön suuri haaste.

3.5 Yhteenvedo - hyviä käytäntöjä Vantaan Työllisyyspolku-hankkeesta

Hankkeen avulla tarjottiin osalle vantaalaisia pitkäaikaistyöttömiä mahdollisuus yksilölliseen tukeen polulla työttömyydestä työelämään. Palvelumalli osoittautui toimivaksi käytännöksi niiden pitkäaikaistyöttömien kohdalla, jotka projektin palvelujen piiriin pääsivät. Hankkeen aikana testattiin käytännössä sekä kaupunkien välisen yhteistyön että kaupunkien omien yhteistyöverkostojen merkitystä asiakastyön lopputulokseen. Paikallisten Työllisyyspolkujen ja työvoimatoimistojen tiivis yhteistyö Työllisyyspolku - projektin merkeissä päättyneen ja tulevan yhteistyön kannalta koettiin hyväksi ja hedelmälliseksi käytännöksi toimia yhteisten asiakkaiden parhaaksi.

Projektin tarjoama henkinen tuki oli omiaan aktivoimaan asiakkaitaan muillakin elämän alueilla. Projektin vaikutus asiakkaidensa elämänlaadun ja itsetunnon kohoamiseen on hyvän toimintamallin tunnus, sillä silloin asiakastyössä on lähestytty asiakkaan palvelutarvetta kokonaisuutena eikä kapean osa-alueen kautta. Projektissa työskennelleiden kannalta erityisen palkitsevia ovat olleet tilanteet, kun polun päättäneet asiakkaat ovat myöhemminkin käyneet kertomassa kuulumisiaan. Asiakkaina olleiden aloitteesta

tapahtunut yhteydenpito on osoitus projektin yksilöllisen palvelutarjonnan positiivisesta merkityksestä sen asiakaskunnan keskuudessa.

Projektissa kokeiltiin hyvää käytäntöä, jota kannattaisi jatkossa kehittää. Vantaalla on kaupungin tukityösuhteen keskellä järjestetty "työnhaun aktiivipäivät", joiden tarkoitus on ollut toimia herätteenä siitä, että työ on määräaikainen ja loppuu aikanaan. Tavoitteena on ollut aktivoida asiakas toimimaan määräaikaisen työjakson jälkeistä aikaa ajatellen. Yllättävän monelle asiakkaalle on projektin toiminnan aikana havaittu puolen vuoden työn muodostuneen ikään kuin esteeksi työnhaulle. Projektissa myös kokeiltiin sosiaalishallinnon ja työllisyysasioiden yhdistämistä palvelutoimiston asiakaspalvelutiloissa. Osittain projektissa saatujen kokemusten kannustamana Vantaan kaupunki on perustanut sosiaalitoimen alaisena toimivan työvalmennuskeskuksen.

Pitkäaikaistyöttömien 'kovan ytimen' kohdalla ei ole kyse vain fyysisestä rapautumisesta, vaan he tarvitsevat järeämpiä menetelmiä työllistymispolkunsa perustaksi. Työmarkkinoilta syrjäytyneet ovat usein sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa. Sosiaalisen toimintakyvyn heikkeneminen on pitkäaikaisen prosessin tulos ja siksi sen saattaminen normaaliksi vaatii pitkäkestoisen palautumisajan. Pitkäaikaistyöttömien ja syrjäytyneiden parissa työtä tekevien on kuitenkin uskallettava tunnustaa, että kaikkia ei voi auttaa. Siinä tapauksessa näille henkilöille on annettava mahdollisuus ihmisarvoiseen elämään työyhteiskunnan ulkopuolella.

Vantaan Työllisyyspolku

- Työllisyyspolku -projekti käynnistyi Vantaalla Uudenmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen alueella vuonna 1995 ja hankkeen toimintakausi päättyi toukokuussa 2001.
- Työllisyyspolku oli osa Euroopan sosiaalirahaston pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseen pyrkivää tavoite 3 -ohjelmaa, jonka päämääränä tavoitteenasettelunsa mukaan oli torjua pitkäaikaistyöttömyyttä kohderyhmälle luotavien yksilöllisten työllistymispolkujen avulla.
- Vantaan kaupungin organisaatiossa hankkeen hallinnointi oli sijoitettu keskushallintoon ja sen käytännön toteutuksesta vastasi projektisihteeri.
- Projektin ohjaus- ja seurantaryhmässä olivat edustajat seuraavista Vantaan kaupungin yksiköistä ja muutamista yksittäisistä tahoista: kaupungin keskushallinto, henkilötoimisto, tekninen toimiala, sivistystoimi, sosiaali- ja terveydenhoidon toimiala, kriisipalvelu ja Työllisyyspolun edustajana projektisihteeri, Vantaan työvoimatoimisto ja Vantaan työttömät.

4. KYVYT HERÄTELTIIIN KÄYTTÖÖN JYVÄSKYLÄSSÄ

4.1 Projekti - idean käynnistivät murroskausi ja sen lieveilmiöt työmarkkinoilla

Projektin aloittamisen aikoihin 90-luvun puolivälissä Jyväskylän seudulla ajettiin alas niin sanottua savupiipputeollisuutta ja useat suurten tukkuliikkeen varastot siirsivät toimintaansa muualle maahan. Monien yritysten toiminta päättyi konkurssiin. Paikallisen elinkeinoelämän ja työmarkkinoiden murrokseen liittyi piirteitä, joiden mukana aikaisemmin tavalliset avustavat tehtävät ja 'sisääntuloammatit' työelämään katosivat vähitellen kokonaan. Teollisuudesta vapautui joukoittain vailla ammatillista koulutusta olevaa työvoimaa, jolle ei löytynyt mitään käyttöä murroksen jälkeisillä työmarkkinoilla. Näistä lähtökohdista katsoen projektin työkenttä oli haasteellinen ja laaja. Työhön kuitenkin lähdettiin innolla ja peräänantamattomalla asenteella. Projektihenkilöstön vankka ammattitaito työttömien parissa työskentelystä ja toimiston johtajan työlle antama tuki auttoivat alkuun ja työssä tarvittava asiantuntemus lisääntyi matkan varrella.

4.2 Projektin taustatiedot

Pitkäaikaistyöttömien valinta kohderyhmäksi oli hankkeen aloittaessa perusteltua tuolloin työmarkkinoita leimanneen suurtyöttömyyden vuoksi. Ilman intensiivistä paneutumista kohderyhmän työllistymisesteiden poistamiseen monien kohderyhmään lukeutuneiden työttömien pelättiin vähitellen syrjäytyvän yhteiskunnan ulkopuolelle. Työvoimatoimiston normaalin asiakastyön puitteissa ei tuolloin ollut mahdollista vastata työttömien suuren määrän palvelutarpeeseen kovinkaan yksilöllisesti. Rahoittajan näkökulmasta oli myös perusteltua päätös, että nimenomaan työvoimatoimisto oli hankkeen toteuttajataho. Kyvyt käyttöön suuruusluokan projekteissa on tärkeää, että perustoiminnot toteutetaan lakien ja säädösten edellyttämällä tavalla.

Toiminnan kohderyhmä ja toiminta-ajatus

Toiminnan kohderyhmänä olivat Jyväskylän työvoimatoimiston toiminta-alueen 25-49-vuotiaat pitkäaikaistyöttömät (yli vuoden jatkunut yhtäjaksoinen työttömyys), joiden työllistyminen tavanomaisilla työvoimapolitiittisilla toimenpiteillä ei ollut onnistunut. Kohderyhmän ominaisuuksiin kuului edel-

listen lisäksi, että siihen kuuluneilla oli olemassa joku perusammattikoulutus tai vahvuutenaan pitkä työhistoria. Projektissa aloitti 1052 henkilöä. Projektin aloitusvaiheessa Jyväskylän työvoimatoimistossa oli runsaat 14.000 työnhakijaa, joista noin 5000 oli pitkäaikaistyöttömiä. Pitkäaikaistyöttömistä noin 60 prosenttia oli iältään yli 45-vuotiaita, pelkän kansakoulun käyneitä ja vailla ammatillista koulutusta.

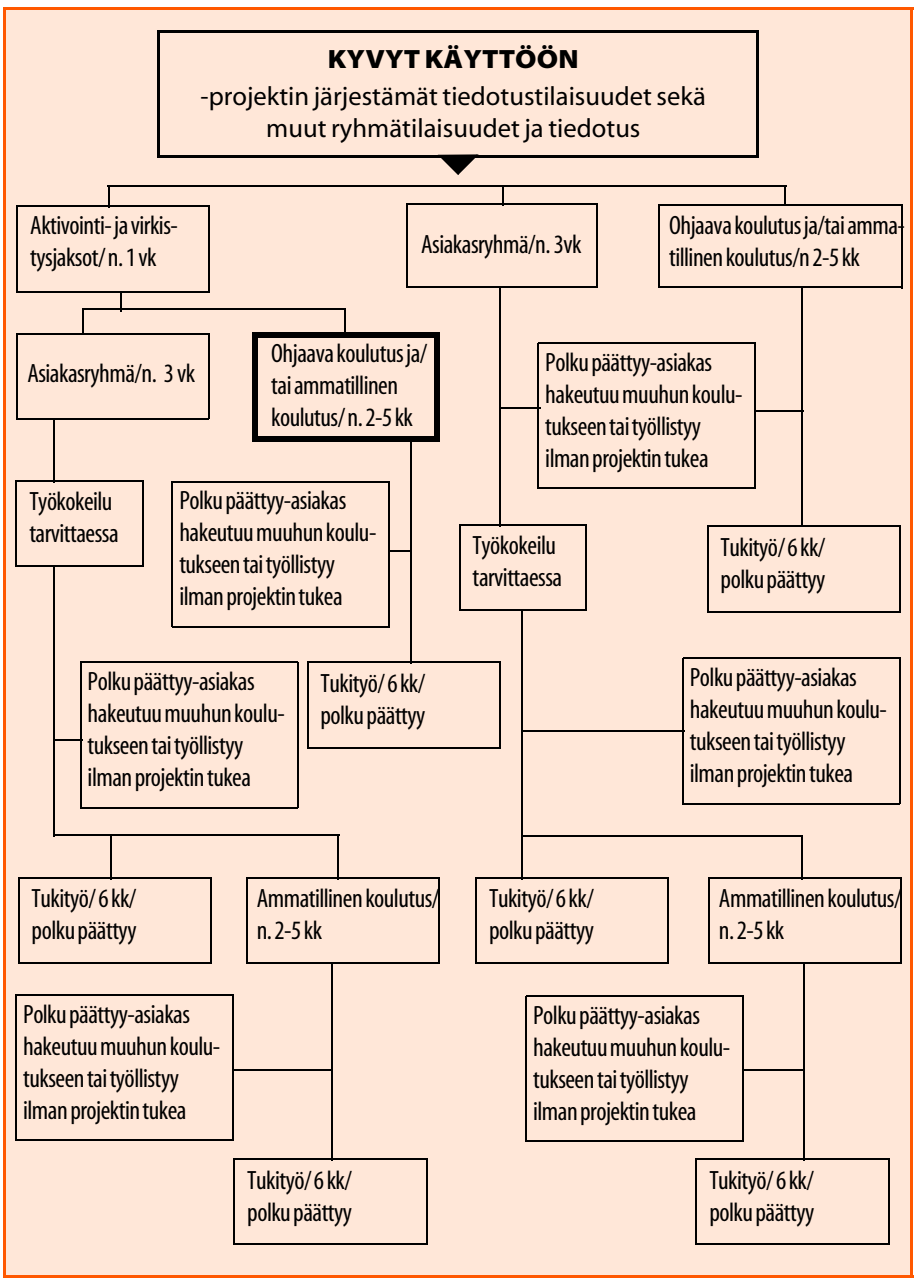
Useiden työhistoriaan kuuluivat ammatit, jotka työmarkkinoiden murroksen myötä olivat kadonneet. Toki joukosta löytyi pitkissäkin vakituisissa työsuhteissa työskennelleitä, mutta monilla työhistoria koostui työllistämistukitöistä ja erilaisista lyhyistä työsuhteista. Nuorempien ikäluokkien työttömyyshistoria oli alkanut ammattiin valmistumisen ajoittumisella keskelle 90-luvun lama-aikaa, jolloin työllistymismahdollisuudet olivat rajalliset. Näistä lähtökohdista projektin toiminta-ajatuksen ytimeksi muodostui "kehittää yhteistyökumppanien kanssa uusia toimenpiteitä, joilla parannetaan pitkään työttömänä olleiden henkilöiden mahdollisuuksia palata työelämään". Näihin toimenpiteisiin kiinteästi liittyvinä tavoitteina olivat kohderyhmän syrjäytymisen ehkäiseminen, työkunnan ja työmarkkinakelpoisuuden ylläpito sekä työllistäminen. Kyvyt käyttöön projektin yleisenä tavoitteena oli helpottaa toiminnan kohteeksi valitun ryhmän elämäntilannetta, jota pitkään jatkunut työttömyys monin tavoin hankaloitti.

4.3 Kokonaisvaltaista toimintaa

Yksi Kyvyt käyttöön hankkeen kantavia elementtejä oli halu kohdata työtön hänen omassa elämismaailmassaan ongelmiseen päivineen. Tilanne, jossa ihminen on velkasaneerausessa, yksityisasiat ovat 'solmussa' ja työpaikka on menetetty, ei ole otollista maaperää koulutuksen tai kurssien aloittamiseksi. Ongelmavyöhdin aukaisemiseen tarvitaan ihmisen asioiden kokonaisvaltaista (holistista) käsittelyä. Tässä kokonaisuudessa työ ja koulutus ovat vain pieniä säikeitä ihmisen elämänhallinnan kokonaisuudessa ja tähän perustuva uusi ajattelu on saanut muutoksia aikaan myös työhallinnon asiakastyössä.

Oheisessa kuviossa on havainnollistettu Kyvyt käyttöön - projektin kehittämää monihaaraista kohderyhmän elämänhallintaa ja työllistymistä tukevien polkujen verkostoa. Projektin asiakkaat ovat kulkeneet tuettua polkua yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti määräytyneitä matkoja ja aikoja. Polku on voinut päättyä tukityösuhteeseen, asiakkaan työllistymiseen ilman projektin tukea tai asiakkaan omatoimiseen koulutukseen hakeutumiseen.

Kuvio 2 . Kyvyt käyttöön - projektin työllistymispolut

Toimenpiteitä työllistymispolkujen perustaksi

Projektitoimintaan osallistuvat pitkäaikaistyöttömät valikoituivat pääasiassa kahta tietä. Asiakkaita projektiin tuli työvoimatoimiston normaalin asiakaspalvelun kautta työvoimaneuvojen ohjaamana. Toinen väylä, mitä kautta asiakkaita rekrytoitiin olivat projektihenkilöstön järjestämät info-tilaisuudet. Infotilaisuuksia samoin kuin ryhmätoimintaa järjestettiin Jyväskylän toimiston ohella myös muillakin paikkakunnilla työvoimatoimiston alueella. Kutsukirjeet lähetettiin projektin valitsemille työttömille ja kirjeissä kutsuttiin kuulemaan tietoa Kyvyt käyttöön - projektista ja sen tarjoamista kurssi- koulutus- ja työllistymismahdollisuuksista. Osallistuminen infotilaisuuteen oli pakollista, mutta projektin toteuttamiin toimintoihin vapaaehtoista. Passivoituneiden ja syrjäytyneiden liikkeelle saaminen oli infotilaisuuksiin osallistumisen pakottamisen tausta-ajatuksena. Tilaisuuden aikana paikalle saapumisen pakko purettiin pois kertomalla työttömien työnhakijoiden oikeuksista ja velvollisuuksista, jotka liittyvät työttömän perusturvan järjestämiseen. Virkistys- ja aktiivijaksolle sekä asiakasryhmiin pääsi mukaan pelkän ilmoittautumisen perusteella, mutta järjestettyyn koulutukseen hakeuduttiin kuten muuhunkin työvoimakoulutukseen.

Toiminnan perusrunko oli jaettu kolmeen osa-alueeseen niihin kehiteltyine toimenpiteineen. Aktivointi- ja virkistysjaksojen tarkoituksena oli osallistujien itsetunnon kohottaminen ja heille uuden päivärytmin löytäminen. Ammatinvalintapsykologin ohjaamissa pienryhmissä kartoitettiin asiakkaiden omia voimavaroja ja laadittiin jatkosuunnitelmia työllistymispolulla etenemiseen. Kohderyhmälle tarjottiin myös mahdollisuutta ohjaavan koulutuksen ja kunkin asiakkaan realistisiin lähtökohtiin perustuvan kurssitarjonnan turvin jatkaa koulutusjakson jälkeen tukitöissä saamaansa koulutusta vastaavissa tehtävissä. Toimintamallin kantavana voimana oli ajatus, että osallistuminen projektiin ei olisi vain katko työttömyydessä, jonka jälkeen palataan 'lähtöruutuun'.

Kyvyt käyttöön - projektin asiakastyön toiminnan taustalla vaikutti kokonaisvaltainen (holistinen) ihmiskäsitys, jonka mukaan toimenpiteiden eteneminen rytmitetään ihmisen elämämaailman kokonaistilanteen ehdoilla. Käytännössä tämä tarkoittaa ongelmanratkaisun priorisointia ja asiakkaan osalta hänen oman persoonallisuutensa vahvuuksien tunnistamista ennen kuin työllistymispolulla voidaan siirtyä seuraavaan tavoitteeseen. Käytännön asiakastyössä tämä tarkoittaa yksilöllisyyden hyväksymistä ja riittävän pitkää prosessointiaikaa. Kokonaisvaltaisuus, yksilöllisyys ja pitkäjänteisyys ovat tavallaan olleet Kyvyt käyttöön - projektin peruskivet, joilla työllistymispolkua on pohjustettu. Projektin kuluessa kokeiltiin yksittäisen asiakkaan ottamista mukaan projektitoimintaan, vaikka tiedettiin hänellä työttömyyden taustalla

olevasta alkoholi-ongelmasta. Humaani ajattelu kariutui kuitenkin siihen, että henkilö häiriköi kurssia ja polku hänen kohdallaan jouduttiin projektin puitteissa lopettamaan.

Aktivointi- ja virkistysjaksot

Projektin pitkäaikaistyöttömien fyysisen ja psyykkisen kunnon kohottamiseksi sekä itsetunnon vahvistamiseksi projektissa kokeiltiin kunto- ja virikeviikon kuntouttavaa vaikutusta työttömien elämänlaadun parantamiseen. Eri-laisten kokeilujen kautta yhdessä silloisen terveydenhoito-oppilaitoksen kanssa ideoitiin "Sykettä syksyyn ja vireyttä mieleen" - viikot. Osana seudun ammattikorkeakoulua laitos käynnisti myöhemmin muun muassa työttömien työkunnosta huolehtivan JYTKY -projektin, jonka kanssa Kyvyt käyttöön -projektin yhteistyö kunto- ja virikeviikkojen merkeissä jatkui tiiviinä.

Ohjaukselliset asiakasryhmät

Pitkän työuran tehneelle ansiotyön menettäminen on useimmiten elämänmuutos, jonka negatiiviset vaikutukset jäävät tunnetasolla käsittelemättä. Pitkittyessään työttömyys on elämäntilanteena otollista maaperää passivoitumiselle ja syrjäytymisprosessin käynnistymiselle. Työttömyyden aiheuttama shokki oli ensimmäinen tekijä, mikä asiakasryhmissä käsiteltiin alta pois. Sen jälkeen lähdettiin kuvainnollisesti 'puhtaalta pöydältä' kartoittamaan ryhmäläisten omia voimavaroja ja resursseja. Ryhmän toiminnassa korostettiin, että ihmisellä on velvollisuus oman itsetuntonsa tilan takia miettiä itselleen soveltuvaa työtä eikä aina tyytyä hätäratkaisuun. Kunkin osallistujan ammatillista soveltuvuutta käsiteltiin ryhmätyönä. Menetelmävalikoimissa olivat muun muassa ryhmätyöt ja keskustelut sekä ammatinvalinnalliset testit ja ohjaus.

Ohjauksellisten asiakasryhmien vetäjänä toimi ammatinvalintapsykologi. Ryhmät koostuivat keskimäärin seitsemästä henkilöstä ja ne kokoontuivat kolmen viikon aikana yhteensä kuusi kertaa. Tällainen annosteltu ohjaus oli käsiteltyjen aihealueiden omaksumisen ja prosessoinnin kannalta suunniteltua ja poikkeavaa yleisesti käytössä olevasta koulumaisen tiiviistä ryhmätöiminnasta. Ryhmätapaamisissa käsiteltiin vuoron perään kunkin osallistuvan yksilöllinen tilanne tulevaisuuden työllistymispolun rakentamisen suhteen. Asiakasryhmiin kuuluneiden tukeminen ja kannustaminen tiellä työelämään jatkui ryhmäkokoontumisten päättymisen jälkeenkin. Asiakasryhmän toiminta muokkaantui projektitoiminnan edetessä saatujen kokemusten perusteella. Ryhmät kokoontuivat pääasiassa sekaryhminä. Miesten ja naisten osallistumisaktiivisuus ryhmän sisäiseen toimintaan ei juuri eronnut. Miehet

ehkä käyttivät uusien asioiden kiteyttämiseen vähemmän aikaa, kun taas naiset verbaalisempina pohtivat asioita pitempään.

Ohjaava koulutus- ja kurssitoiminta

Kyvyt käyttöön projekti järjesti toimintansa aikana yhteistyössä monien toimijoiden kanssa monipuolista koulutus- ja kurssitoimintaa periaatteella 'jokaiselle jotakin'. Kurseille hakeutumisessa oli jonkin verran nähtävissä perinteistä jakoa 'miesten työt -naisten hommat'. Yksittäisistä kursseista esimerkkinä on erityisesti Kyvyt käyttöön - projektin tarpeisiin räätälöity IKIS - AURA - kurssi, joka oli tarkoitettu yli 45-vuotiaille, pitkän työuran tehneille tai akateemisen koulutuksen saaneille henkilöille. Kurssin ideana oli asenteiden muokkauksella poistaa ikärasismia työmarkkinoilta. Koulutusjakson jälkeen osallistuneille tarjottiin mahdollisuutta tuettuun työjakssoon kunkin yksilöllisen mielentymyksen mukaan valituissa tehtävissä.

Yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa

Projektin harjoittama yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ei perustunut kirjallisiin sopimuksiin, vaan sitä rakennettiin spontaanisti kulloisenkin tilanteen mukaan. Kyvyt käyttöön - hankkeen kaltaisen toimintamallin toteuttamisessa perinteinen jäykkä virkamiestyöskentely ei olisi toiminutkaan. Kaupungin eri hallintokuntien lisäksi projektin toimijaverkostoa tihennettiin kunkin asiakastilanteen vaatimilla yhteyksillä. Projektin toiminnassa tärkeäksi yhteistyökumppaniksi muodostui Jyväskylän kaupungin työllistämisyksikkö, jonka tukityöllistämisen tarjoamia palveluja voitiin liittää osaksi asiakkaiden työllistämispolkuja. Yhteistyöhön kuului myös yhdessä kaupungin eri hallintokuntien kanssa toteutetut pitkäaikaistyöttömille räätälöidyt työhön valmennusjaksot, joiden päättyessä kyseiset henkilöt työllistettiin kaupungin palvelukseen. Yhteistyönä järjestetystä koulutuksesta paranivat myös kaupungin organisaatioiden valmiudet kouluttaa omaa henkilöstöään. Kaupungin järjestämään koulutukseen osallistuminen oli mahdollista myös muiden työvoimatoimiston alueen kuntien pitkäaikaistyöttömille.

Uusi suunta elämälle projektin avulla

Kyvyt käyttöön - projektin kautta uuden suunnan elämälleen on löytänyt keski-ikäinen Mirja*, joka Ruotsissa asuessaan oli hankkinut hoitoalan peruskoulutuksen. Kokemusta ruotsalaisesta työelämästä hän oli hankkinut työskentelemällä noin kahdeksan vuotta sairaalassa erilaisissa työtehtävissä. Suomeen palattuaan hän oli ollut noin kolmetoista vuotta työttömänä ja käynyt välillä joitakin työhallinnon järjestämiä kursseja, jotka eivät kuitenkaan olleet

johtaneet työllistymisen mielessä sen pitemmälle. Kyvyt käyttöön - projektista Mirja sai tietää saatuaan kutsun projektin järjestämään info-tilaisuuteen. Jälkeen päin ajatellen tilaisuuteen osallistumiseen liitetty pakko oli Mirjan mielestä tarpeen, sillä hänen kohdallaan se vaikutti 'herätyksen' tavoin. Huolimatta laajasta ystäväpiiristään ja monista harrastuksistaan hän oli tiedostamatta vähitellen syrjäytynyt niin sanotusta normaalista elämänmenosta.

Tilaisuudessa saadun tiedon perusteella hän päätti kokeilla projektin virike-kurssia, jonka kuluessa jaettiin erilaista ruumiin- ja mielenterveyteen liittyvää tietoutta. Kurssin aikana Mirjan mukaan hänelle avautui uudenlaisia näkökulmia ja ulottuvuuksia antava toisenlainen maailma. "Varsinainen juttu" oli Mirjan mukaan osallistuminen ammatinvalintapsykologin vetämään asiakasryhmään. Erityisen vaikutuksen Mirjaan oli tehnyt ammatinvalintapsykologin kannustava tuki kaikilta löytyvien omanlaisiensa voimavarojen esiin herättelemiseksi ja niinpä hän päätti kokeilla omien voimavarojensa löytämistä osallistumalla ryhmän toimintaan. Työelämän kynnyksen ylittämisen vaikeuskin Mirjan kohdalla selvisi projektin aikana, kun käytyjen keskustelujen perusteella ammatinvalintapsykologi keksi syyn: Mirja ei ollut koskaan tehnyt ansiotyötä nimenomaan Suomessa.

Ryhmätoimintaan osallistuminen tuotti Mirjan kohdalla tuloksen, mitä sen avulla lähdettiin hakemaan. Ammatinvalintatestien perusteella Mirjan vahvoiksi alueiksi työelämässä määriteltiin kansainvälisyys ja monikulttuurisuus. Projektin avustuksella hän pääsi harjoittelemaan Jyväskylässä tuolloin toiminnassa olleeseen monikulttuuriseen projektiin ja eri vaiheiden jälkeen ollaan nyt tilanteessa, missä Mirja toimii projektinvetäjänä projektissa, joka työllistää tällä hetkellä toistakymmentä eri kansallisuuksiin kuuluvaa henkilöä. Mirjan mukaan "nyt on hänen vuoronsa kylvää Kyvyt käyttöön - projektissa häneen kylvettyä siementä eteenpäin" ja siten toimia hyvän käytännön levittäjänä. * Nimi muutettu.

4.4 Hankkeen tavoitteiden toteutumisesta

Pitkään työttömänä olleiden kannalta projektin heille tuomaa hyötyä elämänhallinnan paranemiseen on ongelmallista mitata ja arvioida. Käytännön etuja oli, että heidän ei tarvinnut kilpailla koulutuspaikoista muiden työttömien kanssa. Koulutuksen taso mitoitettiin kohderyhmälle sopivaksi ja mahdollistettiin yksilöllisten mieltymysten toteuttaminen kurssi-, koulutus- ja työllistymisvalinnoissa. Järjestettyjä kurssikokonaisuuksia oli 58 kappaletta. Kurssit kestivät ajallisesti keskimäärin 4 kuukautta ja osallistujia kullakin kurssilla oli

keskimäärin 15 henkilöä. Projektin aikana järjestetystä koulutuksesta pääsi osalliseksi lähes 900 henkilöä. Kurssin jälkeen noin 70 prosenttia kursseille osallistuneista pääsi työllistämisen- tai yhdistelmätuella rahoitettuun työhön. Ohjauksellisia 6-8 henkilön asiakasryhmiä järjestettiin 21 projektin kahden viimeisen toimintavuoden aikana toteutetulla toimintamallilla. Kaikkiaan asiakasryhmiin osallistui 150 työtöntä työnhakijaa.

Projektin tulosten tarkasteleminen pelkkinä numeroina ei tietenkään voi kertoa koko totuutta projektin vaikuttavuudesta. Tavoitteiden saavuttaminen tavallaan kulminoituu siihen, kun yhdenkin ihmisen elämän piiri liikahtaa edes hiukan valoisampaan suuntaan. Toiminnan vaikuttavuuden mielessä tämä tarkoittaa sitä, että sama menetelmä voisi toimia laajemmaltikin. On siis tavallaan löydetty jotain tilastollisesti merkitsevää.

Projektin toiminnasta hyötyjät

Toimintansa aikana projektin henkilöstö on erilaisissa omissa ja muiden tahojen järjestämissä tilaisuuksissa kohdannut yli 4000 pitkäaikaistyötöntä asiakasta. Ryhmätapaamisten ohella projektin työntekijät ovat tavanneet asiakkaita kahdenkeskisissä palvelutilanteissa. Projektin toiminnasta hyötyjiä ovat ne yhteistyökumppanit, joilla omilla tahoillaan oli yhteiseksi havaittujen asiakkaiden suhteen työhallinnon kanssa yhtenevät tavoitteet. Toteutuneista tavoitteista tärkein oli pitkään työttömänä olleiden henkilöiden mahdollisuuksien lisääminen työelämään paluun suhteen.

Mitä uutta kehitettiin ?

Projektityöskentelyn kokemusten perusteella syntyi projektihenkilöstön mukaan oivallus siitä, että "pitkään kestänyt työttömyys vaatii päättäkseen yleensä pitempiaikaisia prosesseja". Prosessin edetessä työttömän itsetunto vähitellen kohoaa ja usko omiin mahdollisuuksiin herää. Vasta tämän pohjatyön jälkeen aletaan viitoittaa työllistymispolkua yhdistämällä koulutukseen erilaisia opastavia ja tukevia jaksoja. Uutta tässä toimintamallissa on, että se ei keskity vain rajatulle ihmiselämän alueelle, vaan lähestyy ihmisen tilannetta kokonaisuutena. Kehitetyn toimintamallin toteuttaminen on perustunut muun muassa ennakkoluulottomaan yhteistyöverkoston toimijoiden väliin yhteistyöhön.

Toimintaa projektin jälkeen

Jyväskylän työvoimatoimistossa on projektin myönteisten kokemusten perusteella otettu pysyväksi toimintamalliksi projektissa kehitetty asiakasryhmätoiminta. Yhdessä tekemisen ja verkostotyöskentelyn etuja, joita testattiin

projektin toiminnan aikana, on otettu laajemmaltikin käyttöön työttömien parissa tehtävällä työkentällä. Pitkästi Kyvyt käyttöön - hankkeen kokemusten vauhdittamana on Jyväskylän työvoimatoimiston alueella aloittanut toimintansa WIRE -projekti. Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallinnoimassa hankkeessa on mukana laaja yhteistyöverkosto. WIRE - hankkeen toiminta-ajatus perustuu verkostoyhteistyön keinoin tehtävään työhön, jonka päämääränä on tukea ja helpottaa vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä erilaisin kuntouttavain toimenpitein. Projektin tarve on ilmeinen, koska pitkäaikaistyöttömiä on edelleen noin 3000 Jyväskylän seudulla.

4.5 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Kyvyt käyttöön -projektista

Projektissa aloitettu kumppanuustoiminta oli pioneerityötä toteuttaessaan toiminnassaan periaatetta, jonka mukaan työmarkkina-asioiden hoitaminen ei kuulu yksinomaan työhallinnolle. Projektin tekemä työ oli kehittämistoimintaa, joka on muokannut maaperää projektin jälkeiselle toiminnalle. Kyvyt käyttöön - projektissa kylvettiin myös siemen yhteistyölle, jonka tuloksena on käynnistetty uusi työttömille kuntouttavaa toimintaa järjestävä työvoimatoimiston työtä täydentävä WIRE - projekti.

Työttömän elämismaailman kokonaisvaltaiseen ja yksilöllisyyden huomioivaan lähestymistapaan perustuva työllistymispolun rakentaminen on hyvää käytäntöä, jonka toivoisi leviävän laajemmaltikin pitkäaikaistyöttömien parissa tehtävälle työkentälle. Projektin toimintakausi oli ESR -projektin kestoksi pitkä. Projektitoiminnan yleisen perusfilosofian mukaan se on sitä, mutta asiakasryhmän elämäntilanteen pitkäjänteisen tukemistoiminnan näkökulmasta ei. Syrjäytymisuhan alaisena elävän kohderyhmän tapauksessa vain muutaman vuoden toimintaan uhrattu työ olisi valunut hukkaan, eikä mitään todellisia parannuksia olisi saatu aikaan.

Jos 'aidon' työllistämisen tavoite katsotaan työhallinnon ensisijaiseksi päämääräksi, projektin kehittänyt toimintamalli ei tietenkään tuo lopullista ratkaisua pitkäaikaistyöttömien tilanteeseen. Toimintamallin avulla kuitenkin luodaan osalle pitkäaikaistyöttömiä mahdollisuus pitää yllä työkuntoaan ja ammatillisia valmiuksiaan ja hidastetaan syrjäytymisprosessin kulkua. Lopullinen ratkaisu voisi löytyä esimerkiksi siirtymisestä työmarkkinoilla käytäntöön, joka sallii työkunnoltaan rajallisten henkilöiden osallistua työelämään omista lähtökohdistaan käsin.

Pitkäaikaistyöttömien parissa tehtävästä työstä päättävien tahojen on uskallettava myöntää, että joukossamme on henkilöitä, jotka eivät suoriudu

nykyisen työelämän vaatimuksista ilman tukitoimia. Isona esteenä asenteiden muuttumiseen suuntaan saattaa olla ihmisen arvoa työn kautta määrittelevä luterilainen velvollisuusetiikkamme. Yksi ratkaisu voi löytyä myös työnhakijoiden perustarpeita luokittelevasta kohdentamisesta ja palvelutarjonnan arvioimisesta. Työttöminä työnhakijoina on jatkuvasti henkilöitä, joille työttömyys on toissijainen ongelma. Jos ensisijaista ongelmaa ei tunnusteta ja siihen puututa, pitkäaikaistyöttömien syrjäytyminen yhteiskunnasta lisääntyy entisestään.

Kyvyt käyttöön

- Kyvyt käyttöön - projekti toteutettiin Jyväskylän työvoimatoimiston ja Keski-Suomen TE - keskuksen toiminta-alueella 5.10.1995 - 30.6.2000 välisenä ajanjaksona.
- Projekti oli osa Euroopan sosiaalirahaston ohjelmakauden 1995-1999 pitkäaikaistyöttömyyden haitallisia vaikutuksia torjumaan pyrkivää tavoite 3 -ohjelmaa.
- Projektilla ei ollut perinteistä ohjausryhmää ja projektin hallinnointi kaikkienensa toteutettiin virkamiestyönä. Jyväskylän työvoimatoimisto vastasi hallinnoinnista. Projektin vastuuhenkilöinä toimivat toimiston johtaja, ammatinvalintapsykologi sekä kaksi erikoistyövoimaneuvojaa.

5. PÄIHDEPROJEKTI SELVÄÄN ELÄMÄÄN KARKKILASSA

5.1 Projekti -idean syntyvaiheista Karkkilassa

Ajatus päihdeongelmallisille pitkäaikaistyöttömille suunnatun projektin tarpeista alkoi pikku hiljaa kehittyä Karkkilan työvoimatoimistossa, kun tämän asiakasryhmän työllistämisiongelmiin parissa työskennelleet virkailijat pohtivat ratkaisuja vaikeasti työllistettävien ja päihdeongelmansa vuoksi vajaakuntoisten asiakkaittensa kokonaisvaltaisen palvelukokonaisuuden järjestämiseksi.

Aikaisemmin käytössä ollut valtion työllistämispalvelun tarjoama tie näiden päihdeongelmaisten kohdalla oli kuljettu loppuun ja kaikkein vaikein asiakasaines oli jäänyt jäljelle. Käytännön kokemuksen pohjalta ymmärrettiin, että jokin muu tie ja toimintamalli oli löydettävä. Palvelumallia alettiin rakentaa perinteisestä lähestymistavasta poikkeavaksi ja siihen sisällytettiin paljon erilaisia työkyntöön kartoitusta tukevia tutkimuselementtejä. Päihdeongelman olemassaolon tunnistaminen ja sen asianmukaisen käsittelyn ensisijaisuus oli perusta, jolle projektia alettiin rakentaa. Projektin ideointivaiheessa tiedostettiin myös se tosiasia, että asiakkaan ongelman kokonaisvaltaisen hoitaminen voi onnistua vain kaikkien asiakkaan elämään jollakin tavalla liittyvien tahojen yhteistyöllä.

5.2 Projektin taustatiedot

Lähtökohdat ja kohderyhmä

Projektitoiminnan kohteena olivat karkkilalaiset pitkäaikaistyöttömät työnhakijat, joiden työkyntöön vaikutti päihteen liikakäyttö. Osallistujat ohjattiin hankkeeseen paikallisen työvoimatoimiston kautta. Menettelytapa oli uutta käytäntöä luova, sillä päihdeongelman ollessa työllistymisen esteenä työhallinnon keinot oli havaittu rajallisiksi. Suunnitelmien mukaan projektissa aloitaisi 80 henkilöä. Projektiin osallistuneet olivat keski-ikäisiä, alle 50-vuotiaita miehiä ja naisia. Enemmistö osallistujista oli yksinäisiä miehiä. Yli viisikymppisille päihdeongelmallisille pitkäaikaistyöttömille oli Karkkilassa oma projektinsa ja nuoret ohjattiin nuorisopajalle ja nuorten psykiatriselle asemalle. Kohderyhmän elämäntilanteelle oli leimallista todella pitkään jatkunut työttömyys, useimmilla noin kymmenen vuotta. Välissä oli voinut olla

jotain koulutusta ja tukityösuhteita ja muutenkin menneiden vuosien työhistoriaa useimpien kohdalla leimasi väliaikaisuus.

Toiminnan tavoitteet

Projektin laadullisena tavoitteena oli selvittää ja arvioida päihdeongelmaisten työnhakijoiden työkykyä sekä näiden hoidon ja kuntoutuksen tarpeita. Alkuperäisenä tavoitteena oli, että päihdeongelmaisista mahdollisimman moni kuntoutuisi ja työllistyisi tuetun työjakson jälkeen normaaleille työmarkkinoille. Projektin määrällisenä tavoitteena oli, että puolet osallistujista olisi toimenpiteiden jälkeen sijoittunut työhön tai siirtynyt eläkkeelle.

Projektin kaiken toiminnan perustana oli joustava yhteistyö eri viranomaistahojen ja niistä erityisesti Karkkilan työvoimatoimiston kanssa. Käytännössä työvoimatoimiston pitkäaikaistyöttömien asiointia hoitavat työntekijät tarvittaessa ohjasivat asiakkaitaan päihdeprojektin asiakkaiksi projekti-päällikön haastatteluun. Asiakassuhde päihdeprojektissa aloitettiin ensihaastattelulla, jossa kartoitettiin muun muassa asiakkaan päihteiden käyttöä, työhistoriaa, ihmissuhteita ja hänen motivaatiotaan päihteiden ongelmakäytön lopettamisen suhteen. Tarpeen mukaan lisäkeskusteluissa etsittiin keinoja elämäntilanteen parantamiseksi muun muassa asiakasta tukevien terapeuttisten keskustelujen välityksellä.

Aloitusvaiheessa asiakaskunnan tilanteeseen tutustumisen jälkeen projektin työntekijöille selvisi, että vain harvalla asiakkaalla osallistuminen projektiin tulisi muuttamaan tämän olosuhteita pysyvästi. Asiakaskunnasta suurin osa oli niin syvällä päihdeongelmassaan, että ainoa järkevä etenemistapa oli asettaa päihdeongelman käsitteleminen työllistymistavoitteiden edelle. Projektin työntekijät totesivat joutuvansa käyttämään paljon aikaa ja luovuutta päihdeongelman hoitoon projektin rajallisten käyttövarojen vuoksi.

Projektin tarjoamia kuntouttavia toimenpiteitä

Yksityiskohtaisempina tavoitteina oli saada päihdelääkärin tutkimuksiin vuosien 1999 ja 2000 aikana vuosittain 40 asiakasta, joista sitten 30 etenisi työkyvynarviointitutkimuksiin. Päihdeasiakkaille suunnattuun ohjaavaan koulutukseen olisi suunnitelmien mukaan ohjautunut 24 työnhakijaa ja työharjoitteluun ja tuettuun työhön arvioitiin sijoittuvan 30 henkilöä.

Päihdelääkärin vastaanotolla tutkittiin asiakkaan terveydentila kuntoutustarpeen- ja työkyvyn arvioinnin kannalta. Sellaiset asiakkaat, jotka selkeästi eivät olleet työkykyisiä, lähetettiin perusteelliseen työkyvyn arviointiin. Työkuntokurssin tarkoituksena oli työkuntoisuuden palauttaminen niille projektin asiakkaille, joiden suora työllistäminen oli vaikeaa, mutta ei työkyvyn

osalta vaatinut erityistoimenpiteitä. Kurssin erikoisuutena oli muun muassa alan ammatti-ihmisten toteuttama päihdeongelman jatkuvakestoisen käsittely koko kurssin ajan. Projektin suunnitelmissa oli myös hankkeen aikana pitää muutama päihdealan ammattilaisten toteuttama työkykyä parantava päihdekoulutus kaikille päihdeprojektiin osallistuville. Toimenpiteisiin osallistumisen periaatteena oli vapaaehtoisuus.

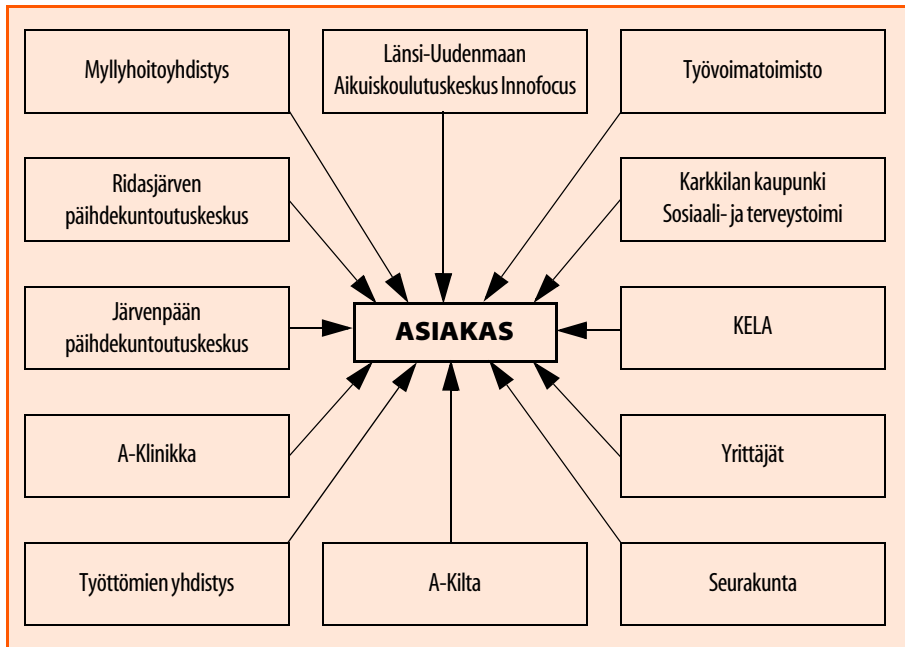
Tukityöllistämiseen oli projektisuunnitelmissa päätetty ottaa mukaan pääasiassa työ kuntokurssin käyneitä. Päihdeongelman käsittelyn ensisijaisuuden vuoksi tukityöllistetyt päätettiin aluksi sijoittaa samaan kohteeseen. Työnjohtajan tehtävänä oli neuvotella uusista työkohteista muun muassa kaupungin edustajien kanssa. Päihdeongelman hoitoa tehostettiin tukityöjaksolla niin, että osallistujat kävivät yhtenä aamupäivänä viikossa A - Klinikon ryhmässä ja yhtenä aamupäivänä viikossa projektipäällikön vetämässä terapia- ja työnohjausryhmässä.

5.3 Projektin yhteistyötahojen verkosto

Projektin asiakastyön onnistumisen kannalta toimiva yhteistyö monien ammattilisten ja vapaiden kansalaisjärjestöjen kanssa koettiin tärkeäksi. Yhteistyöverkostoa rakennettiin joustavasti tarpeen mukaan ja virallisia sopimuksia yhteistyöstä oli vain muutamien toimijoiden kanssa. Karkkilan sosiaalitoimen rajallisten resurssien vuoksi projektin toiminnan aikana kävi niin, että projekti tavallaan toimi Karkkilan päihdeongelmaisten kriisipalveluna. Projektin asiakaskunnan rekrytoinnin kannalta yhteistyö Karkkilan työvoimatoimiston kanssa oli kiinteää. Projektin toiminta helpotti työpaineita työvoimatoimistossa ja selvästi 'raitisti' toimiston ilmapiiriä, kun sinne aikaisemmin päihtyneinäkin asioimaan pyrkineet asiakkaat ohjautuivat projektin asiakkaiksi.

Karkkilan päihdeprojekti profiloitui sosiaalipoliittisen työn tekijänä. Projektin toiminnan aikana yhteistyötä tehtiin sosiaalitoimiston ja työvoimatoimiston lisäksi muun muassa terveyskeskuksen, Järvenpään sosiaalisairaalan, Ridasjärven päihdekuntoutuslaitoksen, A -Klinikan, A -Killan, Myllyhoitoyhdistyksen, Länsi-Uudenmaan Aikuiskoulutuskeskuksen, Työttömien Yhdistyksen ja seurakunnan kanssa. Projektin voima syväälle syrjäytyneen asiakaskuntansa 'kuiville vetämisessä' perustui tähän kokonaisvaltaiseen, monien toimijatahojen yhteistyöhön. Projektin ennakkoluulottomuus päihdeongelman esiin nostamisessa on hyvää käytäntöä eli uudenlaista tapaa toimia. Projektin työntekijät seurasivat rohkeasti monia polkuja etsiessään asiakaskuntansa hyödyttäviä yhteistyötahoja. Työntekijöiden valinnassa painotettiin

omaa kokemusta päihdesairaudesta, joka mahdollisesti vertaistuen hyödyntämisen asiakastilanteissa. Oheinen kuvio havainnollistaa projektin luomaa kattavaa yhteistyöverkostoa, jonka keskiössä asiakas tarpeineen sijaitsee.

Kuvio 3 . Selvään elämään - projektissa luotu asiakaskeksinen verkosto.

5.4 “Karkkilan malli”

Projektin käytännön toiminta koostui kahdesta osiosta. Kolmen kuukauden koulutusjaksolla keskityttiin pääasiassa päihdeiden käytön haittavaikutusten käsittelyyn. Vuoden pituisen työllistämisen- ja päihdekuntoutusjakson 'punaisena lankana' oli toipumiskulttuurin rakentamiseen keskittyminen. Työn ohella tavoitteena oli osallistujien oman aktiivisuuden kehittäminen päihdesairausten hoidossa. 'Juopotteluputket' aiheuttivat katkoksia työ- ja terapiatoiminnoissa joillekin projektalaisille. Tavoitteena oli, että kukaan ei juopottelukausten vuoksi jäänyt projektista pois, vaan paluun jälkeen jatkoi osallistumalla tehostettuihin päihdekuntoutustoimenpiteisiin.

Projektin toimintamallin kehittämissä kantavana elementtinä olivat projektin työntekijöiden omakohtaiset kokemukset päihdeongelmasta. Ymmärrystä ongelman luonteeseen löytyi aivan toisella tavalla ongelman kanssa painiskellelta kuin ongelmaan kirjatiedon kautta tutustuneelta. Työntekijöiden oma

kokemus päihdeongelmasta tuotti työskentelytapaan normaalista projektinjohto- ja työnjohtotyöstä poikkeavan ratkaisun, jota voidaan pitää juuri tämän tapaiseen kohderyhmään soveltuvana hyvänä käytäntönä. Projektin henkilökunta teki työtään 'jalkautumalla' kentälle. Monista vastaavanlaisista projekteista poiketen uutta tässä projektissa oli, että projektissa mukana olleista 'pidettiin kiinni'. Jos joku sattui retkahtamaan ja 'ryyppyputki' jäi päälle, häntä ei päästetty 'katoamaan'. Projekti siis kohteli asiakkaitaan yksilöllisesti tässäkin asiassa. Konkreettisesti jalkautuminen tarkoitti esimerkiksi tilannetta, että 'kadonnutta' osallistujaa käytiin etsimässä vaikka paikallisesta pubista.

Yksilöllisyyden huomioiminen oli mukana myös päihdelääkärin tutkimuksen perusteella tehdyissä henkilökohtaisissa selviytymissuunnitelmissa, joiden perusteella projektiin osallistuneita tarvittaessa ohjattiin eri tahoille katkaisuhuoltoon. Toinen uusi elementti tässä mallissa on näkemys, jonka mukaan terapia tai työ eivät yksinään ratkaise päihderiippuvaisen ongelmia. Työntekoa ei tässäkään mallissa unohdettu. Työnteolla pyrittiin luomaan osallistujille uusi yhteisöllisyys ja kulttuuri, jonka sisällä sitten pikku hiljaa syventäen käsiteltiin osallistujia yhdistävää päihdeongelmaa. Projektissa kehitetyn toimintamallin anti opetti myös työhallinnolle uutta työkuultuuria. Käytännön työssä se merkitsi uudenlaisen, ymmärtävämmän asenteen omaksumista päihdeongelmaisten asiakkaiden suhteen. Projektissa saatujen kokemusten perusteella asiakastyön luonne on muuttumassa suuntaan, jossa keskiössä subjektina on asiakas. Tarvittaessa toimijaverkosto kokoontuu asiakkaan palvelutarpeen ympärille ja miettii yhdessä, miten selviytymispolkua aletaan viiotoittaa. Olennaista on se, että asiakas saa palvelunsa yhdestä paikasta saumattoman palveluketjun välityksellä.

Toimintamallin levittäminen projektin kohderyhmän ulkopuoliseen käyttöön

Työn ja kuntoutuksen yhdistämisen menetelmää on myös muualla toimineissa vastaavanlaisissa hankkeissa käytetty. Uutta 'Karkkilan mallissa' oli, että "on nostettu kissa pöydälle". Kurssit ovat usein monien kohdalla keskeytyneet päihdeongelman takia ja epäonnistumiset ovat olleet omiaan vain sekoittamaan ennestäänkin vaikeaa päihdeongelmasta kietoutunutta ongelmavyöhytiä. Työllistymisen ensisijaisuutta korostavissa kuntouttamisohjelmissa päihdeongelmaa on pyritty piilottelemaan ja mielletty se enemmän sosiaalityön alueeksi. Ehkä tiedostamattomallakin kaksinaismoralismilla on mahdollistettu päihdeongelman pysyvyys. 'Karkkilan mallin' leviämiseen laajemmaltikin ei projektin kokemusten mukaan ole esteitä, mutta se edellyttää toiminnan vetäjiltä ennakkoluulottomuutta ja rohkeutta tunnustaa tosiasiat.

Päihdeongelma ei poistu piilottelemalla oireita 'kosmeettisin keinoin', vaan on entistä syvällisemmin paneuduttava itse sairauden hoitoon.

5.5 Miten projekti saavutti tavoitteensa?

Tavoitteiden toteutumisesta

Projektin eri toimenpiteissä oli, enemmän tai vähemmän tiivistä mukana 80 henkilöä. Virallisten tavoitteiden mukaan olisi osallistujamäärästä puolet sijoittunut toimenpiteiden jälkeen työhön tai eläkkeen turvin poistunut työvoimasta. Asiakaskunnan syrjäytyneisyys ja vaikea päihderiippuvuus oli toki projektityöntekijöiden tiedossa jo aloitettaessa, mutta yllätys oli asiakaskunnan elämäntilanteen yleinen toivottomuus. Suomalaista työelämää muokannut lama ja 90-luvulla tiukentunut työkuulttuuri erityisesti rakennusalalla oli tiputtanut tämän asiakaskunnan lähes kokonaan työelämän ulkopuolelle.

Projektiin osallistuneiden asiakkaiden työkuuntodellisuuden paljastuttua oli selvää, että asetettuihin työllistymistavoitteisiin ei projektin aikana ylletäisi. Projektin toiminnalliset tavoitteet ikään kuin määriteltiin uudelleen ja projektin tehtäväksi nähtiin asiakaskunnan seulominen työkuuntodellisuuden ja työmotivaation selvittämisen mielessä. Lähtökohtana oli päihdeongelman vaikutus työkuuntoisuuteen ja työelämäkelpoisuuteen. Näillä toimenpiteillä kuvainnollisesti laskettiin peruskivi asiakkaan elämänhallinnan ja voimavaraistamisen toimenpiteitä varten. Päihdeongelman juuriin paneutuvassa työssään projektiin työntekijät kokivat onnistuneensa. Jos projektin odotettiin tuottavan uutta työvoimaa paikallisille työmarkkinoille, niin silloin tavoitteisiin ei ylletty.

Työllistymistavoitteesta jääminen ei ollut yllätys, mutta projektin parissa työskennelleiden mukaan yllätys oli työeläkkeelle siirtymisen onnistuminen vain 10 prosentille osallistujista. Eläkepyrkimyksissään epäonnistuneet projektiin osallistujat ovat edelleen työttömiä työnhakijoita; tulevaisuus ei kuitenkaan näytä lupaavalta työllistymisen suhteen näille "henkisesti ja fyysisesti rapakunnossa" oleville ihmisille. Päihdeprojektin tulokset eivät ole määrällisesti mitattavissa eivätkä vielä kovin näkyviäkään. Jotain uutta kuitenkin saatiin alulle siihen osallistuneiden elämässä ja ehkä myös heidän lähipiirissään.

Tärkein yksittäinen tulos oli luottamuksen palautuminen työelämää edustavaan tahoon projektin tarjoaman uudenlaisen työskentely-ympäristön kautta. Osallistujille sallittiin työskentely omista lähtökohdistaan ja valmiuksistaan käsin ja epäonnistumiset olivat sallittuja. Projektin synnyttämät luottamus, toivo ja odotukset paremmasta tulevaisuudesta uhkaavat kuitenkin kariutua, jos vaikeasti päihderiippuvaisten tarvitsema jatkohoito katkeaa pro-

jektin päättyessä. Toinen tärkeä tulos, joka jää elämään projektin päättymisen jälkeen, on projektiin osallistuneiden perustama Karkkilan A -Kilta. Se jatkaa projektin päätyttyä vertaiskokemukseen perustuvaa päihdetyötä. Projektin kokemusten mukaan "juopporemmistä selviytyminen on yhteistyötä, sillä harva sieltä omin voimin takaisin raittiuteen selviää". Kolmas tärkeä tulos oli muutos yleisessä asenneilmastossa. Projektin työtoiminnan aikana 'juopot' näkyivät Karkkilan katukuvassa positiivisessa tilanteessa työn touhussa totutun 'pulloringissä' oleilun sijaan.

Päihdeprojekti käynnisti uudenlaisen työkuulttuurin

Askel kohti uudenlaista työkuulttuuria otettiin projektitoiminnan loppupuolella, kun Karkkilassa järjestettiin verkostoseminaari, jossa kylvettiin siemen tulevalle entistä tiiviimmälle yhteistyölle yhteisten asiakkaiden asioiden hoitamisessa. Verkostoseminaari oli päihdeprojektin koolle kutsuma tilaisuus, johon Karkkilan päihdehuollon toimijat ja päättäjät kokoontuivat kartoittamaan paikkakunnan päihdehuollon nykytilannetta ja tulevaisuuden haasteita. Seminaarin aikana tuotiin esille asiakaslähtöisen verkostotyön idea, jossa asiakas on valintoja tekevä toiminnan subjekti. Verkoston tehtävänä on tukea asiakkaan tekemiä valintoja niiden edellyttämässä laajuudessa. Verkoston voima on siinä, ettei se päästä 'retkahtaneita' putoamaan pohjan läpi. Yhteistyötahoille painotettiin myös pitkäjänteisen, vuosiakin kestävän päihdetyön merkitystä 'toipumiskulttuurin' luomisessa. Välineitä ja voimavaroja uudelle verkostotyölle saadaan muun muassa kuntouttavan työtoiminnan tarjoamista mahdollisuuksista.

Karkkilan kaupunki on lakisääteistä kuntouttavaa työtoimintaa silmälläpitäen budjetoanut varoja, jotka on tarkoitus käyttää henkilöstöstä aiheutuviin kuluihin. Tällä tavalla kaupunki on suuntautumassa päihdeongelmallisille suunnatun työtoiminnan jatkamiseen. Suunnitteilla on päihdeongelmallisille tarkoitettun työpajatoiminnan aloittaminen. Kaupungin kaavailemien jatko toimintojen lisäksi myös työvoimatoimistolla oli varattuna työllistämistukirahaa projektin päättyessä työtoiminnassa mukana olleiden työmahdollisuuksien turvaamiseen tarpeen mukaan.

5.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä päihdeprojektista Selvään elämään

'Karkkilan malli', joka perusongelmaa piilottelematta ja räätälöityine ratkaisuneen teki pioneerityötä, on sovellettavissa tietyin toimenpidemuutoksin myös muiden samantapaisten erityisryhmien syrjäytymisprosessin katkaisukeinoksi. Tällainen ryhmä on esimerkiksi avohoidossa olevat mielenterveysongelmaiset, jotka ilman tukitoimenpiteitä ovat vaarassa lopullisesti syrjäytyä yhteiskunnan ulkopuolelle.

'Karkkilan mallin' toiminta koostui kahdesta osiosta. Kolmen kuukauden koulutusjaksolla käsiteltiin pääasiassa päihteen käytön haittavaikutuksia ja vuoden pituisen työllistämis- ja päihdekuntoutusjakson päämääränä oli projektiin osallistuneiden henkilökohtaisen toipumiskulttuurin' rakentaminen. Mallin kantavia elementtejä oli näkemys, että puheterapia tai työ eivät yksinään ratkaise päihderiippuvaisen henkilön ongelmia.

Karkkilan päihdeprojektin ennakkoluuloton ja innovatiivinen työtapa oli koko projektin kantava voima ja edustaa siksi muuallekin levittämisen arvoista hyvää käytäntöä. Vetäjien voimavarat perustuivat heidän henkilökohtaiseen kokemukseensa päihdeongelmasta ja työ on matkan varrella ohjannut tekijöitään. Projektissa toteutui vertaistuen hyödyntäminen asiakastilanteissa. Projektin henkilökunnan mukaan työskentely päihdeprojektissa oli "kutsumustyötä". Henkilökunta teki työtään 'jalkautumalla' kentälle. Uutta hyvää käytäntöä projektissa oli, että siinä mukana olleita ei päästetty katoamaan, vaan satunnaisesti 'retkahtaneista' pidettiin kiinni. Asiakkaiden yksilöllinen kohtelu toteutui näissäkin tilanteissa.

Projektin yhteistyöverkoston hyöty toimijoilleen ja viime kädessä asiakaskunnalleen on ilmeinen. Hyvää käytäntöä on työvoimatoimiston aloittama uudella tavalla kokonaisvaltainen tapa edistää päihdeongelmaisten työnhakijoiden asiaa. Projektissa realisoituu monia asioita, jotka eivät ole numeroin mitattavissa tänä päivänä, vaan ehkä vuosienkin kuluttua. Projekti on toiminnallaan vaikuttanut uudenlaisen 'toipumiskulttuurin' viriämiseen Karkkilaissa ja muuttanut yleistä ilmapiiriä päihdeongelmaisista tukevampaan suuntaan. Projekti on myös osaltaan ollut tuomassa julkisuuteen sitä, että yhteiskunnan toimenpiteet tällaisten vaikeasti syrjäytyneiden kohderyhmien kohdalla ovat monin tavoin jälkijättöisiä.

Päihdeprojekti Selvään elämään

- Selvään elämään - projekti toteutettiin Karkkilassa Uudenmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen alueella 1.6.1999- 30.6.2001 välisenä aikana.
- Projekti oli osa Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) ohjelmakauden 1995-1999 tavoite 3 -ohjelmaa, jonka avulla rakennettavien yksilöllisten palvelukokonaisuuksien avulla pyrittiin torjumaan pitkäaikaistyöttömyyden haitallisten vaikutusten aiheuttamaa uhkaa kohderyhmän keskuudessa.
- Karkkilan kaupungin hallinnoima projekti oli Karkkilan kaupungin ja Karkkilan työvoimatoimiston yhteishanke. Ohjausryhmässä oli edustajia kaupungin organisaatioista ja Karkkilan työvoimatoimistosta. Kahden varsinaisen projektityöntekijän lisäksi projektissa on työskennellyt joukko päihdeterapeutteja.

6. PALUUMUUTTAJIEN KOTOUTUMISTA PIRKANMAALLA

6.1 Projekti-idean syntyvaiheet

Entisen Neuvostoliiton alueelta tuli vuosien 1990-1997 aikana Suomeen noin 20 000 inkerinsuomalaista paluumuuttajaa ja heidän perheenjäseniään, jotka kaikki eivät olleet syntyperältään suomalaisia. Suomalaisiksi syntyperältään katsotaan henkilöt, joitten neljästä isovanhemmasta ainakin kahden täytyy olla rekisteröity syntyperältään suomalaiseksi. Työikäisiä (15-64-vuotiaita) paluumuuttajista oli tuolloin noin 14 400 ja työvoimaan heistä lukeutui noin 8 400 henkilöä. Työttömänä työvoimaan kuuluvista oli hieman yli puolet. Projektin aloittamisen aikoihin Suomen valtio oli sitoutunut vastaanottamaan vuosittain 1 500-2 000 paluumuuttajaa.

Paluumuuttajien sijoittumiseen Suomen alueelle vaikutti muun muassa vastaanottavien kuntien asuntotilanne. Pirkanmaalla asui inkerinsuomalaisia paluumuuttajia vuonna 1997 noin 1 500, joista projektin hakuvaiheessa oli työttömänä työnhakijana noin 600 henkilöä. Paluumuuttajien virta Tampereen seudulle heikkeni projektin toiminnan aikana muun muassa seudun niukan asuntotarjonnan vuoksi. Suomeen viime vuosina tulleista maahanmuuttajista inkerinsuomalaiset paluumuuttajat muodostavat suurimman yksittäisen ryhmän. Vieraisiin oloihin muuttaneena ja suomenkieltä taitamattomina he ovat ilman tukitoimia samalla tavalla syrjäytymisvaarassa kuin kauempaa Suomeen päätyneet maahanmuuttajat.

Venäjältä ja Virosta saapuvien suomalaisperäisten paluumuuttajien kotoutumisen tukemiseksi käynnistettiin Tampereella (Pirkanmaalla) PiPa eli Pirkanmaan paluumuuttajien kotoutumisprojekti osana työministeriön käynnistämää valtakunnallista, yhdeksällä paikkakunnalla toteutettua paluumuuttajien kotoutumishanketta. Muut paluumuuttajahankkeet aloittivat Vantaalla, Turussa, Lahdessa, Jyväskylässä, Etelä-Karjalan alueella Lappeenrannassa ja Imatralla sekä Satakunnan alueella Porissa ja Raumalla. Valtakunnallisen hankkeen tavoitteena oli kehittää kotoutumissuunnitelman palvelumalleja lähtökohtana sekä paluumuuttajien yksilölliset että paikkakunta-kohtaiset tarpeet.

Projektin käynnistämävaiheessa odotukset Venäjän kaupan kasvua ja sieltä Suomeen suuntautuvan matkailun lisääntymistä kohtaan olivat suuret. Näistä lähtökohdista oletettiin myös venäjän- ja vironkieliä taitavien henkilöiden kysynnän lisääntyvän työmarkkinoilla erityisesti pk -sektorilla ja matkai-

lualalla. 1990-luvun alkupuolella tulleet maahanmuuttajat olivat työllistyneet hyvin ja näin oletettiin käyvän myös maahan myöhemmin muuttaneille. Yhtenä projekti - idean kantavana elementtinä oli muuttaa elinkeinoelämän edustajien asenteita paluumuuttajien työllistämiseksi suotuisimmiksi levittämällä heidän keskuuteensa tietoa kohderyhmän suhteellisen korkeasta koulutustaustasta ja ammatillisesta osaamisesta.

Myöhempien kokemusten perusteella maahanmuuttajien suomenkielen puutteellinen hallinta on koettu suurimmaksi esteeksi työmarkkinoille sijoittumiselle. Suomenkielen taitoa on työnantajien keskuudessa useinkin pidetty henkilön muunkin osaamisen mittarina. Suomenkielen parempiin hallintavaatimuksiin vetoamalla ovat vähemmälle huomiolle ja hyödyntämättä jääneet maahanmuuttajien tiedot ja taidot eri ammattialoilta sekä usein pitkään työkokemus entisestä kotimaasta. Suomenkielen hallinnan lisääminen sen käytön kaikilla alueilla ja ammatillisen koulutuksen täydentäminen suomalaisen työelämän vaatimuksia vastaavaksi, olivat suomalaisen yhteiskunnan ja työ kulttuurin tuntemuksen lisäämisen ohella ne tukipilarit, joiden varaan PiPa - projektin koulutusohjelmaa alettiin rakentaa. Osana laajempaa valtakunnallista hanketta PiPa - projektilla haluttiin myös ottaa tuntumaa tulossa olleeseen kotouttamislakiin (493/1999) ja kokeilla käytännössä, mitä tekijöitä tuli huomioida maahanmuuttajien kotouttamispolun suunnittelussa ja toteutuksessa.

6.2 Projektin toiminta-ajatus ja kohderyhmä

PiPa - hankkeen tavoitteena oli parantaa projektitoiminnan piirissä olevien paluumuuttajien valmiuksia suomenkielen, ammattitaidon sekä kulttuuristen ja yhteiskunnallisten valmiuksien osalta niin, että paluumuuttajien mahdollisimman nopea kotoutuminen Suomeen toteutuisi. Nopeutuneen kotoutumisprosessin uskottiin edistävän pakolaisten pääsyä suomalaiseen työelämään ja sitä kautta parempaan elämänhallintaan.

Kohderyhmän elämänhallinnan laadullisten tavoitteiden lisäksi hankkeen päämääränä oli koulutusohjelmaan liittyen kehittää alueellinen työelämäsuuntautunut kotoutumisohjelmamalli siihen liittyvine toimintamuotoineen ja käytäntöineen. Kehitystyön tavoitteena oli edistää paluumuuttajien osaamisen täysimääräistä hyödyntämistä suomalaisessa työelämässä. Määrällisenä tavoitteena oli, että noin puolet projektissa mukana olleista henkilöistä työllistyisi tai sijoittuisi ammatilliseen koulutukseen. Tavoitteeksi asetettiin 128 paluumuuttajan kouluttaminen.

Yleisluontoisten tavoitteiden lisäksi täsmennettyjä tavoitteita olivat muun muassa osallistujien henkilökohtaisten opetussuunnitelmien (HOPS) realistisuuteen paneutuminen, suomenkieleen liittyvien perusvalmiuksien kehittäminen mahdollista jatkokoulutusta ja työllistymistä varten sekä kulttuuristen ja yhteiskunnallisten valmiuksien kehittäminen. Täsmennettyjen tavoitteiden päämääränä oli nopeuttaa paluumuuttajien pääsyä suomalaiseen työelämään ja oman elämänsä täysivaltaiseen hallintaan. Onnistuessaan toimintajatkukseen kirjattujen tavoitteiden uskottiin ehkäisevän mahdollista muukalaisvihaa ja työelämään pääsyä vaikeuttavaa syrjintää.

6.3 Käytännön toimintaa

Keskeistä projektin toiminnassa oli koulutuksen järjestäminen paluumuuttajille. Tampereen aikuiskoulutuskeskus projektihankkeen toisena osapuolena ja pääkouluttajana osallistui projektipäällikön ohella työelämäsuuntautuneen koulutus- ja ohjausmallin kehittämiseen. Opiskelijoiden kiinnostus osuuskuntamuotoiseen yrittämiseen johti myös osuuskunnan perustamiseen ja yritystoimintaan liittyvän koulutustarjonnan järjestämiseen. Käytännössä yritystoiminnan aloittaminen Suomessa osoittautui osuuskuntatoimintaa suunnitelleiden paluumuuttajien kokemusten perusteella vaikeaksi.

Projektin toimintamallin soveltaminen käytännössä

Tampereen aikuiskoulutuskeskuksen toimesta järjestettiin vuosien 1998-2000 aikana yhteensä seitsemän noin kymmenen kuukauden mittaista PiPa -kurssia sekä yksi kahden kuukauden mittainen työelämätaitoja täydentävä kurssi. Koulutuksen alkuvaihe oli kokeiluluontoista yksittäisten polkujen etsintää. Koulutusohjelman käytännön toteutuksessa saatujen kokemusten perusteella projektin loppuvaiheessa osallistujien kielitaitovaatimusta jouduttiin nostamaan niin, että täysin suomenkieltä taitamattomia ei koulutukseen voitu ottaa. Täydennyskoulutusta hankittiin paluumuuttajille, jotka tarvitsivat työllistykseen suomalaisen autonajokortin tai ATK- ajokortin.

Valinta PIPA: n koulutukseen

Tietoa projektin koulutuksesta oli paluumuuttajien saatavilla työhallinnon tietojärjestelmässä (Ura) ja "Hommiin" - lehdessä. Koulutuksista oli tiedotettu myös erilaisille paluumuuttajien kanssa tekemisissä oleville tahoille (mm. ulkomaalaistoimisto ja paikallinen Inkeri-seura). Koulutukseen pääsyn yleiset valintakriteerit olivat, että hakija tai puolisonsa oli työtön tai työttömyys-

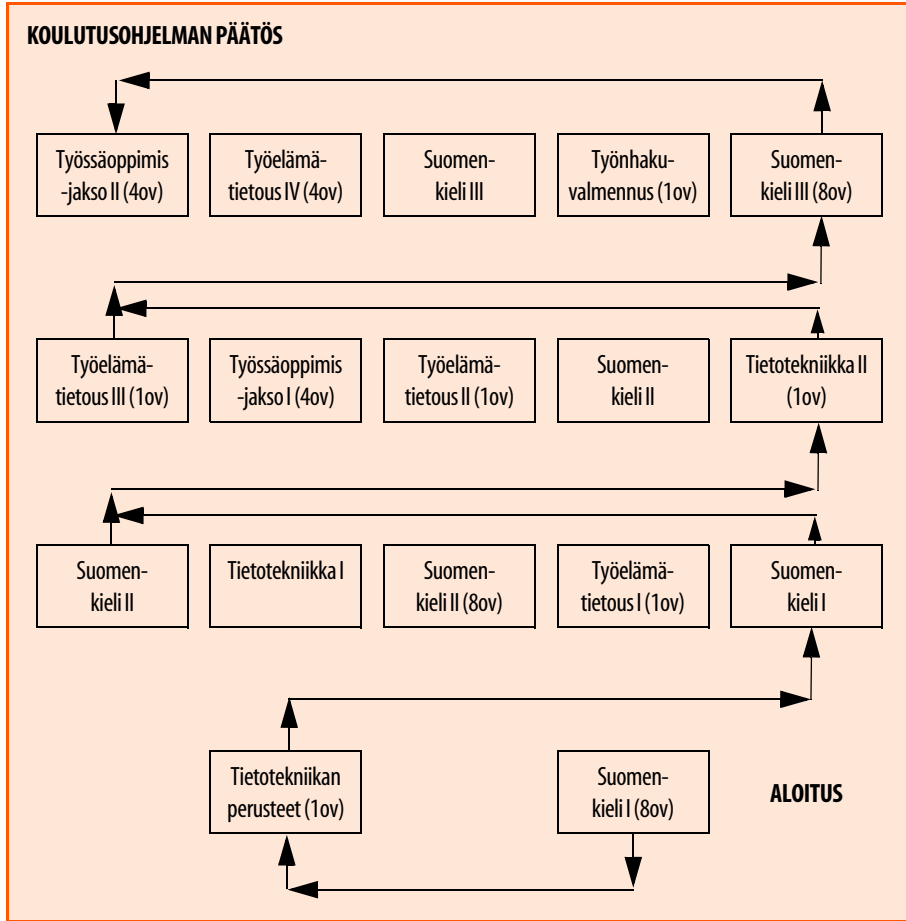
uhan alainen 25- vuotta täyttänyt paluumuuttaja. Hakijalla tuli myös olla työkokemusta ja/tai lähtömaassa hankittu ammattitaito. Alkuvaiheen kokemuksen perusteella kurssille valinnan ehtona oli myös vähintään välttävä suomenkielen taito. Hakijat valittiin haastatteluun kirjallisten hakemusten perusteella. Haastatteluisia kartoitettiin (tarvittaessa tulkin välityksellä) hakijan yleistä motivaatiota koulutukseen, puhekielen taitoa ja ammatillisia tavoitteita. Haastattelut toteutettiin projektipäällikön, pääkouluttajan ja työvoimatoimistojen edustajien toimesta. Haastattelujen lisäksi valintaprosessiin sisältyi kouluttajien toimesta toteutettu hakijoiden suomenkielen kirjallista taitoa mittaava testi, jolla ennakoitiin koulutusryhmien muodostamisen kriteerejä. Osuuskuntakoulutusten valinnoissa valintakriteereinä painotettiin hakijan motivaatiota itsensä työllistämiseen osuuskunnan kautta ja sitä kuinka realistisia tavoitteet olivat suhteessa hakijan valmiuksiin.

Suurin osa PiPa - kurseille valituista oli syntynyt 1950- tai 1960-luvuilla (n. 70 %). Projektiin osallistuneista reilut 20 prosenttia tuli Viron alueelta ja loput muilta entisen Neuvostoliiton alueilta. Venäjältä tulleet olivat lähtöisin pääosin Pietarin ja Petroskoin alueilta. Osallistujista lähes 40 prosenttia oli asunut Suomessa ennen projektiin osallistumistaan yli kolme vuotta. Akateemisia tai teknillisen koulutuksen saaneita oli ammattitautaltaan lähes 30 prosenttia kurssille osallistuneista. Toinen suurempi ammattiryhmä (runsas 30 %) olivat teollisen työn ammattikokemusta omanneet. Noin 80 prosenttia projektiin osallistuneista oli koulutustaustaltaan alempaa tai ylempää keskiaستetta tai alinta korkea-astetta (työvoimahallinnon luokitus). Suurin ryhmä akateemisen koulutuksen saaneista olivat opettajat ja taloushallinnon ammattilaisista kirjanpitäjät.

Mistä koulutuksen sisältö koostui?

Työelämäsuuntautunutta koulutus- ja ohjausmallia kehiteltiin yhteistyössä Tampereen aikuiskoulutuskeskuksen kanssa. Koulutukseen sisältyi suomenkielen, suomalaisen työelämä-tietouden ja tietotekniikan opiskelua. Koulutus oli peruslähtökohdiltaan yksilöllistä. Ohjelman alkupuolella painottuivat opiskelijan henkilökohtaisen koulutustarpeen kartoitus, ohjaus ja suomenkielen perusvalmiuksien opiskelu. Aloitusvaiheen jälkeen edettiin ammatillisten valmiuksien hankinnan kautta kokemuksen hankkimiseen suomalaisesta työelämästä harjoittelun avulla. Ensimmäinen työharjoittelupaikka hankittiin projektin toimesta. Koulutusohjelman loppupuolella korostuivat suuntautuminen ammatilliseen täydennyskoulutukseen, työnhakuvalmennus ja työllistyminen. Osallistujien henkilökohtainen ohjaus oli mukana koulutuksen kaikissa vaiheissa. Tavoitteena oli, että koulutuksen lopussa jokaisella osallis-

tujalla olisi jo projektin aikana käyttöön otettu realistinen urapolkusuunnitelma. Oheisessa kuviossa havainnollistetaan koulutusohjelman osioita ja kulua, jonka lähtökohtana oli alhaalta ylöspäin etenevä paluumuuttajan polku suomalaisen työelämään. Koulutusohjelman laajuus oli 40 opintoviikkoa.

Kuvio 4 . PIPA: n koulutusmallin osiot ja koulutuspolun eteneminen.

6.4 Verkostoyhteistyötä

Projektin toiminnan aikana luotiin monitahoinen ja tiivis verkostoyhteistyö. Verkostoa solmittiin käytännön tarpeiden ja syntyneiden tilanteiden pohjalta. Projektin käytännön toteutuksessa tärkeä yhteistyökumppani oli projektin pääkouluttajana toiminut Tampereen aikuiskoulutuskeskus, jonka rooli työelämään suuntautuneen koulutusmallin kehittämistyössä oli merkittävä. Projektin käytännön työtä ja koulutuksen etenemistä seurattiin kouluttajien, työvoimatoimiston kurssikummiin ja projektipäällikön säännöllisin väliajoin pitämässä työkokouksissa. Kummitoiminnan lisäksi työvoimatoimiston rooli myös projektin aloitusvaiheen kartoitustyön ja projektin toiminnan aikana oli tärkeä.

Muita projektitoiminnan varrella syntyneitä yhteistyötahoja oli lukuisia ja projektin aikana luodut yhteydet ovat jääneet käyttöön projektitoiminnan päätymisen jälkeenkin. Paluumuuttajien koulutusohjelman ulkopuolisen elämänhallinnan ongelmissa tärkeä yhteiskumppani oli Kriisikeskus Osviitta, jossa oli tarvittaessa käytössä maahanmuuttajataustainen sosiaalityöntekijä. Koulutusohjelman sisällön ulkopuolisten tarpeiden huomioiminen ei PiPa- projektin tavoitteisiin sisällynyt ja siksi kriisikeskuksen täydentävä rooli projektilaisten elämänhallinnallisissa ongelmissa oli tärkeä. Muuta yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa ei projektin toiminnallisesta päämäärästä johtuen juuri ollut.

Tampereen kaupunki oli tärkeä yhteistyökumppani ja osittain projektissa saatujen hyvien kokemusten vaikutusta lienee sekin, että kaupungin kynnys työllistää paluumuuttajia on selkeästi madaltunut. Kaupungin koulutoimi on työllistänyt projektissa opiskelleita opettajia erilaisiin koulutoimen tehtäviin. Yhteistyötä oli kaupungin muidenkin hallintokuntien ja erityisesti Tampereen ulkomaalaistoimiston kanssa. Tampereen aikuiskoulutuskeskuksen lisäksi yhteistyötä tehtiin lukuisten muidenkin oppilaitosten kanssa. Pirkanmaan oppisopimustoimiston kanssa yhteistyötä oli PiPa -kursseillaisten oppisopimuksiin liittyneissä asioissa.

Tärkeitä verkoston lenkkejä olivat erilaiset kolmannen sektorin toimijat (mm. SPR), seurakunta, muut Tampereella ja muualla Suomessa toimineet maahanmuuttajaprojektit sekä paluumuuttajia ja venäläisiä kokoavat yhdistykset. Projektissa luodut suorat yhteydet työnantajiin ja työnantajajärjestöihin olivat välttämättömiä työharjoittelujen, oppisopimuspaikkojen ja muiden työpaikkojen järjestämisen vuoksi. Yhdessä kouluttajien ja opiskelijoiden kanssa vierailtiin suomalaisen kulttuuriin ja historiaan tutustumisen merkeissä eri kohteissa.

6.5 Tavoitteiden toteutumisesta

Määrällisten tavoitteiden toteutumisessa projekti onnistui yli odotusten. Tavoitteena oli, että vähintään puolet osallistujista työllistyy tai sijoittuu ammatilliseen koulutukseen. Avoimille markkinoille työllistyi työssä olevista noin 60 prosenttia. Oheisista taulukoista nähdään projektin koulutusohjelmaan osallistuneiden ja PiPa- kurssin suorittaneiden sekä osuuskuntakursseja käyneiden paluumuuttajien työllisyystilanteet muutamaa kuukautta ennen PiPa - hankkeen päättymistä.

Taulukko 2 Koulutusohjelmaan osallistuneiden tilanne lokakuussa 2000 (%).

Työssä	Koulutuksessa	Työvoiman ulkopuolella	Työttömänä	Yhteensä
37	28	6	29	100

Taulukko 3 PiPa - kurssin käyneiden tilanne lokakuussa 2000 (%).

Työssä	Koulutuksessa	Työvoiman ulkopuolella	Työttömänä	Yhteensä
42	26	5	27	100

Taulukko 4 Osuuskuntakursseja käyneiden tilanne lokakuussa 2000 (%).

Työssä	Koulutuksessa	Työvoiman ulkopuolella	Työttömänä	Yhteensä
5	43	9	43	100

Koulutusohjelmassa mukana olleille tehdyn kyselyn palautteen perusteella paluumuuttajien lisäkoulutuksen tarpeet olivat atk- taitojen ja suomenkielen kirjoittamisen alueilla. Koulutusohjelman joustavasta ja yksilölliset tarpeet huomioivasta mallista kertoo, että lisäkoulutuksena järjestettiin kahden kuukauden pituinen työelämätaitoja täydentävä koulutus sitä tarvinneille opiskelijoille. Opiskelijapalautteen perusteella suomenkielen taidon työllistävää merkitys korostui kurssin jälkeisessä sijoittumisessa. Koulutusohjelman sisällä tärkeänä elementtinä oli opiskelijoiden kannustaminen omatoimisuuteen. Esimerkiksi koulutusohjelmaan kuuluneen jälkimmäisen työharjoittelupaikan opiskelijat hankkivat itse. Harjoittelupaikan etsinnässä opiskelijat käytännössä testasivat kursseilla hankkimaansa suomenkielen taitoa ja itsensä markkinointia työnantajille.

6.6 Mitä uutta projektissa kehitettiin ja ketkä siitä hyötyvät?

Tavoitteiden toteutumisen osalta projektissa onnistuttiin kehittämään työelämäsuuntautunut kotoutumisohjelmamalli sekä erilaisia toimintamuotoja, joiden avulla mallista paluumuuttajille itselleen koituvan hyödyn lisäksi heidän erityisosaamisestaan hyötyy koko suomalainen työelämä. Koulutusmalli osoittautui projektin edetessä toimivaksi paluumuuttajien kohdalla ja tietyin muutoksin se on koulutusrunkona käytettävissä muidenkin maahanmuuttajaryhmien kotouttamisen elementtinä. Koulutusmallissa korostuu suomenkielen monipuolisen hallinnan merkitys tulevan työllistymisen kannalta. Suomen kielen opiskeluun liitetyt suomalaiseseen työelämään ja yhteiskuntatietouteen perehdyttävät jaksot yhdistettiin onnistuneesti konkreettiseen työntekoon suomalaisilla työpaikoilla. Koulutusohjelman eri alueissa yhdistyvät kaikki ne palaset, mitä paluumuuttajalta vaaditaan oman paikkansa lunastamiseksi suomalaisilla työmarkkinoilla. Ammatillisten valmiuksien lisäksi projektiin osallistuneiden paluumuuttajien voimavarat myös muilla elämänsä hallinnan alueilla olivat projektin saaman asiakaspalautteen mukaan lisääntyneet.

Projektin toiminnan aikana tuli todistetuksi kehitetyn toimintamallin hyöty myös muille toimijoille. Maahanmuuttajien oppisopimuskäytäntöjen kehittelyyn on projektissa saatujen myönteisten kokemusten (13 oppisopimusta) kannustamana paneuduttu entistä enemmän. Maahanmuuttajia oppisopimussuhteeseen työllistäviä työnantajia tuetaan sekä tiedollisesti että taloudellisesti. Tuloksiin pääsemisen kannalta projektin tarpeeksi pitkä toiminta-aika hyödytti koulutusmallin sisällölliseen ja toiminnalliseen kehitystyöhön liittyntä suunnittelua. Projektin pitkä toimintakausi mahdollisti myös systemaattisen tuen antamisen koulutuksen jo käyneiden paluumuuttajien kohdalla. Projektin toimintakautena kouluttajien, työvoimatoimistojen, työnantajien ja yhteistyöverkostojen tieto paluumuuttajista lisääntyi työharjoittelujaksojen ja PiPa-projektin saaman julkisuuden vuoksi. Projektin näkymisellä ja toiminnan tavoitteiden läpinäkyvyydellä onnistuttiin muokkaamaan yleistä mielipidettä paluumuuttajille myönteisemmiksi.

Maahanmuuttajien kotoutumista edistäviä toimenpiteitä tuotetaan myös ESR - hankkeiden ulkopuolella. Esimerkiksi PiPa - projektissa kokeiltuja oppisopimusasiaa sekä koulutus- ja työkokeiluja voidaan maahanmuuttajien osalta edistää myös kansallisella tasolla. Muutenkin maahanmuuttajien ammatillisen koulutuksen järjestämisessä suuntauksena on suomalaisten ja maahanmuuttajien erillisistä koulutusohjelmista luopuminen. Kantaväestön ja maahanmuuttajien eriyttämisestä luopuminen edistää maahanmuuttajien kotoutumista. Yhteiseen ammattikoulutukseen osallistumisen edellytyksenä

on tietenkin opinnoissa menestymisen edellyttämä suomenkielen taito, jonka hallinnan hankintaan PiPa - kurssilla panostettiin.

Paluumuuttajan kokemuksia projektin annista

Virosta noin kaksi vuotta sitten vaimonsa ja tyttärensä kanssa Suomeen muuttanut keski-ikäinen Peeter* työskentelee autonkuljettajana tilausajoliikenteessä. Autonkuljettajan töitä hän kertomansa mukaan on tehnyt koko ikänsä. Ennen Suomeen muuttamistaan perhe oli jo Virossa opiskellut suomenkieltä, koska se Peeterin mukaan oli oleskeluluvan saamisen ehtona. Suomeen tullessaan hän ymmärsi vähän puhuttua suomenkieltä, mutta suomenkielen hallinnan muut taidot hän sai PiPa - kursseilta. Myös Peeterin vaimo oli mukana koulutusohjelmassa.

Koulutusohjelma kesti Peeterin kohdalla kymmenen kuukautta, minä aikana hän suomenkielen opintojen lisäksi tutustui ATK:n perusteisiin ja sai tietoa suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta ja työelämän pelisäännöistä. Tietokoneen tarjoamiin mahdollisuuksiin Peeter ei ollut koskaan aikaisemmin tutustunut ja alkuun päästyään hän olisi kaivannut tietotekniikkaan liittyvää opetusta enemmänkin. Koulutusohjelman sisällä oli suomenkielen hallinnan suhteen kaksi ryhmää. Virosta muuttaneen Peeterin suomenkielen taito osoittautui niin hyväksi, että hän siirtyi opiskelemaan suomenkielen hallinnan puolesta pitemmälle ehtineiden ryhmään.

Ammattinsa harjoittamisen vuoksi erityisen arvokkaana PiPa - kurssin antina Peeter pitää projektin avulla hankkimaansa suomalaista ajokorttia, koska virolainen ajokortti ei riittänyt ammatin harjoittamiseen Suomessa. Ajokortin suorittamiseksi vaaditut teoria- ja ajokokeet hän suoritti suomenkielillä, mikä Peeterin mukaan on PiPa:n suomenkielen kurssien ansiota. Nykyisen työpaikan kaikki muut työntekijät ovat suomalaisia ja siksi Peeter puhuu työpaikallaan vain suomea. Virheitä suomenkielen käytössä tietysti vielä tulee, mutta työkaverit korjaavat tarvittaessa ystävällisesti ja se on Peeterin mukaan vain hyvä asia. Muutenkin hän pitää yllä ja kohentaa suomenkielen taitoaan lukemalla suomalaisia lehtiä ja katselemalla Suomen television ohjelmia.

PiPa - koulutuksesta Peeter sai kuulla ulkomaalaistoimiston työntekijältä, joka itsekin oli aikaisemmin osallistunut PiPa - koulutukseen. Projektin tiedollisen ja taidollisen annin lisäksi Peeter osallistui projektin järjestämiin tutustumiskäynteihin ja retkiin. PiPa - koulutusohjelma on Peeterin mukaan auttanut häntä monin tavoin suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumisessa. Kurkseista hyötyminen on kuitenkin Peeterin mukaan paluumuuttajan asenteesta kiinni. Suomenkielen taidon opiskeleminen ja aktiivinen ylläpitäminen

edistävät suomalaiseseen työelämään soluttautumista ja se oli hänen päämääränsä Suomeen muuttaessaan. *Nimi muutettu.

6.7 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä PiPa -projektista

Projektin tavoitteena oli räätälöidyn koulutuksen avulla työllistää paluumuuttajia ja integroida (kotouttaa) heitä suomalaiseen yhteiskuntaan. Projektissa kehitetyn koulutusmallin toteuttamisessa innovatiivisuutta tarvittiin koulutusohjelmaan kuuluvien koulutusohjelmien ja työharjoittelupaikkojen räätälöinnissä. Oppisopimuksen käyttö oli maahanmuuttajien työelämään ohjaamisessa uutta käytäntöä, joka vauhditti myös muiden paikallisten oppisopimusasioiden parissa operoivien tahojen kehitystyötä. Tavoitteena oli myös levittää tietoa paluumuuttajien osaamisesta pirkanmaalaisen elinkeinoelämän edustajien keskuuteen.

Pirkanmaalla vain paluumuuttajille suunnattu maahanmuuttajakoulutus oli uutta. Koulutuksen sisällössä voitiin huomioida suuren maahanmuuttajaryhmän kulttuuriset tarpeet sekä koulutus- ja ammattitaustat. Projektissa kehitettiin työelämäsuuntautunut kotoutumisohjelma - malli siihen liittyvine toimintoineen. Koulutusmallissa korostuu suomenkielen monipuolisen hallinnan merkitys maahanmuuttajan työllistymisen kannalta. Suomenkielen opiskeluun liitetyt suomalaisen työelämään ja yhteiskuntatietouteen perehdyttävät jaksot yhdistyvät onnistuneesti konkreettiseen työntekoon suomalaisilla työpaikoilla. Ammatillisten valmiuksien lisääntymisen ohella projektiin osallistuminen vahvisti osallistuneiden elämänhallinnallisia voimavaroja.

Projektin toimintakausi oli riittävän pitkä kehitetyn koulutusmallin testaamiseen käytännössä. PiPa - hankkeen kaltaisten hankkeiden on oltava riittävän pitkäkestoisia, sillä maahanmuuttajan polku suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi on pitkä ja erilainen tukitoiminta sen varrella on tarpeen. Maahanmuuttajatyössä tukea tarvitsevat myös muut heidän lähipiiriinsä kuuluvat. Tiedottavan tuen tarpeessa ovat esimerkiksi työyhteisöt, jotka vastaanottavat vieraista kulttuureista tulevia työtovereita.

Asiakaspalautteen kerääminen kurssin osanottajilta on hyvää käytäntöä, jonka leviäminen kaikkien muidenkin hankkeiden käyttöön on toivottavaa. PiPa: n toimintaa ollaan varsinaisen projektin päätyttyä maahanmuuttajayksikön toimesta viemässä innolla eteenpäin uusilla ideoilla terästettynä. Projektissa käytössä ollut projektipäällikön, työvoimatoimiston kurssikummiin ja kouluttajan edustajan käytäntö kokoontua säännöllisin väliajoin projektin

päämäärän edistämisen merkeissä on jäänyt osaksi TE - keskuksen, kouluttajien ja työvoimatoimiston vakiintunutta hyvää työkäytäntöä.

PiPa - projektin toiminta Pirkanmaalla on työelämäsuuntautuneen toimintamallinsa avulla ollut vähentämässä ennakkoluuloisuutta ja tietämättömyyttä sekä paluumuuttajien kulttuurin heikkoa tuntemusta ja siten ehkäisyt mahdollisen syrjäytymisprosessin käynnistymistä. Syrjinnän vuoksi työelämän ulkopuolelle joutuminen merkitsee käytännössä myös ulkopuolisuutta kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, koska selviytymisessä tarpeelliset sosiaaliset verkostot ovat useimmiten yhteydessä työelämään.

Pirkanmaan paluumuuttajien kotoutumis - projekti

- Pirkanmaan paluumuuttajien kotoutumis - projekti (PiPa) toteutettiin Tampereella Pirkanmaan TE - keskuksen alueella 1.2.1998 - 31.12.2000 välisenä aikana.
- Projektin hallinnoinnista Pirkanmaalla vastasi Pirkanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen työvoimaosaston maahanmuuttoyksikkö.
- Projekti oli osa Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) ohjelmakauden 1995-1999 tavoite 3 -ohjelmaa, jossa rakennettavien yksilöllisten palvelukokonaisuuksien avulla pyrittiin torjumaan pitkäaikaistyöttömyyden haitallisten vaikutusten aiheuttamaa uhkaa kohderyhmän keskuudessa.
- Projektin käytännön toteutus oli projektipäällikön vastuulla ja hankkeeseen lähdettiin yhteistyössä Tampereen aikuiskoulutuskeskuksen kanssa, joka myös toimi projektin pääkouluttajana. Erillistä projektisihteeriä ei hankkeessa ollut.
- Projektin ohjausryhmään kuuluivat edustajat TE - keskuksen aikuiskoulutusyksiköstä, työvoimapalvelujen kehittämisyksiköstä, ESR - yksiköstä, maahanmuuttoyksiköstä ja TE - keskuksen suunnittelija. Edellisten lisäksi ohjausryhmässä oli edustus Tampereen aikuiskoulutuskeskuksesta, Tampereen työvoimatoimistosta ja PiPa - projektista.

7. KANSAINVÄLINEN KOHTAAMISPAIKKA AURORA JOENSUUSSA

7.1 Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajatyö Pohjois-Karjalassa

Pohjois-Karjalan maakunnan alueella asuu noin 1600 ulkomaan kansalaista, joiden lisäksi maakunnassa asuu taustaltaan ulkomaalaisia, joista osalla on suomen kansalaisuus. Suurimman ryhmän maakunnan maahanmuuttajista muodostavat venäjänkieliset, joista valtaosa on taustaltaan inkeriläisiä paluumuuttajia. Venäjänkielisiä on maakunnan alueella yhteensä 955. Pohjois-Karjalan alueella asuvat maahanmuuttajat muodostavat hyvin heterogeenisen ryhmän. Venäläisten lisäksi maakunnan alueella suurempia ryhmiä ovat virolaiset, ruotsalaiset (pääosin Suomeen palanneita Ruotsin kansalaisuuden saaneita suomalaisia), jugoslavalaisiksi rekisteröidyt, bosnia - herzegovinalaiset, vietnamilaiset, kiinalaiset ja somalialaiset. Muut maakunnan alueella asuvat muodostuvat pienistä ryhmistä ja yksittäisistä henkilöistä niin, että alueella asuu noin 75 kansallisuuden edustajia. Maahanmuuttajista yli puolet asuu Joensuun alueella.

Maahanmuuttajien kotoutumisprosessin tukeminen käytännössä tarkoittaa yhteismahdollisuuksien luomista siihen yhteisöön, johon he ovat integroitumassa. Yhteyden luomisen tapoja on monia, joista ehkä olennaisin on kulttuuri- ja kielikoulutuksen antaminen yhteisöön pyrkivälle. Yhteisen kielen välityksellä välittyvät myös muut kotoutumisprosessia edistävät tiedot ja taidot. Yhteiskuntaan integroitumiseksi tarvitaan myös fyysisiä paikkoja, joissa maahanmuuttajat voivat turvallisessa ympäristössä opiskella ja harjoitella näitä yhteiskunnallisessa osallistumisessa tarpeellisia taitoja. Kohtaamispaikoissa mahdollistetaan erilaisia etnisiä taustoja edustavien maahanmuuttajien ja maan alkuperäisten asukkaiden kohtaaminen puolueettomalla maaperällä. Koska suurin osa Pohjois-Karjalan maahanmuuttajista asuu Joensuussa tai sen lähiympäristössä on heille suunnattu toimintakin keskittynyt Joensuuhun. Yksi järjestäytyntä toimintaa harjoittavista tahoista on ollut Kansainvälinen Kohtaamispaikka Aurora. Aurora oli ja on edelleen puolueettomalla ja turvallisella maaperällä toimiva, monipuolisia palveluja tarjoava fyysinen tila Joensuussa.

Aurora -naistenryhmätoiminnasta kansainväliseksi kohtaamispaikaksi

Aurora-projektin toiminnallinen aloitusajankohta osuu yksiiin maahanmuuttajia koskevan kotouttamislain (493/1999) voimaantulon (1.5.99) kanssa.

Uuden lain myötä maahanmuuttajien oikeudet ja velvollisuudet asettivat haasteita maahanmuuttajien kanssa tekemisissä oleville tahoille ja niinpä Auroran kaltaiselle projektille Pohjois-Karjalassa oli tarvetta. Näiden tuolloin ajankoh- taisten yhteiskunnallisia toimijoita velvoittavien teemojen perusteella Pohjois- Karjalan työvoima- ja elinkeinokeskus päätti lähteä mukaan hankkeeseen. Projekti-idean syntyvaiheet olivat tavallisuudesta poikkeavat. Yleensä hank- keen käynnistäjänä on joku organisaatio, joka on hankkinut tarpeelliseksi kat- somansa henkilöstön projektitoimintaa varten. Auroran tapauksessa hank- keen käynnistäjänä oli maahanmuuttaja, jolta projekti-idea oli peräisin. Käy- tännössä hankkeen käynnistänyt henkilö, joka sitten sai projektipäällikön teh- tävät hoitaakseen, ikään kuin 'istutettiin' organisaatioon. Toiminta-idea sai alkunsa sen ideoijan huomiosta, että Pohjois-Karjalasta puuttui koordinoitu toiminta maahanmuuttajille ja niinpä hän yhdessä muutamien tahojen kanssa käynnisti naistenryhmän toiminnan maahanmuuttaja- ja suomalaisille nai- sille. Naisten perinteisen kodin- ja lastenhoitoon sidotun roolin vuoksi heidät tiedettiin eniten syrjäytymisuhan alaisena olevaksi kohderyhmäksi.

Kohtaamispaikka Aurora

Kansainvälinen kohtaamispaikka Aurora sijaitsee pienen kauppakeskuksen tiloissa Joensuun keskustassa. Projektin perustamisvaiheen aikana Joensuussa sattuneiden rasistisia piirteitä saaneiden levottomuuksien vuoksi tilojen sijainti rakennuksessa mietittiin tarkoin. Projektiin ei kuitenkaan sen toi- minnan aikana ole kohdistettu syrjintää tai rasistisia iskuja. Sijainniltaan Auroran tilat ovat ihanteelliset esimerkiksi julkisia liikennevälineitä käyttä- vien lähikuntien maahanmuuttajia ajatellen. Kohtaamispaikka on ollut avoimna keskimäärin seitsemän tuntia päivässä kuutena arkipäivänä viikossa. Kohtaamispaikan normaalin koulutus- ja muun toiminnan lisäksi tiloissa on vierailut yksittäisiä henkilöitä ja ryhmiä tutustumassa paikan toimintaan ja sen toimintafilosofiaan. Satunnaisten vierailijoiden ja vakituisten käyttäjien saatavilla on ollut kahvia, erilaisten lehtien lukumahdollisuus ja mahdollisuus tietokoneiden sekä internet-yhteyksien käyttöön. Kohtaamispaikkaan on yri- tetty keskittää tietoa suomalaisen yhteiskunnan maahanmuuttajille tarjoa- mista palveluista. Aurora on tarjonnut mahdollisuuden vapaan seurustelun merkeissä antoisien vuorovaikutussuhteiden luomiseen ja uusien erilaisia uskontoja ja kulttuureja edustavien ystävyysuhteiden solmimiseen. Kansain- välinen kohtaamispaikka Auroran tavoitteena on ollut kehittää maahanmuut- tajille, muille ulkomaalaisille ja paikallisille ihmisille helposti saavutettava ympäristö, missä he ovat voineet tutustua toisiinsa.

7.2 Projektin toiminnalliset lähtökohdat

Tavoitteet ja kohderyhmät

Projektin kohderyhminä olivat Pohjois-Karjalassa asuvat maahanmuuttajat, ulkomaalaiset asukkaat ja opiskelijat sekä paikallinen väestö. Tavoitteena oli tukea maakunnassa eri syistä asuvien ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien sekä paikallisten ihmisten sopeutumista ja edistää yhteistyöhön perustuvaa verkostoitumista. Projektissa järjestettyjen ryhmätoimintojen ja koulutustarjonnan tavoitteina oli edistää maahanmuuttajien kotoutumista. Maahanmuuttajien oman ja suomalaisen kulttuurin yhteensovittamisessa päämääränä oli saattamalla osapuolet yhteen häivyttää ennakkoluuloja ja ehkäistä maahanmuuttajien syrjäytymiskiirteen käynnistymisen. Maahanmuuttajien tulevaisuuden kannalta projektin yksittäisistä tavoitteista kenties tärkein oli kehittää maahanmuuttajien kielitaitoa tasolle, jolta siirtyminen jatkokoulutusmahdollisuuksiin ja työelämään olisivat realistisia tavoitteita.

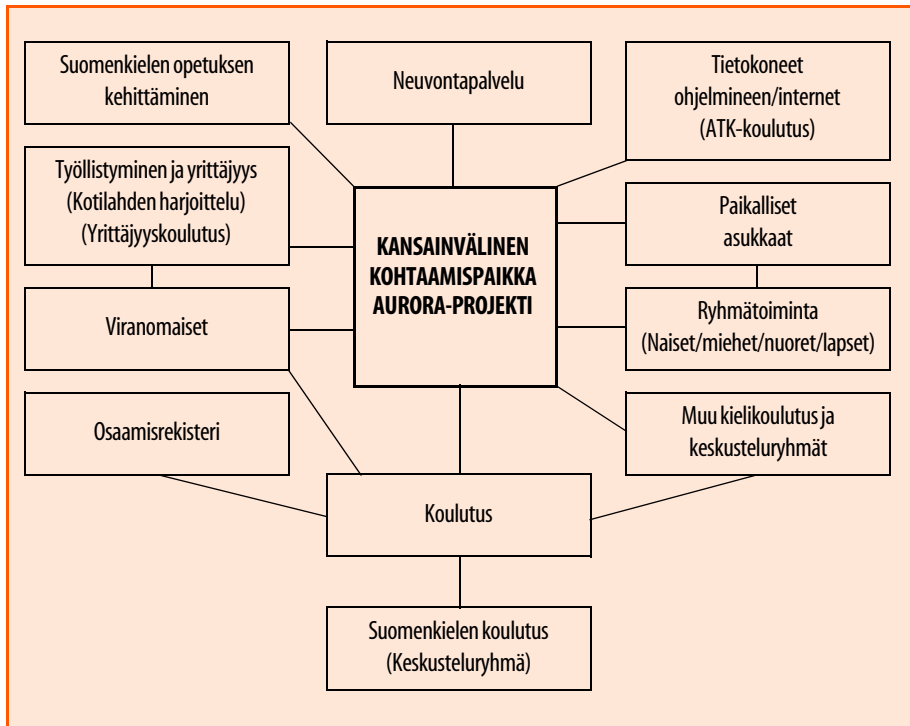
Kotoutumisen kannalta tärkeä tavoite oli lisätä maahanmuuttajien tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sen suhteen. Muita tavoitteita olivat maahanmuuttajien sosiaalisten suhteiden vahvistaminen laajentamalla heidän kontaktiverkostoaan. Tavoitteena oli myös järjestää maahanmuuttajille suunnattua yrittäjyyskoulutusta. Näistä kaikista yksityiskohdista oli tarkoitus kerätä kokonaisuus, jonka turvin maahanmuuttajien uskottiin oppivan paremmin hallitsemaan omaa elämäänsä suomalaisen yhteiskunnan usein vaikeissakin 'kiemuroissa'.

Tärkeitä toimijoita projektissa olivat eri hallinnonaloja edustaneet viranomaiset, joista erityisesti työhallinnon, sosiaalitoimen ja Kansaneläkelaitoksen (Kela) kanssa maahanmuuttajat joutuvat asioimaan pian maahan saavuttuaan. Projektin toiminnassa korostettiin, että heti alkuvaiheessa pyrittäisiin eliminoimaan kulttuurieroista ja kielivaikeuksista mahdollisesti johtuvat ongelmatilanteet. Auroran toiminnan aikana TE - keskuksen ja projektin yhteistyö oli kiinteää varsinkin puhelimitse tehtävän neuvonnan ja ohjauksen merkeissä. Projektin osallistui yhteensä 2066 henkilöä, joista 1436 oli naisia.

Auroran kehittämä monitahoinen toimintatapa

Projektitoiminta keskittyi koulutuksen, ryhmätoiminnan, työharjoittelun sekä henkilökohtaisen neuvonnan ja ohjauksen tarjoamiseen maahanmuuttajille. Toiminnan laajuus vaihteli siten, että ajoittain panostettiin enemmän johonkin tiettyyn toiminta-alueeseen. Toimintojen toteutukseen käytettiin tarvitta-

essa asiantuntija-apua. Oheisessa kuviossa on havainnollistettu projektin kokoamia tahoja ja työvälineitä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kuvio 5 . Projektin toimintamalli.

7.3 Auroran toimintaa käytännössä

Neuvonta- ja opastuspalvelut

Neuvontapalveluissa maahanmuuttajia neuvottiin henkilökohtaisesti esimerkiksi toimeentuloon liittyvissä asioissa, joiden selvittäminen puutteellisen kielitaidon vuoksi oli hankalaa. Myös erilaiset maahanmuuttajien parissa työskentelevät tahot hyödynsivät tätä palvelua. Neuvontatyön toimenkuva oli pitkälti 'kulttuuritulkkina' työskentelemistä. Ilmeisestä tarpeesta huolimatta neuvonnan henkilökohtaiset palvelut eivät resurssipulan vuoksi pystyneet toimimaan tarvittavassa laajuudessa. Neuvontapalvelun kokemusten kautta projekti kokosi Pohjois-Karjalan maahanmuuttajille palveluoppaan, josta löytyy kaikki tarvittava tieto erilaisista palveluista.

Yhteistyötä eri toimijatahojen ja hankkeiden kanssa

Projekti toimi alusta asti yhteistyössä eri viranomaisten kanssa vaihtamalla tietoa puolin ja toisin. Projektin aloittamisen kanssa samoihin aikoihin voinaan tullut kotouttamislaki edellyttää kaikkien maahanmuuttajien kotouttamisohjelman toteuttajatahojen välistä avointa ja uusia muotoja ennakkoluottomasti hakevaa yhteistyötä. Toimivasta yhteistyöstä on osoituksena se, että aloite palveluoppaan kokoamisesta tuli maahanmuuttajien kanssa työsään tekemisiin joutuvilta viranomaisilta. Opas on myöhemmin tarkoitus kääntää tärkeimmille Pohjois-Karjalassa asuvien maahanmuuttajien puhumille kielille. Tietoa viranomaisten tilanteesta maahanmuuttajien suhteen kerättiin järjestetyllä kyselyllä, josta saatujen vastausten perusteella järjestettiin seminaarisarja maakunnan Kansaneläkelaitoksen toimistoille ja sosiaali- ja terveystieteiden työntekijöille.

Käytännön asiakastyötä projektin tarjoamat toiminnot helpottivat muun muassa työvoima- ja sosiaalitoimistoissa. Työvoimatoimisto on voinut hyödyntää projektin toimintoja kotouttamissuunnitelmaan sisältyvien rinnasteisten toimintojen tuottajana. Yhteistyötä työ- ja sosiaalishallinnon sekä Kelan lisäksi tehtiin muun muassa Punaisen Ristin eri paikkakunnilla toimivien osastojen, Kuopion kansainvälisen keskuksen, Joensuun luterilaisen seurakunnan, Linnunlahden mielenterveyskeskuksen, Joensuun yliopiston kansainvälisen osaston ja Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulun kanssa. Kansainvälisellä taholla oli yhteyksiä joihinkin maahanmuuttajaprojekteihin. Lisäksi eri organisaatioiden taholta otettiin projektiin runsaasti yhteyksiä eri yhteistyömallien toteuttamisen merkeissä.

Ryhmätoiminta ja muu toiminta

Ryhmätoiminta oli projektin tavoitteiden saavuttamisen kannalta merkittävää. Naisten ryhmä oli toiminut jo pari vuotta ennen projektin aloittamista foorumina, jossa naiset olivat voineet toisiaan tukien tavata ja jakaa kokemuksiaan. Tapaamisissa ryhmään osallistuneet naiset tietoa välittämällä ylläpitivät ja vahvistivat sosiaalista verkostoaan. Naisten luoma toimintamalli toimi pohjana muidenkin ryhmien kehittämiseksi. Projektin puitteissa naisten ryhmän toimintaan osallistui maahanmuuttajien lisäksi myös suomalaisia naisia. Uusia sosiaalisia verkostoja luova ryhmätoiminta antoi elämänhallinnallisia työkaluja. Naisten ryhmien toiminnan sisältö vaihteli perinteisistä kotitalouteen liittyvistä kursseista tietotekniikkakursseihin. Toimintaan sisältyi myös retkeilyä ja muun muassa perheleirin järjestäminen. Ryhmien toiminnan aikana esille tulleita kielen hallinnasta johtuvia kommunikoinnin esteitä pyritään helpottamaan tulevien kurssien suunnittelussa. Ryhmät käyt-

tivät tarvittaessa toimintaansa muitakin kuin Auroran tiloja. Miesten ryhmän toimintaan sisältyi muun muassa tietotekniikkaan tutustumista. Jalkapallon pelaamisen merkeissä projekti toteutti kansainvälisyyskasvatusta, kun maahanmuuttajista ja suomalaisista kootut joukkueet tapasivat toisiaan harjoittelujen ja otteluiden puitteissa.

Nuorten ryhmä (Youth Aurora) kokoontui viikoittain Auroran tiloissa. Suurin osa kävijöistä oli maahanmuuttajia, mutta mukaan saatiin myös jonkin verran suomalaisia nuoria. Nuorten ryhmässä kävijöistä suurin osa myös osallistui ryhmän toimintaan aktiivisesti. Toimintaa suunniteltiin yhdessä nuorten kanssa. Käytännössä toimintaan kuului muun muassa erilaisten urheilumuotojen harrastamista, vierailuja muihin nuorisojärjestöihin ja kansainvälisyysiltoja. Myös kaupungin nuorisotoimeen pidettiin yhteyttä. Youth Auroran tiivishenkisen ryhmän toimintamahdollisuuksia rajoitti taloudellisten resurssien puute. Lasten- eli Nappularyhmän toiminnan suunnittelu kärsi kohderyhmän heikosta sitoutumisesta kerhon toimintaan, sillä vanhemmat toivat lapsiaan satunnaisesti toimintaan. Kerhossa lapset viettivät aikaa perinteiseen tapaan leikkimisen, askartelun ja satutuokioiden parissa. Tulevan toiminnan suunnittelussa kerhon järjestämisen ajankohtaa mietittiin yhdessä vanhempien kanssa.

Projektin järjestämään muuhun toimintaan sisältyi muun muassa päiväkotijärjestelyjä ja kouluvierailuja sekä leirejä ja retkiä. Lisäksi järjestettiin sarja temaat-tisia etnisiä iltoja, joiden kuluessa eri maista olevat maahanmuuttajat esittelivät omille mailleen ominaisia kulttuurisia piirteitä ruoan, musiikin, tanssin ja jakamansa tietouden välityksellä. Päiväkoti- ja kouluvierailujen tarkoituksena oli maahanmuuttajien välityksellä välittää lapsille tietoa heille vieraista maista ja kulttuureista. Päiväkotien taholta toivottiin, että jatkossa voitaisiin yhdessä Auroran kanssa toteuttaa lasten kansainvälisyyskasvatusta tukevaa toimintaa. Myös maakunnan eri kouluasteille tehtiin vierailuja. Retki- ja leiri-toimintaa järjestettiin muun muassa seurakunnan ja eri järjestöjen kanssa. Toiminnan tavoitteena oli saada eri ikäiset maahanmuuttajat ja suomalaiset kohtaamaan toisensa puolueettomalla maaperällä. Tämän uskottiin helpottavan myös normaalin arjen kanssakäymistä. Auroran tiloissa olevia tietokoneita ja tietoliikennenyhteyksiä alkoivat enenevässä määrin hyödyntää myös alkuperäiset suomalaiset. Kummi- ja ystävyysperhetoiminta alkoi vähitellen käynnistyä ja muutkin maahanmuuttajiin eri yhteyksissä ystävystyneet henkilöt ovat alkaneet hyödyntää Auroraa kohtaamispaikkana.

Koulutustoiminta

Tutustuminen tietokoneiden tarjoamiin mahdollisuuksiin aloitettiin järjestämällä vapaamuotoisia kursseja, mutta myöhemmin johtuen työhallinnon vaatimuksista korvaavuuden suhteen ATK-koulutus muuttui järjestelmällisemmäksi. Kurssien sisällön laatiminen oli haastava tehtävä, koska osallistujien lähtötaso ja valmiudet olivat todella kirjavat. Yksittäisiä kursseja järjestettiin muun muassa venäjän- ja somalinkielillä. Halukkaita atk-kursseille oli enemmän kuin mukaan voitiin ottaa.

Projektin tavoitteiden saavuttamisen kannalta tärkeä yksittäinen toiminto oli koulutus. Maahanmuuttajille oli tarjolla pääasiassa suomenkielen koulutusta, johon mukaan liitettiin myös yhteiskuntatietouden opetusta. Projektin antamassa kielikoulutuksessa kokeiltiin uusia ja erilaisia aikuisten maahanmuuttajien tarpeisiin sovellettuja suomenkielen opetuksen menetelmiä. Projektin tarjoama kielikoulutus antoi mahdollisuuden suomenkielen opiskeluun myös henkilöille, jotka eri syistä eivät päässeet työvoimahallinnon järjestämille kielikursseille. Lukutaidottomille ja muista oppimisvaikeuksista kärsiville toteutettiin oma kurssi ja suunniteltiin myös henkilökohtaisia suomenkielen opiskelupaketteja.

Osallistujien rekrytoinnissa sekä toteutuksessa projekti teki yhteistyötä työ- ja sosiaalitoimistojen sekä Joensuun yliopistossa viestintää opiskelevien kanssa. Järjestetyn draamakurssin ja itseilmaisun keinoin kokeiltiin vaihtoehtoisia tapoja opiskella suomen kieltä ja ilmaisua. Yhteistyössä suomenkielen koulutuksen asiantuntijoiden kanssa projekti kartoitti erilaisia menetelmiä käytettäväksi maahanmuuttajien suomenkielen opetuksessa. Osallistujilta saadun palautteen mukaan projektissa saatu kielikoulutus oli helpottanut heidän sopeutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään.

Projektin toteuttama muu kielikoulutus (englanti, venäjä, saksa, ranska, espanja, portugali) oli tarkoitettu sekä maahanmuuttajille että suomalaisille. Kielen opiskelun ohella oli tavoitteena luoda luonteva foorumi eri kansallisuuksien kohtaamiselle. Kieli- ja tietotekniikkakoulutuksen ohella Aurora kulttuurituntemuksen lisäämiseksi järjesti runsaasti ruokakursseja, joilla tutustuttiin eri kansallisuuksille ominaisiin ruokaperinteisiin. Maahanmuuttajien vaihtelevista tarpeista johtuen projektin suunnittelema yrittäjyyskurssi ei onnistunut. Maahanmuuttajien työllistymistä silmälläpitäen projektin osaamisrekisteriin kerättiin tietoja erilaisia taitoja omaavista maahanmuuttajista. Työllistyminen ei ole helppoa, koska Pohjois-Karjala on edelleen erittäin vaikeaa aluetta kantaväestönkin työllistymisen kannalta.

Työharjoittelusta Kotilahden sairaalassa

Toimintansa alusta asti projekti on auttanut maahanmuuttajia löytämään työllistymistä edistäviä työharjoittelupaikkoja. Projektilla oli työharjoitteluohjelma vanhuksille pitkäaikaishoitoa tarjoavassa Kotilahden sairaalassa. Kotilahden sairaalassa toteutetussa työharjoittelussa olivat kohderyhmänä maahanmuuttajat, joilla oli joko koulutuksen tai työkokemuksen kautta hankittua sosiaali- ja terveydenhuollon osaamista sekä motivaatiota osaamisensa edelleen kehittämiseen. Harjoittelu antoi tilaisuuden tutustua suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän työ- ja toimintatapoihin. Harjoittelun uskottiin tukevan myös mahdollisten sosiaali- ja terveydenhuollon jatko-opintojen suunnittelua. Projektin palkkaama työharjoittelun koordinaattori suunnitteli yhdessä sairaalan henkilökunnan edustajien kanssa harjoittelun käytännön toteutuksen. Harjoittelumahdollisuudesta tiedotettiin laajasti eri tahojen välityksellä.

Kotilahden harjoittelu toimi osana kotoutumisprosessia siten, että se työvoimatoimiston kanssa käytyjen neuvottelujen perusteella hyväksyttiin kotoutumissuunnitelmaan rinnastettavaksi toimenpiteeksi. Työharjoittelun palkattomuus vähensi maahanmuuttajien kiinnostusta harjoittelumahdollisuuden käyttämiseen. Harjoittelu oli mahdollista suorittaa myös muutamissa muissakin hoivatyötä toteuttavissa paikoissa Kotilahden sairaalan ohella. Työharjoitteluun osallistuvien ja sairaalan henkilökunnan kokemuksia harjoittelun onnistumisesta kartoitettiin kyselyllä. Työharjoitteluun osallistuneille järjestettiin palautetilaisuuksia, joissa harjoittelijat henkilökohtaisessa tapaamisessa saivat harjoittelupaikan edustajilta palautetta tulevaa työllistymistä silmälläpitäen.

Vaikka harjoittelun suoranaisiin tavoitteisiin ei kuulunutkaan maahanmuuttajien työllistyminen, harjoittelujakso kohotti heidän itseluottamustaan ja lisäsi haluaan jatkaa työelämässä. Maahanmuuttajien työharjoittelu suomalaisessa työyhteisössä oli oppimisen paikka myös laitoksen työntekijöille, sillä tulevien vuosien työyhteisöissä on yhä enemmän mukana maahanmuuttajatyötovereita. Projektin suorittamien haastattelujen pohjalta kävi ilmi, että suurimmalla osalla maahanmuuttajista työllistymisodotukset olivat varsin epärealistisia, koska ei ymmärretty lähtömaassa hankitun ammattitaidon olevan riittämätön suomalaisilla työmarkkinoilla. Opettelua todettiin riittävän myös suomalaisen työkuulttuurin omaksumisessa.

Muu harjoittelu ja tukityöllistäminen

Projektissa työskennelleet harjoittelijat olivat tulleet projektiin pääasiassa joko työvoimatoimiston kautta tai eri oppilaitoksista suorittamaan opiske-

lunsa edellyttämää harjoittelujaksoa. Työvoimatoimiston tai muiden tahojen kautta tulleet avustivat projektin päivittäisissä tehtävissä huolehtien muun muassa Auroran tilojen yleisestä siisteydestä. Opiskelijaharjoittelijoiden suorittamat työtehtävät määräytyivät heidän tietojensa ja taitojensa mukaan. Opiskelijat avustivat muun muassa ryhmätoimintojen suunnittelussa. Lisäksi opiskelijaharjoittelijat osallistuivat kenttätyöhön ja avustivat projektia tiedon keruussa maahanmuuttajilta näiden elämäntilanteen ja tarpeiden suhteen. Koska työllistetyt ja harjoittelijat edustivat monia etnisiä ryhmiä, eri taustoja edustavien henkilöiden mukana olo projektin toiminnassa mahdollisti jatkuvan kulttuurien kohtaamisen kohtaamispaikka Aurorassa ja edisti siten projektin päämäärien toteutumista.

7.4 Projektitoimintaan osallistuminen

Maahanmuuttajan kokemuksia Auroran toiminnasta

Maahanmuuttaja-asiakas Anna*, joka on asunut Joensuussa noin kymmenen vuotta on Auroran kohtaamispaikan ja toimintakeskuksen 'kanta-asiakas'. Uusien ystävien lisäksi projekti on tarjonnut hänelle erilaisia työtilaisuuksia. Anna on alkuperäiseltä koulutukseltaan opettaja. Projektissa hän on muun muassa toiminut ranskankielen ryhmien vetäjänä. Projektin järjestämästä koulutustarjonnasta Anna on hyödyntänyt useimmat kurssit alkaen suomenkielen kurseista tietoteknisten taitojen opetteluun. Projektin antama tuki on auttanut eteenpäin niin, että Anna on nyt päässyt opiskelemaan lähihoitajaksi.

Annan mukaan kohtaamispaikan kodikkaassa ilmapiirissä on maahanmuuttajanaisten ollut turvallista tavata toisiaan esimerkiksi kahvinjuonnin ja seurustelun merkeissä. Ilman Auroran kaltaista kotipiiristä irtautumisen mahdollisuutta monenkin maahanmuuttajanaisen elämä olisi hyvin rajoittunutta ja yhteiskunnasta syrjäyttävää. Anna on myös ollut mukana leikkittäessä lapsia, kun päiväkodit ja perhepäivähoitajat ovat tuoneet lapsiryhmiä tutustumaan Auroran toimintaan. Naisena Anna on aktiivisella osallistumisellaan Auroran 'julkiseen' toimintaan halunnut viestiä muun muassa sukupuolten tasa-arvon puolesta, mikä ei suinkaan ole itsestäänselvyys kaikissa kulttuureissa. Anna on myös projektin edustajana käynyt maakunnan kouluissa muiden maahanmuuttajien kanssa puhumassa pohjoiskarjalaisille vieraista kulttuureista ja niiden eroista. Tämän toiminnan hän uskoo vähentävän tulevaisuudessa kulttuurisista eroavaisuuksista aiheutuneita väärinkäsityksiä maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. *Nimi muutettu.

7.5 Tavoitteiden toteutumisesta

Projektin tekemä työ oli syrjäytymistä ja syrjintää ennalta ehkäisevää pioneerityötä. Projektin tekemän ennalta ehkäisevän toiminnan päämääränä oli sosiokulttuurisen integraation edistäminen. Kohtaamispaikka Auroran fyysiset tilat ja projektin toteuttamat eri ryhmien vuorovaikutusmahdollisuuksia tarjonneet toiminnot olivat eräs ennalta ehkäisevän työn alue. Projektin järjestämä toiminta auttoi maahanmuuttajia pitämään yllä ja solmimaan ystävyysuhteita sekä omaa etnistä taustaansa että muita kulttuureita edustaviin maahanmuuttajiin. Suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisen kannalta toivottavia yhteyksiä kantaväestöön esimerkiksi kokonaisten perheiden tasolla saatiin luotua, mutta ehkä tavoiteltua vähemmän. Miksi kyseinen tavoite ei toteutunut toivotulla tavalla, on jatkoa ajatellen uudelleen arvioimisen arvoinen asia.

Projektin kiinteä yhteistyö eri viranomaistahojen kanssa myös osaltaan edisti maahanmuuttajien hyvinvoinnin toteutumista heidän taloudellisen tasa-arvonsa turvaamisen mielessä. Taloudellisen tasa-arvon turvaaminen kuuluu rakenteellisen integraation alueeseen, joka mahdollistaa maahanmuuttajien osallisuuden yhteiskunnan taloudelliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen yhteisöön näiden omista lähtökohdista käsin. Projektin toiminta edisti kohderyhmänsä integraatiota muun muassa kielikoulutuksen, työelämän ja sosiaalipalvelujen hyödyntämisen alueilla.

Integraation edistämisen yksittäisistä alueista koulutuksen ja erityisesti suomenkielen koulutuksen järjestäminen on oikeastaan se peruskivi, jolle miltei kaikki muut integraatiota edistävät toimet rakentuvat. Aurora-projektin tarjoama maksuton kielikoulutus oli tervetullut mahdollisuus. Koulutustoiminnassa mukana olleet organisaatiot saivat uutta tietoa maahanmuuttajien koulutustoiminnan kehittämiseksi. Joensuun Yliopiston sosiologian laitoksen edustaja on tehnyt projektin vaikuttavuudesta arvioinnin ja maahanmuuttoasioihin perehtyneen tutkimusyksikön puitteissa on luotu otollista maaperää yhteistyön kehittämiseksi. Projektista on myös tehty loppuarviointi, jonka teki-jäksi valittiin Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu sosiaalialan yksikkö.

Auroran kehittämästä mallista kiinnostuneita tahoja muun muassa Englannista ja Kreikasta on käynyt tutustumassa Auroran kehittämään monita-hoiseen toimintaan. Toimintojen kokoaminen yhteen hankkeeseen on ollut sekä projektin vahvuus että heikkous. Projektin saavutusten kannalta juuri tämä asiakkaan kannalta kokonaisvaltaisen palvelun toteuttaminen on eräs projektin innovatiivisista elementeistä, sillä asiakkaille nämä toimintojen osa-alueet ovat kaikki yhtä kokonaisuutta. Näinkin laajan kokonaisuuden hallinta

voi muodostua ylivoimaiseksi tilanteessa, jossa projektin henkilöstöresurssit eivät vastaa toiminnan kokoluokan edellyttämää tarvetta. Aurora-projekti on kuitenkin matkan varrella eteen tulleista ongelmakohdista huolimatta pystynyt vastaamaan haasteeseen ja pääosin toteuttamaan tavoitteensa.

7.6 Miten projektin jälkeen jatketaan ?

Pohjois-Karjalan työvoima- ja elinkeinokeskus on teettänyt selvityksen viranomaisten ja kouluttajien tarpeista liittyen maahanmuuttajien palvelujen järjestämiseen. Kyseisen selvityksen pohjalta on tehty ratkaisuja esimerkiksi Aurora-projektin alulle paneman tehtäväkentän jatkoon suhteen. Pohjois-Karjalan maahanmuuttajatyön kannalta tarpeelliseksi todetun Kansainvälinen kohtaamispaikka Auroran toiminta jatkuu nyt päättyneen projektijakson jälkeen osin entisin ja osin uusien 'eväin'. Toimintojen jatkuvuuden kannalta ehkä luontevin hallinnoiva taho olisi ollut Joensuun kaupunki, joka olisi liittänyt projektin tähän saakka hoitamat tehtävät osaksi palveluvalikoimaansa ja lähtenyt niitä edelleen kehittämään. Toistaiseksi toimintaa jatketaan Kesäyliopiston hallinnon alaisuudessa uuden projektin puitteissa. Valmisteilla on ollut useamman vuoden hanke.

Toimintakeskus fyysisenä paikkana säilyy ennallaan ja henkilöasetelmatkin pienin muutoksin. Projektin päivittäisten toimintojen uudelleen järjestelyissä tarpeelliseksi havaittu maahanmuuttajaneuvoja, mahdollisesti kaksikin aloittaa uuden hankkeen myötä toimintansa. Tarve kahdelle neuvojalle selittyy asiakaskunnan kielellisen jakauman perusteella (venäjänkielisiä 70 %). Aikaisemman projektin aikana projektipäällikön työtaakka kävi ajoittain kestämatömäksi, kun projektin juoksevien asioiden ohella ilmeni tarvetta osallistua myös asiakkaiden henkilökohtaiseen neuvontapalveluun. Uudistuvan työskulttuurin ja yhteistyön myötä toteutunee myös laadullinen parannus palvelujen kohdentamisessa. Asiakkaan palvelutarpeita määrittelevä 'polkukoordinaattori' takaisi sen, että maahanmuuttaja-asiakas myös etenee polullaan esimerkiksi suomenkielen taitojen syventämisessä. Näin ei nyt päättyneen projektin aikana kaikissa tapauksissa ole käynyt.

Projektin työnjaollisten uudistusten toteuttamisen ohella eräs jatkavan hankkeen suuria haasteita syrjäytymisen ehkäisemisen mielessä tulee olemaan kohderyhmän vielä tarkempi haravoiminen. Aktiivisimmat maahanmuuttajat kyllä osallistuvat ja selviytyvät, mutta kaikkein vaikeimmassa asemassa elävien henkilöiden aseman parantamiseen olisi löydettävä välineitä. Aurora-projektin toiminta on ollut hyvin Joensuu-keskeistä. Uuden hank-

keen toiminta-ajatuksena on lähteä kehittämään kotouttamislain mukaisia toimenpiteitä maakunnan muilla alueilla. Käytännössä palvelujen maakuntaan vieminen on suunniteltu toteutettavaksi esimerkiksi sivutoimipisteiden tai opintopiirien välityksellä. TE - keskuksen mukaan heidän tehtävänä on huolehtia koko maakunnan kaikkien kuntien kehittämisestä maahanmuuttajapalvelujen suhteen. Uuden hankkeen puitteissa on tarkoitus tiivistää yhteistyötä muun muassa Itä-Suomen alueella maahanmuuttajatyötä tekevien kanssa. Myös maahanmuuttajien itsensä vahvempaa edustusta projektissa on tarkoitus edistää.

7.7 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Kansainvälinen kohtaamispaikka Aurorasta

Kansainvälinen kohtaamispaikka Aurora aloitti toimintansa tilanteessa, jolloin Joensuun seudun maineessa maahanmuuttajaystävällisenä alueena oli korjaamisen varaa. Projekti läksi asiakaslähtöisesti kehittämään monitahoista ja usein konfliktiherkkääkin hankettaan. Monikulttuurisen työn tehtäväkenttä oli haasteellinen projektille, jonka toimintakenttä oli poikkeuksellisen laaja.

Auroran toiminnassa oli huomioitu maahanmuuttajien tarpeet kokonaisuutena, johon kuuluivat fyysisen kohtaamispaikan, ryhmätoiminnan sekä maahanmuuttajien kotoutumista edistävien koulutus- ja työharjoittelutoimintojen järjestäminen. Auroran järjestämät seminaarit eri viranomaistahoille ja yhteistyötahoille sisältyivät hankkeen laajaan tehtäväkenttään.

Projektin aktiivinen toiminta eri viranomaisyhteistyön vahvistamiseksi oli sekä maahanmuuttajien asemaa helpottavaa että viranomaisyhteistyötahojen työkaluttuuria uudistavaa. Auroran toiminnan näkyminen eri tiedotusvälineissä on edistänyt maahanmuuttajien asemaa yhteiskunnallisen ja asenteellisen ilmaston muutosten suhteen.

Kohderyhmän elämäntilanteen huomioon ottaminen merkitsee, että toiminnan keskiössä on asiakas, jonka tarpeiden ympärille asian edellyttämät toimijat kokoontuvat. Yhteiskunnan vastuuseen yleisellä tasolla sisältyy muun muassa etnisesti tasa-arvoisen, monikulttuurisen ja vastavuoroisuuden sekä suvaitsevaisuuden perustuvan yhteiskunnan kehittäminen. Pohjois-Karjalassa Kansainvälinen kohtaamispaikka Aurora-projekti on ollut tienraivaajan roolissa tasoittamassa maakunnan maahanmuuttajien polkuja uudella ja oudolla maaperällä ja muokkaamassa yleistä asenneilmastoa maahanmuuttajia kohtaan suvaitsevampaan suuntaan.

Kansainvälinen kohtaamispaikka Aurora

- Kansainvälinen kohtaamispaikka Aurora - projekti aloitti toimintansa huhtikuussa 1999 ja sen toimintakausi päättyi 31.5.2001.
- Projekti oli osa Euroopan sosiaalirahaston ohjelmakauden 1995-1999 erittäin harvaan asuttujen alueiden kehittämistä tukevaa tavoite 6 -ohjelmaa ja sen työllisyyden parantamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn suunnattua toimenpidekokonaisuutta.
- Projekti oli Pohjois-Karjalan Kesäyliopiston hallinnoima hanke. Hallinnoiva taho on osa Pohjois-Karjalan ammatillista aikuiskoulutuskeskusta.
- Projektin käytännön toteutuksesta vastasi projektipäällikkö. Muuta projektihenkilöstöä olivat projektisihteeri, suunnittelija, työharjoittelun koordinaattori ja nuorisohjaaja. Lisäksi projektissa työskenteli maahanmuuttajia tukityöllistettyinä ja harjoittelijoina ja projekti tarjosi satunnaisia työtilaisuuksia ryhmäohjaajille ja kulttuuriesittelijöille.
- Projektin ohjausryhmässä olivat edustettuina seuraavat tahot: Pohjois-Karjalan liitto, Joensuun nuorten naisten kristillinen yhdistys, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Joensuun työvoimatoimisto, Itä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto, Pohjois-Karjalan työvoima- ja elinkeinokeskuksen työvoimaosasto, Joensuun kaupungin peruspalveluvirasto, Pohjois-Karjalan ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen kieli- ja kansainvälisyysosasto sekä maahanmuuttajien edustaja.

8. TOMPK LAITTOI HYRRÄN PYÖRIMÄÄN LAHDEN SEUDULLA

8.1 Sujuvasti sukkuloiden syrjäytymisuhkaa poistamassa

TOMPK - Monipalvelukeskuksen asiakastyön 'viisasten kivenä' oli asiakkaan kokonaisvaltaisen kohtaamisen periaate, jonka yhtenä elementtinä oli nuorten itsetunnon vahvistaminen. Uusi innovatiivinen tapa toimia tarjosi henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa räätälöiden eli soveltamalla olemassa olevaa asiantuntemusta tapauskohtaisesti yleispätevien ratkaisujen sijaan. Keskeinen asia TOMPK: in toiminnassa oli nuoren oman motivaation löytäminen ja vahvistaminen. Epäonnistumiset olivat sallittuja eikä sanktioita jaettu. Nuoren keskimääräinen projektissa oloaika oli keskimäärin kolme kuukautta ja jälkiseuranta projektin aikana kaksi vuotta. Määräaikaisten työllistämiskeskojen päätyttyä nuori pystyi palaamaan TOMPK: in palvelujen piiriin. Yhteistyötahojen verkostojen joustava hyödyntäminen oli lisäarvo, josta hyötyivät niin palveluja käyttäneet nuoret kuin heidän asioitaan järjestelleet verkoston toimijatkin.

8.2 TOMPK - projektin tavoitteet ja kohderyhmä

Toiminnan tavoitteet

Työelämään ohjauksen monipalvelukeskus -projektin toiminnallisena vuositavoitteena oli löytää opiskelu- ja työura keskimäärin kolmellekymmenelle erisystä rajallisesti lahjakkaalle nuorelle. Rajallisesti lahjakkailla nuorilla tarkoitettiin tässä projektissa sellaisia nuoria henkilöitä, joita toimintavajavuudesta tai vammasta aiheutuva haitta esti toteuttamasta yhteiskunnan odotusten mukaisia normaaleja rooleja. Työn yhteiskunnassa tämä merkitsee muun muassa osallistumista työelämään. Muita toiminnallisia tavoitteita olivat yhteistyössä yrityssektorin kanssa kehittää toimiva rekrytointimalli, kehittää kummitoimintamallia ja järjestää urasuunnittelua ja tarvittaessa työkyvön arviointia osalle kohderyhmästä. Palvelutarjonnan jatkoa ajatellen projektin yleisenä tavoitteena oli vakiintuneen toiminta- ja rahoitusmallin kehittäminen ja siten yhteiskunnan tarjoamien palvelujen täydentäminen vastaamaan tukitoimia tarvitsevien nuorten tarpeisiin räätälöityjen palvelujen avulla.

Kohderyhmä

Projektin pääkohderyhmänä olivat koulunsa päättäneet tai sen eri syistä keskeyttäneet rajallisesti lahjakkaat 17-25 -vuotiaat nuoret, jotka ilman tukitoimia olivat vaarassa syrjäytyä. Syrjäytymisprosessin käynnistäjänä voivat olla epäonnistumiset esimerkiksi koulunkäynnin tai työelämän alueilla. Koulutuksesta ja työstä syrjäytymisen tiedetään pohjustavan tietä sosiaaliselle syrjäytymiselle. Työstä ja koulutuksesta syrjäytynyt nuori on vaarassa ajautua haitalliseen päihteiden käytön ja normien vastaisen elämäntavan kierteeseen. Kohderyhmän nuoret olivat eri syistä tehostettua tukea tarvitsevia. TOMPK -projektin toiminnan periaatteisiin kuullut yksittäisen nuoren elämäntilanteen kokonaisvaltainen käsittely perustui juuri näihin ongelmien kasautumisen uhkiin ja heikentyneen elämänhallinnan tukemiseen.

Asiakkaat löysivät tiensä TOMPK: iin eri kanavia pitkin. Asiakkuuteen ohjaavia tahoja olivat muun muassa sosiaali- ja terveystoimi, työvoimatoimisto, erityiskoulut, nuorisokodit ja kriminaalihuoltoyhdistys. Mukaan pääsi myös oma -aloitteisesti hakeutumalla. Nuorten vanhemmat ottivat usein yhteyttä ja tehokas 'markkinointikanava' olivat ne nuorten kaverit, jotka jo mahdollisesti olivat tutustuneet TOMPK: in palveluihin. Projektin asiakkaaksi jostain syystä ohjautunut yli 25-vuotias henkilö palveltiin saattaen ohjaamalla hänet tarpeidensa mukaiseen palveluun. Projektiin osallistuneiden nuorten tilannetta seurattiin asiakasrekisterillä noin kahden vuoden ajan.

8.3 Toimintamallin toteuttaminen käytännön asiakastyössä

Uusi innovatiivinen tapa toimia

Työelämään ohjaus TOMPK -projektissa oli kokonaisvaltaisen tuen antamista polkujaan etsiville nuorille. Tukea päätavoitteen ohella annettiin myös taloudellisissa ja sosiaalisissa ongelmissa ja tarvittaessa oli seurakunnan huoltokassa käytössä. Yhtenä projektin toiminta-ajatuksena oli 'sukkuloida' joustavasti ja uusien menetelmin nuorten itsensä, viranomaisten ja yritysten verkostossa ja yhteistyöllä saada syrjäytymisuhan alaiset nuoret heitä hyödyttävien palveluiden piiriin. Yhteistyö perustui pääasiassa vapaaehtoisuuteen, virallisia sopimuksia oli vain muutamien toimijoiden kanssa. Muutenkin projektin toiminta- ajatus joustavasta verkostossa sukkuloimisesta perustui kaiken turhan byrokraattisuuden eliminoimiseen.

Toiminnan lähtökohtana olivat mahdollisuuksien mukaan nuorten omat toiveet tulevan ammattikoulutuksen ja työelämän suhteen. Toiminta tapahtui nuorille luonnollisessa ympäristössä ja edellytti projektin henkilökunnan 'jal-

kautumista' toimiston ulkopuolelle. Käytännön työssä rajana oli, että kotikäyntejä ei periaatteessa ole tehty. Tulevan elämänsä kannalta merkittävien asioiden hoitaminen muualla kuin kotona oli kuvaannollisesti ensimmäinen askel tiellä aikuisuuteen ja kotikäynneistä pidättäytymisen peruste.

Alkutapaamisessa kartoitettiin nuoren lähtötilanne ja laadittiin yhteistyössä nuoren kanssa hänelle henkilökohtainen tulevaisuudensuunnitelma, jota tarvittaessa voitiin muokata uudelleen. Alkutapaamisessa myös selvitettiin mahdolliset työelämään sopeutumisen tiellä olevat käytännön esteet. Näitä voivat olla esimerkiksi nuoren vaikea asuntotilanne tai ilmeinen kuntoutustarve fyysisen tai psyykkisen työkyvön alueilla. Koulunkäynnin loppuun saattamista painotettiin erityisesti ja jonkun ammatin hankkimisen oppisopimuksen kautta havaittiin useimmille nuorille ainoaksi realistiseksi mahdollisuudeksi. Asumiseen liittyvissä ongelmissa verkostotyön voima konkretisoitui. Asuntoja järjestyi nopeasti 'nurkissa asuville' ja katunuorille esimerkiksi sosiaalitoimen kautta. Sosiaalitoimella oli näitä tapauksia varten asuntoja tukiverkostossa ja lisäksi on joidenkin taustayhteisöjen turvin hankittu asuntoja tämän tapaisiin tarkoituksiin. Nuoret, joilla alkutapaamisessa havaittiin kuntoutustarpeita, ohjattiin joustavasti taustaorganisaation palvelutarjontaan sisältyviin, esimerkiksi neurologisiin, tutkimuksiin. Mitkään rasakat laitosjaksot kuntoutustarpeen määrittämiseksi eivät uuden toimintatavan ympäristössä olleet tarpeen. Tilanteessa, jossa nuori siirtyi toimenpiteestä toiseen häntä ei jätetty selviämään yksin, vaan hänet ohjattiin saattaen kyseiseen palveluun.

Nuoria myös opastettiin eri viranomaisissa asioimiseen ihan konkreettisesti niin, että joku projektillisista kävi yhdessä nuoren kanssa esimerkiksi sosiaali- tai työvoimatoimistossa. Eri virastojen lomakebyrokratiat aiheuttivat monesti sekaannuksia, kun kaikki nuoret eivät ymmärtäneet lomakkeiden sisältöä. TOMPK - projektin jälkeen aloittaneessa uudessa hankkeessa onkin tarkoitus kokeilla lomakkeiden kääntämistä selkokielelle. Sosiaalitoimistossa on myös joissakin asiakastilanteissa harkittu 'tulkin' käyttämistä, koska virastotyössä helposti sorrutaan asiakkaalle ylivoimaiseen 'kapulakielen' käyttöön.

Kummiyritykset

Projektissa mukana oleminen mahdollisti nuorille työkokeilun ja työvoimakoulutuksen projektin kummiyrityksissä. Kummiyritykset, joita projektilla oli vuositason kymmenen kappaletta valikoituivat nuorten ammattitarpeiden perusteella. Yritykset osoittivat projektin välityksellä halukkuutensa tukea ja mahdollistaa nuorten työllistymistä. Kummiyrityksissä nuorilla oli mahdollisuus kokeilla pehmeää laskua työelämään työkokeilun tai oppisopimuskoulu-

tuksen muodossa. Mukana oli yrityksiä muun muassa sosiaali- ja hoiva-aloilta, ravintola-, leipomo- ja puutarha-aloilta, auto- ja tekniikka-aloilta sekä atk-alalta. Tätä kautta nuorilla oli mahdollisuus löytää myös pysyvä työsuhde. Lisäksi projektin palvelujen tukemana nuorille avautui väyliä ammattiin joko oppilaitoksen tai oppisopimuksen kautta. Projekti auttoi ja kannusti nuoria itsensä markkinoimisessa yrityksille.

Kummitoiminta

Kummitoiminnalla pyrittiin tukemaan projektin asiakkaina olleita nuoria työelämään ja opiskeluun liittyneissä asioissa. Kummitoiminta - koulutus toteutettiin yhteistyössä Lahden sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksen kanssa. Kymmenen lähihoitaja-opiskelijaa sai tehtävään erikoiskoulutuksen. Kummitoiminnassa käsiteltiin muun muassa nuorten kehitystä ja kehityksen kriisejä, mielenterveysongelmien tunnistamista, kummin omaa jaksamista ja omien voimavarojen kasvattamista, työn reflektointia ja työnohjausta. Kummitoiminnan roolina oli tukea nuorta kulkemalla tämän rinnalla ja auttaa nuorta sosiaalisten suhteiden karikoissa.

Vertaisryhmätoiminta

TOMPK -projektin vertaisryhmätoiminnassa nuorelle tarjoutui tilaisuus yhdessäoloon samanikäisen vertaisnuoren kanssa. Ryhmätoiminnan tarkoituksena oli antaa asiakkaina olleille nuorille mallia itsenäistyvästä nuoresta ja luoda kanavia erilaisten kokemusten käsittelylle. Vertaisryhmätoimintaa oli esimerkiksi projektin järjestämien leirien yhteydessä. Muutenkin projektin ja sen eri yhteistyötahojen järjestämät leirit ja kurssit olivat merkittäviä välineitä nuorten työelämään ohjauksen käytännön toteutuksessa. Oheisessa taulukossa esitetään projektin aikana toteutuneita elämänhallinnan taitojen opettelua ja työelämään siirtymisen tukemiseen painottuneita koulutus- ja koulutuskokeiluja.

Koulutus- ja kuntoutuskokeilu	Tavoite	Toteutus
Valmiuksia työelämään	<ul style="list-style-type: none"> - kokonaisvaltainen elämänhallinta-omien vahvuuksien löytäminen itsetunnon ja oman itsensä tuntemisen kautta - työllistyminen ammatillisen koulutuksen kautta - normaaliyhteiskuntaan integroituminen 	<ul style="list-style-type: none"> - työelämä tietoisuus - elämäntaidot: räätälöiden suunnitelmat nuorille paneutumalla näiden opiskelua ja työllistymistä sivuvaavaan elämän problematiikkaan - kunkin nuoren henkilökohtaiset kurssitavoitteet kartoitetaan alkuhaastattelussa yhdessä TOMPK:n henkilöstön kanssa
Koulutuskokeiluja	-	<ul style="list-style-type: none"> - tarpeen mukaan käyty tutustumassa eri oppilaitoksiin ja opiskelumahdollisuuksiin (mm. Arla Instituutti, Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus)
Kummikoulutus	<ul style="list-style-type: none"> - koulutusta työkeskuksien henkilöstölle ja muille asiasta kiinnostuneille 	<ul style="list-style-type: none"> - perehtymistä rajallisuuteen (mm. kehitysvammaisuus, dysfasia, MBD) - mielenterveysongelmien tunnistaminen osana kokonaisproblematiikkaa - vuorovaikutuksellisuus asiakastyössä - työn reflektointi - työhönsä ja konsultaatio
Kuntoutusmuuttumisleikki	<ul style="list-style-type: none"> - minä -kuvan synty ja siihen vaikuttavat tekijät 	<ul style="list-style-type: none"> - minä -kuvan hahmottaminen vuorovaikutustilanteissa - minä -sinä -suhteen muodostumisen harjoittelua erilaisten tehtävien avulla - opastusta ravintotietoudessa, kodinhoitoon sekä henkilökohtaisen hygienian liittyvissä asioissa - opastusta seksuaalisuuteen, ihmissuhteisiin, vastuuseen ja rakkauteen liittyvissä kysymyksissä
Kuntoutuspaketti	<ul style="list-style-type: none"> - nuoren itsetunnon vahvistaminen - itsehoidon merkitys - ihmisen kokonaisvaltainen hoito 	<ul style="list-style-type: none"> - kurssilla käsitellyt aihealueita olivat mm. ravintoon, liikuntaan, puhtauteen, pukeutumiseen ja seksuaalisuuteen liittyvät asiat
Vapauta minut olemaan oma itseni -elämänhallinnan kurssi vertaisnuorimenetelmällä	<ul style="list-style-type: none"> - aikuistumisen karioista selviämisen opettelua 	<ul style="list-style-type: none"> - oman identiteetin rakentaminen - asiallisen suhteen luominen mm. kemiallisiin piristeisiin - arkipäivän toiminnoista selviämisen opettelua jne.
Pilvetön päivä-elämyksellinen kuntoutusleiri nuorille	<ul style="list-style-type: none"> - antaa nuorille onnistumisen ja osaamisen elämyksiä omakohtaisten tekojen ja kokemusten myötä 	<ul style="list-style-type: none"> - tavoitteiden saavuttamiseksi käytettiin kokemuspohjaista elämyspedagogiikkaa
Kuntoutusviikonloppu Dysfasiatalossa Turussa	-	<ul style="list-style-type: none"> - tutustuminen Dysfasiatalon nuorille suunnattuihin koulutus- ja kuntoutuspalveluihin
Fysioakustinen hoitomenetelmä	<ul style="list-style-type: none"> - hoitomenetelmän kokeileminen huumeita pitkään käyttäneelle nuorelle 	<ul style="list-style-type: none"> - Käyttöalue mm. päihdekuntoutus
Minä naisena	-	<ul style="list-style-type: none"> - seksuaalisuuteen liittyvät asiat
Urasuunnittelu- ja työkunnon arviointi osalle kohderyhmästä	-	<ul style="list-style-type: none"> - nuorille tehtiin konsultoivan psykologin avustuksella henkilökohtainen urapolku, jota he ohjauskustelujen tukemana lähtivät toteuttamaan

Taulukko 5 Projektin toteuttamia innovatiivisia koulutus- ja kuntoutuskokeiluja.

8.4 Miten TOMPK: in tavoitteet toteutuivat?

Projektin toiminnallisena vuositavoitteena oli löytää opiskelu- ja työura keskimäärin kolmellekymmenelle eri syistä rajallisesti lahjakkaalle nuorelle. Projektissa asioi sen kolmevuotisen toiminnan aikana 237 asiakasta, joten määrällinen tavoite saavutettiin. Ensimmäisenä toimintavuotena projektissa asioi 45, toisena 111 ja kolmantena 81 nuorta. Yhteistyössä nuorten kanssa heille etsittiin räätälöidysti opiskelupaikkoja, joihin heidät projektin toimesta saatuen ohjattiin. Työkokeilut, joista osallistujat saivat kipinän koulutukseen ja tuntumaa työelämään, osoittautuivat toimivaksi välineeksi nuorten urasuunnittelussa. Vailla pakkoa nuoret itse valitsivat työkokeilupaikkansa ja sitoutuivat projektin palveluihin. Työpajatoiminta erillään normaalista työpoliittisesta toimenpidevalikoimasta mahdollisti yksilöllisten palvelukokonaisuuksien rakentamisen rajallisesti lahjakkaiden nuorten valmiuksia vastaaviksi. Koko projektitoiminnan aikana asiakkaina olleissa nuorissa oli vain kaksi, joita projektin toimenpitein ei pystytty sitouttamaan jatkotoimenpiteisiin.

TOMPK- projektin toimintamallin perustana oli hyvä markkinointisuunnitelma, joka perustui vahvaan tiedottamiseen ja pitkäjänteiseen toimintaan. Toimintamalli oli mainostoimiston asiantuntijoiden suunnittelema. Tiedotustoiminnassa hyödynnettiin eri alojen asiantuntijoita. Projektista osallistuttiin aktiivisesti eri kohderyhmille ja yhteistyökumppaneille suunnattuihin tietoskuihin ja projektipäällikkö kävi eri foorumeilla esittelemässä projektin toimintamallia. Henkilökohtaisten kontaktien lisäksi projekti oli toimintansa aikana esillä eri tiedotusvälineissä. Näkyvällä toimintatavalla tehtiin projektin innovatiivista ja kokonaisvaltaista toimintamallia tunnetuksi myös sen toiminta-alueen ulkopuolella.

Projektin hyöty muille toimijoille

Sosiaalityön näkökulmasta projekti on kehittänyt kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olevia nuoria auttavan työkalun. Rajallisesti lahjakkaiden nuorten elämäntilannetta määrittää syrjäytyneisyys tai syrjäytymisuhan alla eläminen. Syrjäytymistä on sosiaalisista suhteista, koulutuksesta ja työelämästä eli kaikesta siitä, mitä pidetään normaaliin ihmisarvoiseen elämään olennaisesti kuuluvana. Toinen selkeä projektin tuottama hyöty on ollut, että opittiin tarvittavia toimenpiteitä tukeva verkostotyöskentely. Verkoston voima hyödynsi asiakkaita entistä pitkäjänteisemmällä työskentelytavallaan ja toi uusia tuulia viranomaisyhteistyöhön. Projektin tuottamien myönteisten kokemusten perusteella Lahden kaupunki ja Pääjärven kuntayhtymä sopivat ohjatun ja kuntouttavan työllistämistoiminnan harjoittamisesta Lahden kaupungin alu-

eella vuoden 2001 aikana. TOMPK - projektin päätyttyä samoissa tiloissa kuntouttavaa työtoimintaa jatkaa Työnhyrrä - Työelämään ohjauksen monipalvelukeskus.

Projektin kehittämä toimintamalli soveltuisi periaatteessa osaksi kaupungin omaakin toimintaa, mutta myöskin tämä tapa, jossa kaupunki lähtee rahoittajana mukaan olemalla toimijana asiakastyössä, on hyvä. Kaupungin näkökulmasta siinä on olemassa tavanomaiset viranomaisyhteydet, mutta TOMPK:ssa kehitetyllä toimintatavalla on helpompi ottaa yhteyksiä eri tahoihin kuin perinteisellä viranomaistyöskentelyllä. Käytännön työskentelyssä asiakaslähtöinen verkosto muodostuu kulloisenkin asiakastilanteen ympärille tilanteen vaatimassa laajuudessa. Verkostoyhteistyö on muokannut nykyistä toimintaa niin, että se perustuu puitesopimuksen kaltaiseen yhteistyöhön Lahden kaupungin ja TOMPK:in välillä. Sopimuksessa on määritelty muun muassa palvelujen tuottamiseen ja kustannusperusteisiin liittyviä asioita. Palvelujen kohderyhmää sopimus ei tarkemmin yksilöi, vaan asiakasohjaus tapahtuu yksilöpäätöksien kautta. Pienemmissä kunnissa tämänkaltaisen toiminta voisi onnistua osana kunnan normaalia toimintaa, mutta esimerkiksi Lahden kokoisessa kaupungissa asiakasystävällisempään tulokseen päästään hyödyntämällä TOMPK:in kaltaisen toimijan kokonaisvaltaista palvelua.

8.5 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä TOMPK - projektista

TOMPK - projektin ideana oli sen aloittaessa kulkea rajallisesti lahjakkaiden ja syrjäytymisuhan alaisten nuorten rinnalla jonkun matkaa tukien näitä itsenäisen elämän alkutaipaleella. Projektin 'kolmiulotteisen' asiakastyön ytimenä olivat kuntoutustarpeiden- ja elämäntilanteen sekä opiskelu- ja työuran kartoitukset. Rajallisesti lahjakkaiden nuorten tie sosiaaliseen aikuisuuteen kuuluvaan itsenäiseen elämään on mutkaisempi ja kivisempi kuin niin sanotuilla normaalinuorilla. Projektin kehittämien uusien välineiden avulla räätälöityä tukea tarvitsevien nuorten polku työelämään on todennäköisesti hiukan tasoittunut. Projektissa toteutettu kummitoiminta on auttanut nuoria sosiaalisten suhteiden karikoissa ja mahdollistanut nuorten työelämään valmennuksen ja koulutuksen etenemisen.

TOMK -projektissa kasvamaan saatettujen hyvien käytäntöjen idut löytyvät ennen kaikkea pitkälle räätälöidyistä ja kokonaisvaltaisista toimenpiteistä niin yksittäisten kurssien, leirien kuin projektin antaman henkilökohtaisen palvelun alueilta. Ennakkoluulojen poistajana projektin luoma kummiyritys-toiminta toimii positiivisena esimerkkinä muulle yritysmaailmalle siitä, että

eri systä rajallisesti lahjakkailla nuorilla on paljon annettavaa myös yrityssectorille. Projektin urauurtava työ yrityssectorin parissa on osoitus päämäärätietoisesta uusien käytäntöjen luomisesta ja siinä on myös onnistuttu. Projektin solmima laaja ja joustavasti toimiva yhteistyöverkosto on antanut mahdollisuudet uusien innovatiivisten elementtien ennakkoluulottomalle kokeilulle ja kehittämiselle näinkin haasteellisen kohderyhmän parissa.

TOMPK: in kehittämä toimintamalli soveltuu myös valtaväestön käyttöön. Mallissa on lähdetty liikkeelle ruohonjuuritasolta ihmisyyttä kunnioittaen ja tukien, sekä hylätty pakottaminen ja sanktiot ihmisten aktivointikeinona. Toimintamallin ytimenä olevan asiakkaan yksilöllisen kohtaamisen avulla voidaan saada myös muunkin ikäisiä, erilaisissa marginaalisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä aktivoitua palvelujen piiriin ja takaisin ihmisarvoiseen elämään.

TOMPK (Työelämään ohjauksen monipalvelukeskus)

- TOMPK (Työelämään ohjauksen monipalvelukeskus) - projekti toteutettiin ajalla 1.1.1998 - 31.12.2000 Hämeen työvoima- ja elinkeinokeskuksen ja Lahden työvoimatoimiston alueella. Lahden työvoimatoimiston alueeseen kuuluvat Lahden lisäksi Asikkala, Hollola, Kärkölä, Padasjoki ja Hämeenkoski. TOMPK: in palvelupiste sijaitsi Lahdessa.
- TOMPK - projektin hallinnoivana tahona toimi Pääjärven kuntayhtymä. Kuntayhtymän toiminta-ajatuksena on keskitettyjen hallintopalvelujen sekä erilailla vajaakuntoisten (kehitysvammaiset, MBD, dysfasia ym.) asiakkaiden tarvitsemien asiantuntija- ja tukipalvelujen tuottaminen kuntayhtymän omaan käyttöön ja soveltuvin osin myös kaupalliseen tarkoitukseen
- TOMPK -projekti oli osa Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ohjelmakauden 1995 - 1999 tavoite 3 ohjelmaa, jossa tavoitteena oli muun muassa poistaa nuorten pitkäaikaistyöttömyyttä integroimalla nuoret työmarkkinoille. Ohjelmaan sisältyvien innovatiivisten työpajojen tarkoituksena on eri tavalla huono-osaisten ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorien tukeminen ja yhteiskuntaan sosiaalistaminen.
- Projektin ohjausryhmään kuului edustajia muun muassa Lahden sosiaali- ja terveystoimesta, Lahden työvoimatoimistosta sekä Hämeen työvoima- ja elinkeinokeskuksesta.
- TOMPK: n päätoimisia työntekijöitä olivat projektipäällikkö ja projektityöntekijä sekä projektisihteeri, jotka koordinoivat toimintaa ja vastasivat asiakkaiden ohjauksesta erityispalveluiden piiriin.

9. KOHON KANNATTELEMANA TURUSSA

9.1 KOHO ideoitiin nuorisotyöttömyyden synnyttämään tarpeeseen

Suomalaista yhteiskuntaa 1990-luvulla ravistellut suurtyöttömyys ei kohdistunut ainoastaan ikääntyviin kansalaisiin, vaan vaikeutuneen työllisyystilanteen haitat saivat kokea myös nuoret, juuri työelämään astumassa olleet henkilöt. Yleisen työttömyystilanteen seurauksena vähentyneiden verotulojen vuoksi kuntasektorilla jouduttiin supistamaan erilaisia auttamisjärjestelmiä juuri silloin, kun tarve niiden käyttöön alkoi lisääntyä.

Toiminnan lähtökohdat ja kohderyhmä

Siemen KOHO - projektille kylvettiin Turun kaupungin hallintokuntien yhteisessä Nuotta-seminaarissa vuonna 1995. Alle 25-vuotiaiden nuorten heikot työllistymismahdollisuudet ja lisääntynyt toimeentulotukeen turvautuminen oli huomattu monilla viranomaistahoilla. Nuorten turkulaisten kannalta huolestuttavaan kehityssuuntaan alettiin etsiä ratkaisukeinoja asiakaslähtöisen moniammatillisen ja poikkihallinnollisen yhteistyön tarjoamista mahdollisuuksista.

KOHO - projektin yleisiin tavoitteisiin kuului hankkeen aloittaessa turkulaisten alle 20-vuotiaiden nuorten yksilölliseen opastukseen ja ohjaukseen perustuva aktivointi pois työttömyydestä. Myöhemmin kohderyhmään kuuluvien ikärajaa korotettiin niin, että hankkeen asiakkaaksi pääsivät kaikki 17-24-vuotiaat turkulaiset KOHO:n tarjoamaa palvelua haluavat nuoret. Kohderyhmän kooksi arvioitiin projektin aloitusvaiheessa kaikkiaan 750 asiakasta, mutta puolen vuoden jatko toimintakauteen ja kohderyhmän ikärajan kohottaminen 24-vuotiaisiin nostivat lopullisen määrän 904 asiakassuhteeseen. Projektin asiakkaista tyttöjä oli 445 ja poikia 459. Projektin asiakkaina oli myös maahanmuuttajanuoria, joiden palvelutilanteissa käytettiin tarvittaessa tulkkipalveluja.

Kaikille 17-20-vuotiaille turkulaisille työttömille nuorille oli lähetetty projektin aloittaessa asiakastyön "Kutsu tulevaisuuteen" - kirjeet, mitä rekrytointikanavaa ei enää vuoden 1997 alun jälkeen käytetty. Aloitusvaiheen jälkeen paras tiedotuskanava oli projektin palveluihin jo tutustuneet ja sitä suositelleet kaverit. Aktiivisempi tiedottaminen tapahtui pääasiassa ammattilehtien välityksellä, joiden johdosta projektiin otettiin yhteyksiä eri puolelta Suomea. Projektin toiminnasta kertovia KOHO - esitteitä oli jaossa kiinnostuneille.

Projektitoimintaan osallistuminen oli vapaaehtoista ja asiakkuuden kesto nuoren itsensä päätettävissä. Epäonnistuminen jossakin toimenpiteessä ei ollut este projektiin paluulle. Käytännössä KOHO oli työttömien nuorten kokonaisvaltainen palvelutoimisto, jonka toiminnan keskiössä olivat nuorten tarpeet ja halukkuus muuttaa elämäntilannettaan. KOHO -pisteessä saattoi myös tarvittaessa asioida ilman ajanvarausta ja projektin asiakkaaksi tullutta nuorta ei päästetty 'katoamaan', vaan häneen pidettiin säännöllisesti yhteyttä kirjeitse tai puhelimitse.

9.2 Toiminta-ajatuksen perustana luottamus ja tiivis yhteydenpito nuoriin

Polkua pitkin passiivitilasta pysyvään aktiivitilaan

Projektin toimintamallin laadullisiin tavoitteisiin oli kirjattu työttömien nuorten työhön ja koulutukseen liittyvän passiivitilan muuttaminen pysyväksi aktiivitilaksi. Aktiivitilassa olevalla nuorella on koulutus- tai työpaikka tai hän on hakeutumassa koulutukseen. Passiivitilassa oleva nuori on ilman koulutus- tai työpaikkaa eikä hän ole myöskään ole motivoitunut koulutukseen hakeutumiseen. Tahtomattaan passiivitilassa olevat nuoret tarvitsevat tukea esimerkiksi heidän omaan aktiivisuuteensa perustuvassa työnhaussa. Totaalisessa passiivitilassa olevilta nuorilta ei löydy minkäänlaista motivaatiota työhön tai koulutukseen hakeutumiseen.

Luottamussuhteeseen perustuva räätälöity asiakaspalvelu vaatii toimiakseen aikaa

Projektin asiakastyö perustui yksilökohtaiseen palveluohjaukseen, jossa palvelutarvetta lähdettiin kartoittamaan yksittäisen nuoren elämäntilanteen ehdoilla. Toimivan luottamussuhteen rakentaminen edellytti henkilökohtaista vastuuhenkilöä, jonka luona nuori asioi projektissa oloaikanaan. Palveluohjaajan konsultinomainen rooli oli tukea nuorta eri tarpeiden, palvelujen ja toimintaehtoien 'viidakossa'. Projektin urasuunnittelijat loivat käytännön asiakastyössä tavan, millä lähestyä eri elämäntilanteissa olevia nuoria; varsinaista työnohjauksellista toimintaa asiakastyön suhteen ei lukuun ottamatta muutamia kurssipäiviä ollut. Luottamukseen perustuvan asiakastyön edellytyksenä oli 'työrauha', joka antoi mahdollisuuden edetä nuorten omassa tahdissa ilman etukäteen asiakaskohtaisesti asetettuja ajankäyttö- ja tulostavoitteita.

KOHO profiloitui työttömien nuorten kokonaisvaltaisena palvelupisteenä 'elämänvaihetoimistoksi', jonka toiminnan lähtökohtana olivat nuorten tar-

peet ja vapaaehtoisuus palvelujen käyttämiseen. KOHO: ssa palvelut eivät olleet valmiiksi paketoituja ratkaisuja, vaan palvelukokonaisuus koottiin räätälöidysti kunkin nuoren tarpeita ja toiveita vastaavaksi. Kokonaisvaltaisen palveluajatuksen ('yhden luukun') periaatteella nuorta tuettiin työelämään ja koulutukseen ohjaamisen ohella muillakin elämänalueilla esiintyvissä huolissa ja tarpeissa. Elämönhallinnallista tukea tarvitseville nuorille kehitettiin yhteistyönä Turussa toimineen Spinnu -projektin kanssa elämönhallintakursseja niille nuorille, joiden ohjaaminen työ- tai koulutustoimenpiteisiin ei vielä ollut tarkoituksenmukaista. Kurssit toteutettiin työvoimapoliittisena koulutuksena ja kurseille osallistuneet valittiin yhdessä työvoimatoimiston kanssa. Joukkokutsujen kautta projektin asiakkaita tulleille nuorille tarjottiin mahdollisuutta Turun kaupungin terveydenhuollon operoimaan terveystarkastukseen.

9.3 Yhteistyötä, kumppanuutta ja verkottumista

Kokonaisvaltaista työtä ja verkottumista nuorten tarpeiden lähtökohdista

Eri hallinnonaloja edustavat julkiset palveluorganisaatiot ovat hoitaneet ihmisten yksilölliseen ja yhteisölliseen hyvinvointiin kohdistamansa palvelutoiminnan perinteisesti rajattujen toimialueidensa sisällä. Tiukasti omaan pätevyysalueeseen keskittyvällä virkamiesmäisellä toiminnalla on hyvätkin puolensa, mutta asiakaslähtöisten palvelutarpeiden saumattoman palvelukonseptin kokonaisvaltaiseen toteuttamiseen perinteinen ammatillisten rajojen sitoma virkamiestyöskentely ei kovin hyvin sovellu. Hyvinvointipalvelujen tiimoilta viime aikoina toteutetuissa ESR - projekteissa on erilaisten yhteistyöliittoutumien aktiivisella kokeilutoiminnalla haettu toimintamalleja ja kokemuksia esimerkiksi toiminnan mahdollisen vakinaistamisen mielessä. KOHO- projektin aloittaessa toimintansa sen ideoineet hallintokunnat jatkoivat yhteistyötään. Verkosto tiheni projektin toimintakauden aikana nuorten tarpeiden tahdittamana. Kaupungin hallintokuntien ohella tärkeitä yhteistyökumppaneita olivat muun muassa Turun työvoimatoimisto, TE - Keskus ja paikalliset yrittäjät.

KOHO: n tarjoamia polkuja työelämään

Työharjoitteluun, tukityöllistämiseen, oppisopimus- ja työvoimakoulutukseen sekä muuhun koulutukseen opastaminen oli KOHO: n normaalia toimintaa nuorten työelämään ja koulutukseen ohjaamisen osalta. Projektin luomat hyvät suhteet yksityisiin työnantajiin muodostuivat tärkeiksi kana-

viksi nuorten työharjoittelun järjestämisessä. Projektin verkostossa olevat yksityiset työnantajat olivat "kultakimpaleita", jotka sattuneista epäonnistuneistakin työharjoittelusuhteista huolimatta halusivat tarjota mahdollisuuden vähän vaikeammallekin nuorelle ja 'kasvattaa' nuorta työelämään tutustumisen ohessa. Joissakin tapauksissa konkreettinen hyöty nuoren työpanoksen muodossa jäi miinuksen puolelle, mutta nuorille työelämään tutustumismahdollisuutta tarjoavilla yrittäjillä oma taloudellinen hyöty lienee ollut toissijainen asia.

Projektin kokemusten mukaan yksityisiltä työnantajilta löytyy myös vastuullisuutta työharjoittelun sisällön suhteen. Nuoren työharjoitteluun osallistumisaika on yrityksissä pyritty rakentamaan niin, että se antaisi kuvan työn todellisesta luonteesta. Työharjoittelu on todettu hyväksi poluksi työelämään ainakin nuorempien kohdalla. Joidenkin työharjoittelujaksojen perusteella on jatkoa seurannut oppisopimusten muodossa. Työllistämisen osuus on nuorten kohdalla jäänyt melko vähäiseksi. Työpaikan saamisessa korostettiin nuoren omaa aktiivisuutta. KOHO:n tehtävänä oli opastaa nuoria erilaisten mahdollisuuksien hahmottamisessa suhteessa nuoren omiin valmiuksiin ja mieltymyksiin.

Myös työpajojen tarjoamia mahdollisuuksia projektissa jonkun verran hyödynnettiin. Pajojen käyttämisessä oli ongelmana niiden jonkinasteinen tulostavuuksi eli niiden pitää tuottaa rahaa ja tavaroita. Kun tuotto-odotukset nähdään muuna kuin hyvinvointina, siihen yhtälöön eivät sovi työntekijät, joilla on vaikeuksia edes saapua työpaikalle. Lisäksi pajojen ohjaajat ovat itsenkin pääsääntöisesti työllistettyjä, joilta ei välttämättä kaikilta löydy nuorten ohjaamisessa tarvittavia pedagogisia kykyjä. Suuri vaihtuvuus pajojen työjohtajissa on lisäksi haittatekijä, joka vaikeuttaa pitkäjänteistä yhteistyötä.

Asiakaspalvelun voimavarana moniammatillinen ja poikkihallinnollinen verkosto

KOHO -projektin toiminta uudisti Turun kaupungin hallintokuntien keskinäisen yhteistyön luonnetta kiinteämpään suuntaan. Käytännössä yhteistyö konkretisoitui sosiaali-, nuoriso- ja terveystoimen työntekijöiden työskentelyyn samassa yksikössä. Ennakkoluuloton voimien yhdistäminen edisti kuvaa KOHO -projektista neutraalina toimijana ja ilman minkään hallintokunnan leimaa rasitteenaan. Eri toimijatahojen kanssa järjestettiin työkokouksia, joissa tarkemmin sovittiin kulloinkin ajankohtaisista nuorten asioiden hoitoon liittyvistä yksityiskohdista. Esimerkiksi Turun työvoimatoimiston kanssa oli käytäntö, että siellä tehtiin nuorten työharjoittelusopimukset.

Vuoden 1998 alussa toimintansa aloittanut HUKI -projekti oli KOHO:n tärkeä yhteistyökumppani, jonka kohderyhmänä olivat peruskoulunsa kes-

keyttäneet 17-19-vuotiaat turkulaiset nuoret. Ikänsä puolesta työvoimapolitiittisten toimenpiteiden ulkopuolella olevan ja koulunkäyntinsä keskeyttäneen ryhmän palvelutarjonnassa oli aukko, johon kaupungin koulutoimikaaan ei kyennyt vastaamaan. Tulevan työelämään siirtymisen kannalta koulunsa keskeyttäneiden nuorten päämäärätön ajalehtiminen oli nuorten parissa työtä tekevien mukaan omiaan vaikeuttamaan näiden nuorten siirtymistä aikuisuuteen. KOHO- ja HUKI- projektien saumaton yhteistyö konkretisoitui työskentelyyn samoissa tiloissa ja osin samalla henkilökunnalla.

9.4 KOHO -projektin määrällisiä ja laadullisia saavutuksia

Projektin määrällisten tavoitteiden seurantaan kehitettiin tilastointitapa, jolla seurattiin asiakasvirtoja. Määrätyin välein selvitettiin asiakkaiden sijoittumistilannetta ja tilannekatsauksen pohjalta tiedettiin projektissa mukana olevien nuorten sen hetkinen tilanne. Oheisissa taulukoissa esitetään projektin asiakkaiden prosentuaalisia jakaumia projektiin ohjautumisen, asiakkaiden koulutustaustan ja asiakkaiden tilanteiden osalta projektin loppupuolelta (30.6.99).

Taulukko 6 Asiakkaiden ohjautuminen projektiin. (%)

Sosiaalitoimen lähettämänä	"Kutsu tulevaisuuteen"-kirje	Kaverit, sukulaiset kertoneet	Muu taho (mm. nuorisotoimi)	Työvoimatoimisto
33	26	22	10	9

Taulukko 7 Asiakkaiden koulutustausta (%).

Peruskoululainen tai koulu keskeytynyt	Ammattikoulu- tai lukio keskeytynyt	Peruskoulu käyty loppuun	Ammattikoulu suoritettu	Ylioppilaita, osalla keskeytynyt ammattikoulu
5	36	29	17	13

Taulukko 8 Asiakkaiden sijoittumistilanne (%).

Koulutuksessa tai työssä	Työharjoittelussa, työllistettynä, kurssilla yms.	Aktivointitoimenpide vireillä	Muutto (armeija, äitiysloma, muutto)	Ei kykene työhön tai opiskelemaan juuri nyt (mm. päihde-ongelmaiset)	Asiakkuus katkennut
37	16	18	9	8	12

KOHO- projektin ehkä tärkein tulos suhteessa kohderyhmäänsä oli nuorten keskuudessa muodostunut luotettavan yhteistyökumppanin maine. Pro-

jektissa työskennelleiden ammattitaitoisuus toteutui esimerkiksi tilanteessa, jossa huumenuoren ainoa luotettavaksi kokema taho sijaisi KOHO- projektin auttamisjärjestelmissä. KOHO: n kokonaisvaltaisen asiakaspalvelun nuoret projektin saaman palautteen mukaan kokivat lämpimäksi ja auttamishenkiseksi myös muilla kuin työllistymiseen suoranaisesti liittyvillä elämän alueilla.

9.5 Mitä hyötyä KOHO:n toiminnasta on ollut ja kenelle ?

Konkreettinen hyöty nuorille oli projektin välittämänä saatu usein ensimmäinen kokemus työelämästä. Vaikeammin arvioitavissa on projektissa nuoreen asiakkaaseen luodun luottamussuhteen merkitys hänen tulevan elämänsä kannalta. Projektin asiakastyössä heitä on monissa tapauksissa ensimmäistä kertaa kohdeltu omasta elämästään vastuun ottavina ja valintoja tekevinä aikuisina. Oman työelämänsä polkujen suunnitteluun ja toteuttamiseen sitoutuminen edistää myös muiden aikuisuuteen liittyvien tilanteiden asianmukaista kohtaamista. Ne nuoret, joilla puutteet elämönhallinnan alueilla estivät työelämään tai koulutukseen osallistumisen, ovat saaneet ohjausta erilaisten käytännön asioiden hoitamiseen ja itsenäisen elämän aloittamiseen liittyvissä asioissa. Projektin ohjaavasta ja tukevasta työstä pääsi hyötymään noin 900 turkulaista nuorta. Toimintansa aikana KOHO- projekti pystyi katkaisemaan tai ainakin hidastamaan mahdollista syrjäytymisprosessia. Nuorten itsensä ohella projektista hyöttyivät nuorten vanhemmat ja muut heidän lähipiinsä ihmiset.

Merkittävän hyödyn käytännön asiakastyön toteuttamisessa sai Turun työvoimatoimisto, joka vaikeimman työttömyystilanteen aikaan pystyi ohjaamaan nuoria asiakkaitaan KOHO: n palvelujen käyttäjäksi. Pahimman työttömyyskauden aikoihin sekä työvoimatoimiston että sosiaalitoimiston asiakaspalvelut ruuhkaantuivat eikä yhtä asiakasta kohti varattu aika riittänyt yksilöllisen palvelun antamiseen. Asiakkaiden ylitarjontatilanteeseen KOHO: n 'elämänvaihtoimiston' tarjoama yksilöllinen palvelutarjonta oli tervetullut apu. Sosiaalitoimen projektista saama hyöty konkretisoitui esimerkiksi tilanteissa, joissa se pystyi ohjaamaan toimeentulotuen varassa eläviä nuoria KOHO - projektiin etsimään muita vaihtoehtoja elämälleen.

Yrittäjien arvokas tuki projektille järjestämiensä työharjoittelu- ja työpaikkojen muodossa hyödytti yrittäjiä KOHO: n urasuunnittelijoiden 'välittämien' työntekijöiden työpanoksen muodossa. KOHO: n työharjoittelijoista ei yrityksille koitunut palkkakustannuksia, vaan toimenpiteessä olleet nuoret saivat korvauksena työstään heille maksetun työmarkkinatuen. Projektissa saatu-

jen kokemusten pohjalta Turun kaupungin saama hyöty edisti eri hallintokuntien välisen yhteistyön ja yleisen projektihallintamallin kehittämistä.

Projektin tuottama hyöty koko yhteiskunnalle toteutuu viimekädessä työttömyyden pienenemisenä. Raivatessaan polkua työttömyydestä työelämään KOHO - projekti teki ennalta ehkäisevää työtä projektissa olleiden nuorten kohdalla. Pidemmällä aikavälillä työelämästä ja yhteiskunnallisesta toiminnasta sivuun jääminen olisi saattanut merkitä syrjäytymiskierteen alkamista.

KOHO- projektissa käytössä ollut toimintamalli soveltuu kaikkien Suomen kuntien käyttöön. Pienemmissä kunnissa toiminnan organisoiminen on jopa helpompaa verkottumisen osalta ja yhteydet elinkeinoelämän sekä erilaisten järjestöjen edustajiin ovat suuria kaupunkoja ja taajamia mutkattomammin solmittavissa. Mahdollisina käyttäjäryhminä tulevat kyseeseen myös muut eurooppalaiset projektit ja toimijat.

9.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä KOHO - projektista

KOHO - projektissa kehitetyn toimintamallin avainsanoja ovat yksilökohtainen palveluohjaus ja monipuolinen verkostotyö. Yksilökohtainen palveluohjaus perustui luottamukselliseen ja tiiviiseen yhteydenpitoon jokaiseen asiakasnuoreen. Työmenetelmänä palveluohjaus tarkoitti, että palvelua tarvinnut nuori ja hänelle nimetty henkilökohtainen urasuunnittelija yhteistyössä pyrkivät löytämään nuoren tulevaisuuden kannalta sopivimman vaihtoehdon. Suunnitelmaa lähdettiin rakentamaan räätälöidysti yksittäisen nuoren elämäntilanteen pohjalta.

KOHO - projektin toiminnassa hyvää oli sen toteuttajatahon sitoutuminen nuorten asioiden edistämiseen. Projektin käytännön toiminnassa verkoston monipuolinen hyödyntäminen näytti voimansa. Toinen KOHO: n toimintamallin avaintekijöistä oli tiheä verkostoituminen eri tahoja edustavien paikallisten toimijoiden kanssa. Verkoston toimijoita olivat nuorten tarpeiden mukaan kootut julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin edustajat.

KOHO profiloitui kaikille työttömille turkulaisille nuorille tarkoitetuksi kokonaisvaltaiseksi palvelupisteeksi, jonka toiminnan lähtökohtana olivat nuorten tarpeet ja vapaaehtoisuus palvelujen käyttämiseen. KOHO: n 'elämänvaihtoimistossa' toteutettiin mahdollisimman pitkälle 'yhden luukun' periaatetta, jonka mukaan nuori sai kaiken tarvitsemansa palvelun henkilökohtaisen vastuuhenkilönsä välityksellä.

Nuoren ja urasuunnittelijan tapaamiset olivat kiireettömiä tilanteita, joissa edettiin nuoren omassa tahdissa ilman etukäteen asiakaskohtaisesti

asetettuja ajankäyttö- ja tulostavoitteita. Palvelumallin toinen tyypillinen piirre oli kokonaisvaltaisuus siten, että työelämään ja koulutukseen hakeutumiseen liittyvien asioiden ohella nuorta tuettiin tarvittaessa muun muassa elämänhallinnan ja ihmissuhdeasioiden ongelmissa.

KOHO: n ohjaava toiminta työelämän ja koulutuksen suhteen perustui työ- ja kouluhallinnon 'normaalin' toimenpidevalikoiman hyödyntämiseen. Käytössä olleita toimenpiteitä olivat työharjoittelu, tukityöllistäminen, oppisopimuskoulutus, työvoimakoulutus ja muu koulutus (mm. yhteishaku). KOHO oli kunnallinen nuorten työttömien projekti, mutta silti se ohjasi nuoria työharjoitteluun pääasiassa yksityiselle sektorille.

Projektissa tehdyn tuloksellisen työn ja toiminnan vakuuttamana Turun kaupunki päätti siirtää toiminnan osaksi vakituista palveluvalikoimaansa. Ei ole kovin yleistä, että tällainen uusi toimijaryhmä näinkin lyhyen toimintakautensa aikana kykenee todistamaan hankkeen kehittämisen ja jatkamisen arvoisena kohteena. Projektin työntekijöiden peräänantamaton työ nuorten parissa jatkuu uusissa kehyksissä, mutta päämäärä on sama: ohjata nuoria heitä syrjäyttäviltä poluilta työelämään ja kypsään aikuisuuteen.

Projektin loppupuolella eri yhteistyötahoilta tulleet voimakkaat kannanotot KOHO: n aloittaman hyviä tuloksia tuottaneen työn jatkamisen puolesta johtivat siihen, että KOHO - projektin toiminta siirrettiin projektirahoituksen päätyttyä elokuussa 1999 Turun kaupungin vakituiseksi nuorille henkilöille kohdistetuksi palvelutoiminnaksi. Toiminnan käytännön vastuu on sosiaali-toimella ja hallinnollisesti se on suoraan sosiaalihoitajan alaisuudessa. Rahoituslähteinä kaupungin omarahoitteisella toiminnolla ovat työllisyysmäärärahojen ohella sosiaali-, terveys-, nuoriso- ja opetustoimien määrärahat. Projektin johtaja ja urasuunnittelijat jatkoivat kaupungin pysyväksi toiminnaksi muutetun KOHO: n työntekijöinä. Projektitoiminnan ominaisuuksiin kuuluu niiden ajallisen keston rajallisuus. KOHO:n tapauksessa periaate toimi ihanteellisesti, kun sen toiminta projektitoiminnan päätyttyä liitettiin osaksi kaupungin palvelutuotantoa

Hyvää projektin toimintamallissa oli myös toteutettu jatkuva oman toiminnan arviointi ja ulkopuolisella arvioijalla teetetty arviointitutkimus projektin toiminnasta. Projektin kritiikinsietokyky on osoitus kyvystä tarvittaessa muuttaa toimintatapaansa, sillä muutosvalmius kuuluu KOHO: n kaltaisten kehitysprojektien olennaisiin piirteisiin.

Kunnallinen nuorten työttömien KOHO

- Kunnallinen nuorten työttömien KOHO - projekti toteutettiin Turussa Varsinais - Suomen TE - keskuksen alueella 1.2.1996- 31.7.1999 välisenä ajanjaksona.
- KOHO- projekti kuului Euroopan sosiaalirahaston (ESR) Employment-yhteisöaloitteiden Youthstart alaohjelman hankkeisiin.
- Projektin ohjausryhmän kokoonpano: edustajat Turun työvoimatoimistosta (nuorten työnvälitysasioiden hoitaja), Varsinais-Suomen TE - keskukselta (toinen edustaja oli nuorisoasioihin perehtynyt henkilö), molemmista (Drop - in) projekteista, osa KOHO - johtoryhmän jäsenistä sekä edustajia työnantaja- ja työntekijäjärjestöistä.
- Hankkeesta tehtyjä tutkimuksia: Outi Linnossuon tekemä projektin arviointitutkimus, Työterveyslaitoksen tutkimus projektin asiakaskunnan taustoista ja Riikka Laitisen työttömien nuorten syrjäytymistä tutkinut pro gradu-työ.

10. MESTARI - KISÄLLI KAINUUSSA

10.1 Mestari - Kisälli- hankkeen syntyhistoria ja taustatekijöitä

Idea Mestari - Kisälli - hankkeeseen syntyi vuonna 1995 Iisalmen ja Kajaanin käräjäoikeuksien alueella toimineen oikeusministeriön rahoittaman hankkeen tiimoilta, kun sen parissa työskennelleet henkilöt hakivat uusia toimintamalleja erilaisiin rikoksiin syllistyneiden nuorten kanssa työskentelyyn. Yhteistyön tuloksena syntyi ajatus vaikeasti työllistettävien ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten pitempiaikaisesta elämänhallinnan tukemisesta. Eri-näisistä rahoitusjärjestelyihin liittyvistä tekijöistä johtuen toiminnan suunnitelututyöhön jäi niukasti aikaa ja niinpä käytännön toiminta projektipäällikön mukaan alkoi 'lentävällä lähdöllä'.

Mestari Kisälli ja työpajatoiminta

Mestari - Kisälli kuului Lex Kainuu Erityistyöpajahanke - kokonaisuuteen, joka oli vuonna 1999 Kainuussa aloitettu maakunnallinen pilottihanke. Kajaanin kaupungin lisäksi projektin järjestämää toimintaa toteutettiin seitsemällä muulla paikkakunnalla Kainuun alueella. Muut paikkakunnat olivat Hyrynsalmi, Kuhmo, Paltamo, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi ja Vuolijoki.

Lex Kainuu - hankkeen toinen projekti Etsijänuoret oli suuntautunut uudenlaiseen pajatyöskentelyyn, joka perustui osallistujien luovuuden ja seikkailumielen hyödyntämiseen nuorten tukemistyössä. Lex Kainuu -hankkeen yleisenä tavoitteena oli vastata vaikeimmin työllistyvien ja siksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten taholta nousevaan haasteeseen. 1990 - luvulla aloitettussa nuorten työpajatoiminnassa keskityttiin aluksi työkokemuksen antamiseen nuorille. Työpajojen rooli nuorten elämänhallinnan tukemisessä on työelämään opettelu ohella pajojen keskeinen tehtävä. Ajan myötä pajojen tehtäväkenttä on laajentunut entistä yksilöllisemmin räätälöidyn kokonaisvaltaisen tuen antamiseen nuorille, työkokemuksen hankkimista kuitenkin unohtamatta. Innovatiiviset työpajat ja oppisopimusjärjestelmä menetelminä perustuvat molemmat työssä oppimisen periaatteelle.

Työvoimapolitiikan käytössä olevista toimista nuorten työpajatoiminta on osoittautunut hyväksi keinoksi aktivoida syrjäytyneitä nuoria yhteiskuntaan, koulutukseen ja työelämään. Joidenkin pajojen tuotannollinen lähtökohta estää kuitenkin hyödyntämästä niiden toimintaa kaikkein vaikeimmassa elämäntilanteessa olevien kohdalla. Vaikeasti syrjäytyneiden nuorten aikaa ja kärsivällisyyttä vaativa sosiaalistaminen yhteiskuntaan ei sovi yhteen markki-

natalouden tuotannollisten tavoitteiden kanssa. Mestari - Kisälli - hankkeessa toteutettu, kulttuurisia arvoja kantavan toimintamallin vahvuus on työssä oppimisen lisäksi nuorelle tarjottu mahdollisuus turvallisen aikuissuhteen solmimiseen.

Kisällit ja mestarit

Mestari - Kisälli - hankkeen kohderyhminä olivat ammattitaitoiset, vaikeassa elämäntilanteessa olevien nuorten kanssa työskentelemään pystyvät vanhemmat työttömät ja lähes ammattitaidottomat ja vaikeasti työllistettävät nuoret henkilöt. Kisällien rekrytointi projektiin tehtiin yhteistyössä työvoimatoimistojen ja projektissa mukana olleiden (9 kpl) Kainuun kuntien sosiaalitoimistojen kanssa. Mestarit rekrytoitiin työhallinnon ehdottamien työttömien ja ammattitaitoisten henkilöiden joukosta. Lopullisiin päätöksiin projektiin ottamisesta vaikuttivat kisällien kohdalla heidän elämäntilanteensa vaikeus ja mestareitten kohdalla heidän motivaationsa ja valmiutensa sitoutua kasvattajan rooliinsa. Aloittaneiden työparien lukumäärä lisääntyi alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen niin, että projektissa aloitti 41 työparia.

Projektiin osallistuneista kisälleistä 90 prosenttia oli miehiä ja loput 10 prosenttia naisia. Nuoret olivat yhtä lukuun ottamatta suorittaneet peruskoulun ja 30 prosentilla oli suoritettuna ammatillinen koulutus. Nuorten keski-ikä oli 21,6 vuotta ja suurin osa nuorista oli siviilisäädyltään naimattomia (78 %). Yksittäisistä kunnista prosentuaalisesti eniten (32 %) kisällejä oli kajaanilaisia. Projektin leimautuminen kriminaaliprojektiksi, mikä ei ollut alkuperäinen tarkoitus, muotoutui asiakastarjonnan perusteella. Rikostuomioita oli oman ilmoituksensa mukaan nuorista 63 prosentilla.

10.2 Yhteistyötä nuorten parhaaksi

Projektitoiminnassa hyödylliseksi käytännöksi muodostui monitahoinen verkostotyöskentely. Alueen työpajojen kanssa harjoitettiin vilkasta yhteistyötä työparien työharjoittelupaikkojen järjestämiseksi. Mestari - Kisälli - hankkeen keskeiset toimijat löytyvät hyvinvointipalveluja tuottavien toimijoiden kentältä. Projektin yhteistyöverkostoa on solmittu henkilökohtaisilla kontakteilla ja tiedotustoiminnalla. Kainuun työvoima- ja elinkeinokeskuksen kanssa tehtiin yhteistyötä lähinnä projektin hallinnollisissa asioissa. Kohderyhmän tarpeiden perusteella määräytyneitä verkoston tärkeitä lenkkejä olivat työhallinto (työvoimatoimistot), projektin toiminta-alueen kunnat, sosiaalitoimi (sosiaalitoimistot), päihdehuolto, mielenterveyspalvelut ja Kainuun alueen

kriminaalityö. Varsinkin projektin aloittamisvaiheessa mallin kehittäytyöltä ei aikaa liennyt yhteistyösuhteiden luomiseen vastaavien hankkeiden kanssa.

Yhteistyö työ- ja sosiaalishallinnon edustajien kanssa alkoi jo osallistuneiden rekrytointivaiheessa. Työ- ja sosiaalishallinnon yhteistyöllä Kainuussa oli perinteitä jo projektia edeltäneeltä ajalta ja se näkyi valintaprosessin läpiviemisen sujuvuutena. Yhteistyössä projektin, kriminaalihuollon sekä sosiaali- ja työhallinnon edustajien kanssa valittiin kisällit kaikista vaikeimmassa asemassa olevien nuorten joukosta. Mestarit valittiin työvoimatoimistojen ehdottamista ammattitaitoisista työttömistä, haastateltiin projektin toimesta ja lopulta yhteistyössä työvoimatoimiston kanssa muodostettiin työparit.

10.3 Toimintamalli ja sen toteuttaminen käytännössä

Mestari - Kisälli - projektin tehtäväkenttänä oli nuorten syrjäytymisongelman 'kova ydin', mihin eri viranomaistahojen perinteiset menetelmät eivät olleet tehonneet. Projektin yleistavoitteena oli edistää jo syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten henkilöiden elämänhallintaa. Tavoitteen saavuttamiseksi Mestari - Kisälli - projektissa elvytettiin jo unohduksissa ollut työssä oppimisen perinne, jossa ammattitraditiot siirtyvät sukupolvelta toiselle. Työnteon arvon ymmärtämisen ja ammattitaidon siirtymisen ohella mestari - oppipoika - suhteessa siirretään myös työn tekemisen tapaan liittyviä kulttuurisia arvoja. Varsinaisia työllistymistavoitteita ei projektissa ollut, minkä kaikki projektin kanssa tekemisissä olleet tahot ymmärsivät ja hyväksyivät.

Projektin toiminnallisiin periaatteisiin kuului tarjota kullekin nuorelle mahdollisimman yksilöllinen ja räätälöity hänen elämänhallintaansa tukeva 'kuntoutuspaketti'. Projektissa pyrittiin aloittamaan mahdollisimman 'puhtaalta pöydältä' erityisesti nuorten tekemien rikosten suhteen. Projektista oltiin yhteydessä käräjäoikeuksiin, syyttäjiin, ulosottomiehiin ja vouteihin, joiden kanssa soviteltiin velkojen lyhennyskäytäntöjä ja sakkojen muuntorangaistuksia.

Projektin käyttämät menetelmät

Nuorten elämänhallintaa tukeva toiminta-ajatus rakennettiin koulutuksen, työn ja intensiivisen tuen yhdistämisen periaatteelle. Mestarit olivat nuorten kisällien läheisimpiä tukijoita ja neuvonantajia arkipäivän tilanteissa. Projektihenkilöstön tehtävänä oli toimia linkkinä nuorten kisällien ja eri tahoja edustaneiden viranomaisten välillä. Yhteistyöverkosto palveluineen muodostui projektin käytännön toiminnassa työkaluksi, jonka avulla kisällinuorten

elämää monipuolisesti tuettiin. Projektissa käytettyjä menetelmiä olivat toiminnallisuus, osallistaminen ja parityö.

Toiminnallisuus ja osallistaminen

Mestari - Kisälli - mallin keskeinen elementti oli toiminnallisen oppimisen -menetelmä (learning by doing), millä pyrittiin perinteiseen koulunkäyntiin sopeutumattomat nuoret innostamaan opiskelun tielle. Mestari - kisälli - työparit olivat projektissa 10 kuukautta, minä aikana opeteltiin työntekoon liittyviä asioita ja osallistuttiin koulutukseen. Mestari - kisälli - mallissa nuori ei ollut vain passiivinen toiminnan kohde, vaan mallin kantavia perusajatuksia oli osallistavien menetelmien käyttäminen. Osallistaminen tarkoittaa toiminnan kohteen asiantuntijuuden hyödyntämistä oman asiansa suhteen. Saman periaatteen mukaan oman asiansa asiantuntijana henkilöllä on oikeus vaikuttaa itseään koskevien asioiden käsittelyyn ja päätöksiin. Projektissa toteutettu nuorten osallistuminen saamansa koulutuksen valintaan ja toteutukseen perustui osallistavan menetelmän käyttämiseen. Projektin käyttämässä mallissa nuoret itse valitsivat ammatillisia valmiuksia lisääviä tai työskentelyyn tutustuttavia erikoiskoulutusjaksoja. Työelämään ohjaavien koulutusjaksojen ohella koulutukseen sisältyi myös elämänhallinnan käsittelyyn keskittyneitä ja aktivoivia intensiivijaksoja.

Koulutusjaksot

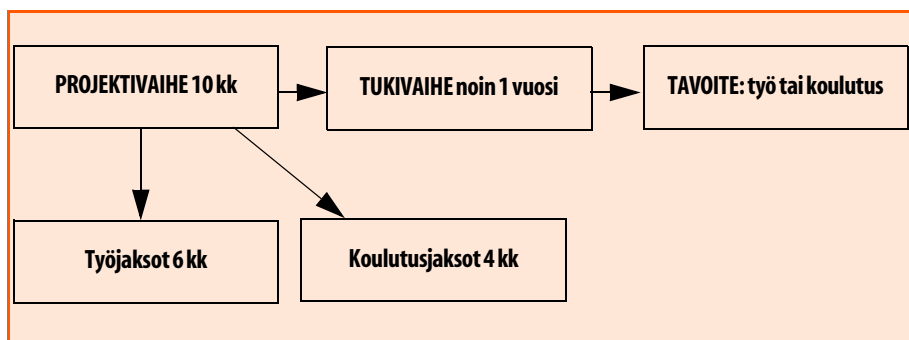
Koulutus muodostui erityiskoulutus- ja intensiivijaksoista. Erikoiskoulutusjaksoilla kisällit syvensivät valitsemiensa ammattialojen tuntemusta ja tutustuivat heille ennestään tuntemattomien ammattien mahdollisuuksiin. Tutustumiskohteet oli valittu mahdollisuuksien mukaan nuorten niitä kohtaan osoittaman kiinnostuksen perusteella. Intensiivijaksot olivat tiiviitä, normaalia arjesta irrallisia toiminnallisiin menetelmiin perustuvia ja toimintatyypiltään leirimäisiä toteutuksia. Intensiivijaksojen päämääränä oli saada aikaan muutoksia nuorten toimintatavoissa, käsityksissä ja tiedollisissa repertuaareissa. Koulutuksellisten jaksojen erityispiirre oli niiden 'ei - koulu-mainen' luonne, millä pyrittiin murtamaan nuorten eri syistä johtunutta negatiivista asennoitumista opiskelua kohtaan.

Mestari - kisälli - työpari

Mestarin ja kisällin parityöskentely perustui työn tekemiseen yhdistyvään henkilökohtaiseen kontaktiin. Kiinteän mestari - kisällisuhteen sisällä työssä oppimisen menetelmällä siirtyvä ammattitaito ja yhteinen vastuunotto tehdystä työstä edistivät työparin keskinäisten välien lujittumista myös luottamuksen

alueella. Työpari - työskentelyn sisällöllisiä periaatteita olivat sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kokemusten vaihdon hyödyntäminen. Mestarin ammattitaidosta oli hyötyä työnohjauksen ja työssä tukemisen alueilla. Mestari - Kisälli - mallissa käytössä ollut intensiivinen parityöskentely kehitti mestareita ammatettiin liittyvien taitojen lisäksi myös ihmissuhdetyöläisinä. Parityöskentelyn ohella mestarin tärkeä rooli oli kulkea nuoren kisällin rinnalla tukien häntä myös elämän arkielämän käytännön asioihin liittyneissä kysymyksissä.

Työskentelyjaksoihin käytettiin 6 kuukautta 10 kuukautta kestäneestä prosessista. Työnteon opettelu jouduttiin monissa tapauksissa aloittamaan perusasioista eli säännöllisestä ja kellonaikoihin sidotusta työpaikalla olemisesta. Perinteisessä koulutusmallissa työelämään tutustuminen on usein 'paperinmakuista' eri ammattien esittelyä, mutta Mestari - Kisälli - mallissa työelämään tutustuttiin 'koulukammoisille' nuorille soveltuvan konkreettisen työskentelyn välityksellä. Oheinen kuvio havainnollistaa projektin toimintamallin rakennetta ja vaiheittaista etenemistä.

Kuvio 6 . Mestari - Kisälli - malli vaiheittain kuvattuna.

Tuki projektin jälkeen

Projektiin osallistuville nuorille tarjottu kokonaisvaltainen tuki toteutettiin mestareitten, projektin henkilöstön ja yhteistyöverkoston asiantuntemuksen voimin. Tukea oli saatavissa vielä vuoden ajan projektin päättymisen jälkeen. Projektin jälkeisen ajan tärkein tukimuoto olivat yleiset kuraattoripalvelut esimerkiksi työllistymiseen, koulutukseen tai hoitotarpeisiin liittyvissä asioissa. Projektin roolina oli toimia 'linkkinä' eri viranomaistahoihin ja opastaa nuoria kisällejä heille tarpeellisten palveluiden äärelle. Mestarit osallistuivat omalla työpanoksellaan nuorten sosiaaliseen kuntoutukseen ja välillä heidän raskaaseenkin työhönsä projektin henkilöstön antama tuki oli tervetullutta.

10.4 Miten projekti onnistui tavoitteissaan ?

Kohderyhmän elämäntilanne huomioiden projekti saavutti asetetut tavoitteet varsin hyvin. Määrällisiä tavoitteita projektissa ei työllistymisen suhteen asetettu, mutta tulosten laadulliset saavutukset olivat erityisen kannustavat toimintamallin jatkokäyttöä ajatellen. Mestari - Kisälli jatkaa vielä projektirahoituksen turvin, mutta tavoitteena on koko ajan ollut, että kunnat ottaisivat vastatakseen nyt ESR -rahoituksella katetut projektikulut. Kisällien ja mestareiden palkkaukseen olisi aikaisempaan tapaan käytössä kansallista työllistämisrahoitusta.

Projektin tavoitteiden toteutumisesta

Mestareille työparityöskentely oli haastava ja myönteinen kokemus. Mestarin roolissa toimiminen oli oppimisprosessi, joka lisäsi ymmärrystä nuorten maailmaa ja sen ongelmia kohtaan. Mestarina toimimisen uskottiin parantaneen myös omia tulevia työllistymismahdollisuuksia. Vaikeassa elämäntilanteessa olevien nuorten kiinnittyminen työelämään on pitkä prosessi. Ennen työelämään kiinnittymistä nuorten voimavaroja oman elämänsä hallintaan on vahvistettava ammattiauttajien keinoin, koska huonoissa lähtökohdissa olevien nuorten omat 'eväät' eivät siihen riitä.

Projektin laadullinen tulos oli nähtävissä muutoksina nuorten kisällien elämänhallinnan alueella. Kisällien elämäntilanne projektin päättymisen jälkeen oli jaettavissa kolmeen selkeään alueeseen. Yhden kolmasosan kohdalla heidän tilanteensa ei liikahtanut juuri lainkaan lähtötilanteesta. Toisen ryhmän kohdalla elämäntilanne oli selkeästi parantunut, heidän tekemiensä rikosten määrä läksi laskuun ja oli jo nähtävissä merkkejä pitkäjänteisemmästä elämänsuunnittelusta. Viimeisen kolmasosan kohdalla parantunut elämäntilanne näkyi esimerkiksi koulutukseen hakeutumisena ja onnistumisena työpaikan saannissa. Projektissa olosta hyötyivät nuorten kisällien lisäksi myös heidän työparinaan työskennelleet mestarit.

Projektin innovatiiviset elementit

Mestari - Kisällin 'vanhasta uutta luova' - menetelmä oli kansallisesti merkittävä pilottihanke. Projektin kulttuurinen anti oli kahden eri sukupolvea yhdistävän ihmisen elämäkokemusten ja elämäntilanteiden yhdistäminen molempia hyödyttäväksi ihmissuhteeksi. Uutta hyvää käytäntöä oli osallistavien menetelmien käyttäminen 'koulukammoisten' nuorten kohdalla. Projektissa nuoret saivat osallistua oman tulevaisuutensa suunnitteluun vaikuttamalla koulutusohjelmaan sisältyneisiin kurssivalintoihin. Kaikkia ideoita ei yhden projektin toimintakautena ehditty toteuttaa. Esimerkiksi oppisopi-

muskoulutuksen räätälöinti perinteisten oppimismenetelmien raameihin sopeutumattomien nuorten käyttöön on jatkokehittelyn arvoinen uudistus.

Projektin toiminta viritti uutta entistä kiinteämpää yhteistyötä projektin toimijoiden keskuudessa, mursi jäykkiä hallinnollisia käytäntöjä ja muokkasi työkulttuuria entistä asiakaskeisempään suuntaan. Mestari - Kisälli - toiminnalla myös tavallaan ennakoitiin kuntouttavan työtoiminnan tehtäväkenttää. Projektissa kehitelty toimintamalli soveltuu hyvin kuntia velvoittavan kuntouttavan työtoiminnan alueeseen. Tässä mielessä projekti on toiminut projektitoiminnan peruseriaatteiden mukaan. Jos kunnat päättävät liittää Mestari-Kisälli - mallin osaksi vakiintunutta toimintaansa, niin projektissa kehitetty ja hyväksi havaittu käytäntö siirretään osaksi kuntien peruspalveluja.

10.5 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Mestari - Kisällistä

'Lähtöruutuun' jääneiden nuorten ja muidenkin ryhmien osalta pienikin liikkahdus positiiviseen suuntaan on ollut saavutus sinänsä. Monien projektissa olleiden nuorten elämäntilanne oli projektin aloittaessa hyvin vaikea, mitä monien kohdalla leimasi muun muassa elämäntavaksi muodostunut rikollisuus. Projektin toiminnallinen vahvuustekijä oli ammattinsa osaavan henkilöstön rakentama kiinteä yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa.

Verkoston voima yhdistyneenä yksilöllisten ja osallistavien menetelmien käyttöön asiakastyössä näkyivät hankkeen hyvinä laadullisina saavutuksina. Uutta hyvää käytäntöä oli osallistavien menetelmien käyttäminen 'koulukammoisten' nuorten kohdalla. Kisällit osallistuivat tulevaisuutensa suunnitteluun vaikuttamalla koulutusohjelmaan sisältyneisiin kurssivalintoihin. Oppisopimuskoulutuksen räätälöinti perinteisten oppimismenetelmien raameihin sopeutumattomien nuorten käyttöön olisi jatkokehittelyn arvoinen uudistus.

Mestari - Kisälli - mallissa oli hyvää perinteinen nuori-vanhempi-asetelma, jossa vanhempi opastaa nuorempaa. Unohduksissa olleen työssäoppimis - menetelmän käyttöönotto osoittautui toimivaksi menetelmäksi nuorten kohdalla, joihin tavallinen keinovalikoima ei ollut purrut. Mestari - Kisällissä projektivaihe oli 10 kuukauden pituinen, josta työskentelyjaksoihin käytettiin 6 ja koulutusjaksoihin 4 kuukautta. Kisälleille suunnattua tukitoimintaa lähinnä kuraattoripalveluina oli saatavilla noin vuosi projektin päättymisen jälkeen.

Mestari - kisälli - mallin keskeinen idea oli yhdistää kaksi sukupolvea työskentelemään tavalla, josta molemmat hyötyvät. Toiminnan keskiössä olivat nuoret kisällit, joita vanhemmat mestarit tukivat ammatin hahmottamiseen ja elämänhallintaan liittyneissä kysymyksissä. Mestari - Kisälli - mallissa pari-

työskentely perustui työn teossa yhdistyvään henkilökohtaiseen kontaktiin. Työpari -työskentelyn sisällöllisiä periaatteita olivat sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kokemusten vaihdon hyödyntäminen. Työssä oppimisen menetelmällä siirtyvä ammattitaito ja yhteinen vastuunotto tehdystä työstä lujittivat työparin keskinäisiä välejä myös luottamuksen alueella. Parityöskentelyn ohella mestarin tärkeä rooli oli kulkea nuoren kisällin rinnalla tukien nuorta myös jokapäiväisiin käytännön asioihin liittyneissä kysymyksissä.

Mestari - Kisälli - hanke

- Mestari - Kisälli - hanke aloitettiin maaliskuussa.1999 ja sen toiminta-aikaa on jatkettu muutama otteeseen. Hanke jatkuu edelleen projektirahoituksen turvin mukana olleiden kuntien toivomuksesta.
- Projektin hallinnoinnista vastasi Kajaanin kaupunki ja se oli osa Paikallisen kumppanuuden (Paiku) hanketta. Mestari - Kisälli oli myös osa Kainuussa toiminutta maakunnallista Erityistyöpajahanke Lex Kainuuta.
- Projekti oli osa Euroopan sosiaalirahaston ohjelmakauden 1995-1999 erittäin harvaan asuttujen alueiden kehittämistä tukevaa tavoite 6 - ohjelmaa 6 ja sen työllisyyden parantamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn suunnattua toimenpidekokonaisuutta. Tavoiteohjelmien 3 ja 6 sisällä nuorisotyöttömyyden aiheuttamaa syrjäytymisuhkaa on torjuttu erilaisin yksilöllisin palvelukokonaisuuksin.
- Projektille asetettu johtoryhmä vastasi hankkeen operatiivisesta toteutuksesta yhdessä projektipäällikön kanssa. Johtoryhmätyöskentelyyn osallistuivat edellisten lisäksi edustajat Kajaanin nuorten työpajalta, Kainuun kriminaalihuoltoyhdistyksestä, Veturi-projektista ja Paiku:sta. Hankkeen ohjausryhmä vastasi kokeilun strategisesta ja operatiivisesta johtamisesta sekä kokeilun etenemisen seurannasta. Lisäksi seurantaryhmässä oli edustus Kainuun kunnista, työpajoista, työvoimatoimistoista, sosiaalitoimistoista, Kainuun TE - keskuskeskuksesta, Oulun ja Helsingin Yliopistoista sekä Kainuun Liitosta/Lex Kainuusta.
- Projektipäällikkö vastasi projektin operatiivisesta toteuttamisesta ja taloudesta. Projektisihteerin tehtävänä oli projektin talousasioiden dokumentointi ja tiedottaminen. Kuraattorin tehtäväalueena oli kuraattoritoiminnan kehittäminen projektin tarpeisiin. Olemassa olevien työpajojen ja projektien resursseja hyödynnettiin projektin operatiivisen toiminnan toteuttamisessa. Projektitoiminnan ulkoista seuranta toteutettiin tutkija-asiantuntijan toimesta.
- Hanketta käsitteleviä tutkimuksia: mm. arviointitutkimus "Etsijänuoria, mestareita ja kisällejä: Lex Kainuu Erityistyöpajahankkeeseen kuuluvien Etsijänuoret ja Mestari - Kisälli -projektien arviointitutkimus." Heikkinen, Minna & Leinonen, Tuomas & Paakkunainen, Kari & Pekkala, Terho (2000). Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osastojen julkaisusarja Nro 7/2000. Helsinki: Edita.

11.1 Projektin lähtökohdat ja projekti-idean syntyvaiheet

Suomalaisten 1990-luvun työmarkkinoiden leimallisin piirre työpaikkojen katoamisen ohella oli työntekijöille asetettujen osaamisvaatimusten nostaminen monien ikääntyvien ja ikääntyneiden työntekijöiden ulottumattomiin. Julkisen sektorin palvelutuotannon alasajo vaikutti etenkin naisten työllistymismahdollisuuksien vähenemiseen ja työttömyys 'naisistui'. Yhdeksänkymmentäluvun loppupuolella alkanut työllistymismahdollisuuksien lisääntyminen kohdistui etupäässä nuorempiin ikäluokkiin ja miehiin. Tässä työpaikkojen 'uusjaossa' aikaisemmin työttömäksi jääneille naisille karttuneet ikävuodet ja matala koulutustaso nousivat esteiksi työelämään takaisin pääsemiselle. Työttömyysvuodet eivät ole kuluneet jälkiä jättämättä eivätkä vuosien varrella rapistunut ammattitaito ja heikentynyt itsetunto käy 'valttikorteista' nykyisillä työmarkkinoilla.

Näistä lähtökohdista projekti-idea alkoi itää muutamien järjestöelämässä ja yliopistomaailmassa vaikuttaneiden naisten tapaamisessa, kun he pohtivat vähän iäkkäämpien ja pitkän työuran tehneiden työttömien naisten syrjäytymistä yhteiskunnan valtavirrasta. Keskusteluissa todettiin muun muassa, että eri ammattiryhmille olevia räätälöityjä toimenpiteitä kyllä oli tarjolla, mutta erityisesti SAK:laisilta kentiltä työttömäksi jääneille ja vähän koulutetuille naisille räätälöityjä toimenpiteitä ei ollut tarjolla. Näiden keskustelujen pohjalta sitten lähdettiin rakentamaan mallia ja koulutusohjelmaa, jonka yhtenä tavoitteena oli osallistujille onnistumisen tunteiden tuottaminen ja heidän itseluottamuksensa kohottaminen.

11.2 Projektin tavoitteet ja kohderyhmä

Teknisesti projektin toiminta jakautui kahteen kokonaisuuteen eli tutoreitten koulutukseen ja työskentelyyn sekä urapolkulaisten koulutusohjelmaan. Projektin avainsana tavoitteen osalta oli OMAEHTOINEN TYÖLLISTYMINEN. Tavoitteena oli kehittää jatkuvuutta luova itseohjautuvan oppimisen malli työttömille naisille. Mallin työllistymiseen tähdännyt toiminta perustui vuorovaikutteiseen yhteistoimintaan ja koulutukseen. Itseohjautuvan mallin toimivuutta tuettiin kouluttamalla ohjaaja-tutoreita, joiden tehtävänä oli koko koulutusohjelman ajan kestävä urapolkulaisten ohjaaminen ja tukeminen.

Projektiin osallistujat oli rekrytoitu Pohjois-Pohjanmaan, Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Uudenmaan työvoima- ja elinkeinokeskusten alueilta ja niinpä projektilla oli toimintaa Oulussa, Mikkelissä, Pohjois-Karjalan alueella ja Helsingissä. Projektin kohderyhmänä olivat vähän koulutusta saaneet työttömät, mutta kohtalaisen pitkän työkokemuksen omanneet naiset. Projektiin osallistuneiden keski-ikä oli 49 vuotta. Osallistujat sekä urapolkulaisten että tutoreitten koulutukseen valittiin yhteistyössä paikallisten työvoimatoimistojen kanssa alueiden työttömien naisten joukosta. Rekrytointiin osallistuivat myös kansallisia kumppaneita edustaneet yhdeksän ammattiliittoa, jotka tiedottivat projektin toiminnasta työttömille jäsenilleen. Ennakoitua suurta hakuryntäystä projektiin ei huolimatta huolellisesta hakuvalmistelusta kuitenkaan tapahtunut.

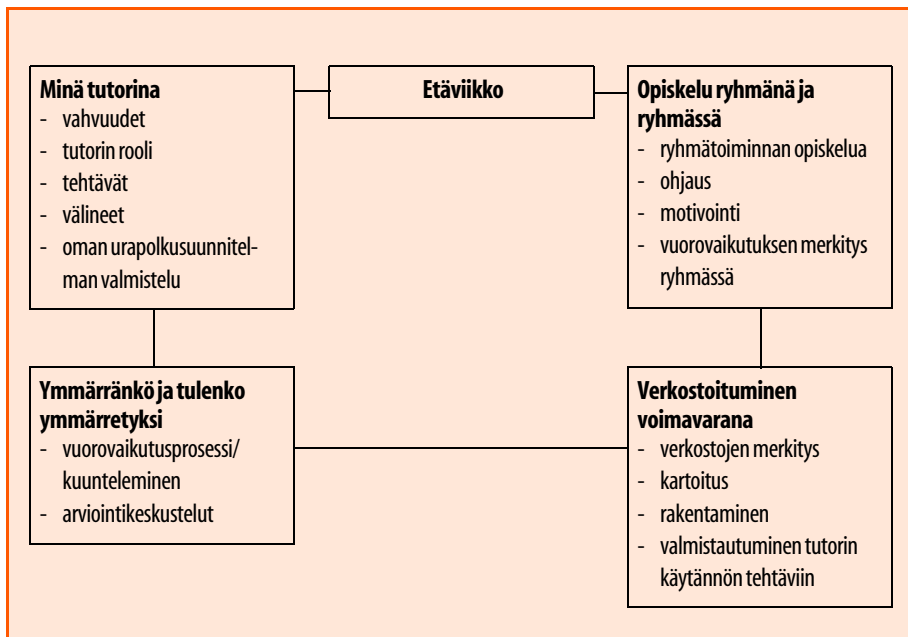
11.3 Koulutusohjelman tavoitteet ja toteutus käytännössä

Urapolkulaisten koulutusohjelman laajuus oli kolme kuukautta ja tutoreitten viisi viikkoa. Projekti työllisti tutorit neljäksi kuukaudeksi, jona aikana he toimivat urapolkulaisten ohjaajina ja auttajina yksilö- ja ryhmäohjaustilanteissa. Kurssiohjelmaan kuuluivat myös kunkin urapolkuryhmän osallistuminen johonkin projektin kolmeen ulkomaiseen partnerimaahan (Italia, Portugali, Pohjois - Irlanti) tehtyyn opintomatkaan. Opintomatkoihin valmistaututtiin huolella ja niiden antia raportoitiin ja arvioitiin jälkikäteen. Koulutusohjelmaan kuului myös ohjattua kuntoilua ja lisäksi osallistujilla oli mahdollisuus kurssipäivän päätyttyä hyödyntää kurssipaikan yhteydessä tarjolla olleita kuntoilumahdollisuuksia.

Tutoreitten koulutus

Tutoreitten merkittävä rooli projektin toteutuksessa ilmeni myös heille laaditun koulutusohjelman tavoitteiden moninaisuutena. Koulutusohjelman tavoitteena oli muun muassa, että tutorit sen päätyttyä ymmärtävät ja tiedostavat roolinsa tutoreina sekä kykenevät avoimeen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen urapolkulaisten kanssa. Tavoitteena oli tutustuttaa heidät yksilö- ja ryhmäohjauksen menetelmiin ja antaa valmiuksia vuorovaikutteiseen työskentelyyn ja ohjaustoimintaan urapolkuryhmien kanssa. Lisäksi koulutuksen tavoitteena oli vahvistaa tutorkoulutettavien suullisen ja kirjallisen viestin-

nän perusteita ja lisätä heidän tietotekniikan hallintataitojaan. Oheinen kuvio havainnollistaa tutoreitten koulutuksen rakennetta.

Kuvio 7 . Tutoreitten koulutuksen elementit.

Urapolkuryhmien koulutusohjelma

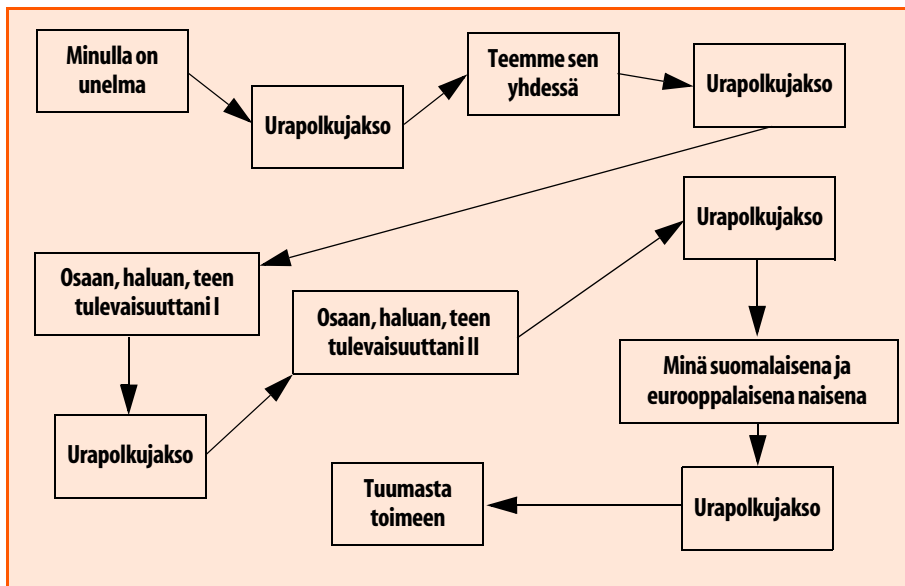
Muiden paitsi yhden ryhmän koulutusohjelman laajuus oli kolme kuukautta. Koulutuksen laajuuden vuoksi muista poikkeavan ryhmän kurssiainaa lisäsi kahden viikon pituinen tietotekniikkajakso. Koulutusohjelman sisällä viisi viikkoa käytettiin kurssimaiseen opiskeluun, yksi viikko opintomatkaan ja loppuajan koulutusohjelman toteuttamisesta vastasivat paikalliset tutorit. Oheiseen taulukkoon on koottu urapolkuryhmien koulutusohjelman suunnittelua ohjanneita periaatteita ja koulutusjaksolle asetettuja tavoitteita.

-Yksittäisten koulutusjaksojen sisällöistä "Minulla on unelma" - jaksolla tavoitteena oli luoda myönteinen oppimisilmapiiri. Kurssilaisten tutustuttua toisiinsa ryhmäytymisprosessin odotettiin vähitellen käynnistyvän. Jaksolla muodostettiin pien- ja urapolkuryhmät. Jakson aikana käsiteltiin muun muassa työllistymisen esteitä, työn ja identiteetin suhdetta sekä osallistujien omaa osaamista ja voimavaroja. "Teemme sen yhdessä" - jakson aikana opiskeltiin tiimityötaitoja sekä kartoitettiin omia ja yhteisiä verkostoja. "Osaan, haluan, teen tulevaisuuttani" - jaksoilla osallistujat tekivät henkilökohtaista urasuunnitelmaansa, kehittivät omia voimavarojaan opiskelivat luovuutta,

Suunnittelun periaatteet	Tavoitteet
<ul style="list-style-type: none"> - yhdessä oppiminen ja tekeminen - tekemällä oppiminen - itseohjautuvuuden tukeminen - aktivointi - tasavertaisuus - alhaalta -ylös periaate - jatkuva arviointi - oman elämän hallinta - omien voimavarojen löytäminen 	<ul style="list-style-type: none"> - parempi oman elämän hallinta - usko, halu ja kyky jatkuvasti kehittää itseään - omien voimavarojen tunnistaminen ja kehittäminen - oman osaamisen tunnistaminen ja jalostaminen - yhteistoiminnan ja verkostoitumisen tiedostaminen - tietotekniikan perusteiden hallinta - pääsy takaisin työelämään

Taulukko 9 Urapolkuryhmien koulutusohjelman suunnittelun periaatteita ja tavoitteita.

esiintymistaitoa, työvoimapolitiikkaan liittyviä asioita ja vuorovaikutustaitoja. Jakson ohjelmaan sisältyi myös työpaikan hakemista. "Minä suomalaisena ja eurooppalaisena naisena" - jaksolla opiskelijat opintomatkailevat ulkomaisten partneriprojektien vieraisiksi jakautuneena neljään ryhmään. Urapolun päässä olevalla "Tuumasta toimeen" - jaksolla keskityttiin koulutusohjelman annin arvioimiseen ja kouluttajien taholta "viimeisen motivoivan potkun antamiseen". Urapolkulaisten koulutusohjelman perusrakennetta havainnollistaa seuraava kuvio.

Kuvio 8 . Urapolkulaisten koulutusohjelman eteneminen eri vaiheineen.

Urapolkuryhmän koulutus siis sisälsi yksilöllisiä ja yhteisiä polkuja. Kukin urapolkuryhmä opiskeli lähikoulutusjaksolla yhdessä ja urapolkujaksoilla yksilöllisesti tai pienryhmissä kunkin urapolkulaisen yksilöllisten oppimistarpeiden- ja tavoitteiden mukaisesti tukena luomansa verkosto ja tutorit.

11.4 Projektin saavuttamia tuloksia

Projektin määrällisiä ja laadullisia saavutuksia

Toimintansa aikana projekti antoi kymmenelle työttömälle naiselle tutorkoulutuksen ja työllisti heidät neljäksi kuukaudeksi. Osa tutorkoulutuksen saaneista naisista on päässyt hyödyntämään uutta osaamistaan myös käytännön työssä. Viidestäkymmenestäseitsemästä (57) kurssin loppuun suorittaneesta naisesta oli 2/3: n kohdalla työttömyysaika katkennut ainakin tilapäisesti. Projektin suorittaman seurantakyselyn mukaan he olivat työllistyneet eri tyyppiisiin työsuhteisiin tai päässeet joko ammatilliseen - tai oppisopimuskoulutukseen ja lyhyemmille ammatillisille kursseille.

Projektin laadullisista saavutuksista tärkeimpiä kurssilaisten omien arvioiden mukaan olivat vahvistuneet itsetunto ja rohkeus sekä oman osaamisvahvuuden löytäminen ja arvostaminen. Näiden lisäksi he oppivat nykyajan työelämässä tarpeellisia tiimityö- ja vuorovaikutustaitoja. Kurssilla vahvistuneet ilmaisutaito ja esiintymisvarmuus aktivoivat kurssilaisia kehittämään itseään edelleen. Kurssin antamin monipuolisin 'eväin' kurssilaisten mahdollisuudet saada uusi suunta omalle elämälleen päämääränä työllistyminen paranivat merkittävästi. Mallin toimivuutta vahvasti kiinteä yhteistyö paikallisten työvoimatoimistojen kanssa.

Projektin innovatiiviset elementit

Kurssin ydin ja merkittävin vahvuustekijä oli projektin kehittämä ja käyttämä itseohjautuvan oppimisen malli, joka käytännön työssä osoitti toimivuutensa. Uutta mallissa oli tutoreitten rooli koulutusohjelman toteuttamisessa, koska tutorit olivat itsekkin työttömiä naisia. Projektissa tuotettiin sekä tutoreitten että urapolkulaisten koulutukseen käytetty koulutusmateriaali.

Projektin kansallisina kumppaneina olivat yhdeksän SAK:laista ammattiliittoa, mikä projektien yhteistyörakenteiden kannalta oli uudenlaista toimintaa. Projektin toiminnan hajottaminen useamman TE - keskuksen alueelle ei myöskään ole tavallista ja kyseinen järjestely joistakin hallinnollisista hankeluksista huolimatta toimi hyvin.

Projektin toteutunut yhteistyö muiden toimijoiden ja hankkeiden kanssa

Projektin yhteistyö ammattiliittojen kanssa vaihteli sen mukaan, minkä liittojen jäseniä koulutetut tutorit olivat. Nämä liitot ovat myös myöhemmin hyödyntäneet tutoreitten ammattitaitoa erilaisissa liittojensa tilaisuuksissa. Tutorit ovat kokeneet liittojen antaman tuen tärkeäksi. Projektin yhteistyö muiden partneriliittojen kanssa jäi suhteellisen vähäiseksi.

Yleisellä tasolla yhteistyö paikallisten työvoimaviranomaisten kanssa sujui hyvin. Projektia käytiin esittelemässä projektin toiminta-alueen suurimmissa työvoimatoimistoissa niiden johtajille. Jälkikäteen arvioiden tässä tehtiin virhe, koska urapolkulaisten rekrytointia ajatellen projektista olisi myös pitänyt informoida urapolkulaisten kanssa tekemisissä olevia työvoimatoimistojen virkailijoita. Tieto projektin sisällöstä ei välttämättä saavuttanut asiakkaiden kanssa läheisemmin tekemisissä olevaa työntekijäporrasta. Työvoimaviranomaisten kiinnostus projektin toimintamallin tarjoamien mahdollisuuksien suhteen lisääntyi projektin edetessä. Työvoimatoimistojen tutoreille ja urapolkulaisille antama tuki koettiin projektilaisten taholla tärkeäksi

Vaikka ulkomaisten partneriprojektien toiminta ja kohderyhmät eivät vastanneet vierailevien projektilaisten ominaisuuksia ja tavoitteita, matkat antoivat uutta ulottuvuutta ja vertailukohdan ymmärtää eurooppalaisten kanssasiarien asemaa yhteiskunnassa ja työelämässä. Tutorkoulutukseen tuotettu materiaali on saatavilla myös englanninkielisenä ja sitä on toimitettu ulkomaisille partnereille. Projektin jälkeinen yhteydenpito ulkomaisiin partnereihin ei ole ollut kovin kiinteää johtuen muun muassa ulkomaisten projektien käytännön työstä vastaavien henkilöiden vaihtumisesta.

11.5 Projektin toiminnasta hyötyjiä

Konkreettinen hyöty tutoreille oli heidän saamansa työllistymismahdollisuuksia parantava viiden viikon laajuinen tutorkoulutus ja projektin tarjoama neljän kuukauden työjakso. Koulutuksesta tekemässään arvioinnissa tutorit ilmoittivat saaneensa hyvät valmiudet työskentelylleen. Myös urapolkulaiset kokivat hyötyneensä projektin koulutusohjelmasta. Myönteiset muutokset oman elämänhallinnan alueella edistivät työelämässä tärkeiden taitojen opiskelua ja omaksumista sekä yleistä aktiivisuutta työelämän suhteen.

Projektin toimesta järjestettiin 5 - 9 kuukautta kurssien päättymisen jälkeen pienimuotoinen kysely (vastausprosentti oli 72), jolla haluttiin kartoittaa miten tutoreitten ja kurssilaisten elämässä oli muotoutunut kurssin jälkeisenä aikana. Kaikkiaan runsaat 80 prosenttia vastanneista katsoi, että heidän

projektissa saamansa koulutusohjelma auttoi heidät löytämään omat piilossa olleet voimavaransa. Noin puolet vastanneista katsoi oma-aloitteisuutensa, itseluottamuksensa, rohkeutensa ja esiintymistaitonsa kohentuneen. Koulutusohjelman myötä edistymistä oli tapahtunut myös yleisen vireyden ja aktiivisuuden alueilla ja tyytyväisyys omaan elämään oli lisääntynyt. Seurantakyselyn tulosten mukaan kurssilaisten kokemukset kurssin annista olivat pääosin myönteisiä. Kurssilaisten arvioiden perusteella näyttäisi, että projektissa kehitetty työttömien aktivoimiseen ja nykyisen työelämän vaatimuksiin valmentava toimintamalli olisi lisännyt työttömien naisten mahdollisuuksia palata työelämään.

"Omat polut - taitavat naiset" - projektin myönteisten kokemusten seurauksena Kiljavan opistolla on meneillään "Tie työhön" - koulutusohjelma, jonka sisällössä on monia samoja hyvien käytäntöjen elementtejä kuin edeltäjäsään, mutta uusiakin on kehitetty runsaasti paljolti aikaisemmassa projektissa hankitun kokemuksen perusteella.

11.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Omat polut - taitavat naiset projektista

Projektissa "Omat polut - taitavat naiset" kehitettiin itseohjautuvan oppimisen malli, jonka avulla luodaan jatkuvuutta työttömien naisten omaehtoiseen työllistymiseen. Välineinä työllistymisessä ovat koulutus ja yhteistyö. Itseohjautuvan mallin kehittämisessä olennaista oli tutorien rooli, joka perustui vertaisryhmän tukeen toisille työttömille. Tutorien käyttö urapolkulaisten tukena oli perusteltua, sillä he omien työttömyyskokemustensa kautta 'puhuivat samaa kieltä' kurssilaisten kanssa. Vertaisavun hyödyntäminen tämänlaatuisessa koulutustoiminnassa on levittämisen arvoista hyvää käytäntöä.

Hyviä käytäntöjä kehittyi myös opiskelujaksoihin sisältyneessä ryhmätöiminnassa. Hyväksi käytännöksi havaittiin opiskelun aloittaminen 'puhtaalta pöydältä'. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että työttömyyden mukanaan tuoma mahdollinen mitättömyyden tunne ja itseluottamuksen puute opitaan pois ennen uusien asioiden aloittamista. Hyvin toimivan ryhmän havaittiin motivoivan opiskelemaan vaikeuksista välittämättä. Toimivan ryhmän todettiin tukevan myös yksilöllisten tavoitteiden mukaista opiskelua. Koulutusohjelman kuluessa varmistui se, että koulutus tuli rakentaa kurssilaisten - ei kouluttajien tarpeiden ehdoilla. Jatkuva oman työn arvioinnin ja kurssilaisten antaman palautteen havaittiin olevan välineitä ja mahdollisuuksia, joita ei pidä jättää käyttämättä. Projektin kokemusten perusteella varmistui, että pro-

jektissa käytetyllä itseohjautuvan oppimisen mallilla on käyttöä työttömien aktivoinnissa ja valmentamisessa vastaamaan yhä koveneviin työelämän vaatimuksiin. Koulutusohjelma luo otollista maaperää uuden oppimiselle ja aktivoi itsensä kehittämiseen ja viime kädessä lisää koulutukseen osallistujien mahdollisuuksia palata työelämään.

Projektitoiminnassa syntyneet hyvät käytännöt ovat levinneet aktiivisen julkistamistoiminnan välityksellä, mistä projektin toimintakauden päätyttyä järjestetty loppuseminaari on oivallinen esimerkki. Hyvää käytäntöä on myös projektin toimesta tehty kysely projektiin osallistuneille, jolla kartoitettiin osallistujien projektin päättymisen jälkeisen ajan elämäntilannetta muun muassa työllisyyden suhteen. Projektissa kehitetty ja käytetty itseohjautuvan oppimisen malli soveltuu projektin kokemusten mukaan muillekin kuin naisryhmille. Sukupuolisidonnaiset kiinnostuksen alueet ja kulttuuriset erikoispiirteet huomioon ottamalla malli soveltuu myös miehille tai erilaisia etnisiä alkuperiä edustaville ryhmille.

Omat polut - taitavat naiset

- Omat polut - taitavat naiset - projekti toteutettiin 1.1. 1998 - 21.12.1999 välisenä ajanjaksona. Kansallisen tason toteutuksesta ja hallinnoinnista vastasi SAK:n koulutussäätiön Kiljavan Opisto Nurmijärvellä.
- Projektin ohjauksesta ja koordinoinnista vastasi johtoryhmä, jossa olivat edustettuina kansalliset partnerit (yhdeksän SAK:laista ammattiliittoa).
- Projekti kuului Suomessa vuonna 1995 aloitettuun yhteisöaloitteeseen (Employment) ja sen alaohjelmaan NOW, jonka tavoitteena on ollut edistää naisten työllistymistä innovatiivisten ja kansainvälisten pilottitoimien avulla.
- Projektissa toimi projektipäällikön ja projektisihteerin ohella yksi kokoaikainen kouluttaja opiston ulkopuolelta. Hänen lisäksi kouluttajina lyhyemmällä jaksolla käytettiin eri alojen asiantuntijoita.

12. KYNSITULET PALOIVAT ROVANIEMELLÄ

12.1 Projekti-idean lähtökohdat

Kynsitulet -projektin käynnistänyt 'kipinä' sai alkunsa vuonna 1998 Rovaniemen seudun pitkäaikaistyöttömien keskuudessa. Projektin käynnistäjänä ja suunnittelijana toimi pitkäaikaistyötön, jonka vastuualueeksi projektissa tulivat projektipäällikön tehtävät. Suunnittelun valmisteluvaihe toteutettiin vapaaehtoistyönä ja vietiin loppuun yhdistelmä-tuen turvin Osuuskunta Lapin Oraakkelissa ja myöhemmin Rovaniemen seudun työttömien yhdistyksessä.

Projektin suunnitteluvaiheessa Rovaniemen seudun työttömistä oli pitkäaikaistyöttömiä noin 32 ja projektin päättyessä noin 29 prosenttia. Pitkäaikaistyöttömien määrässä ei juurikaan ollut tapahtunut muutoksia, vaikka kokonaistyöttömyys olikin laskusuunnassa. Pitkän työttömyyden seurauksena monen työttömän sosiaalinen elämä ja aktiivisuus oman elämänlaatussa kohentamisen suhteen on rajoittunutta. Passivoitunut elämäntapa edistää syrjäytymisprosessin käynnistymistä ja muidenkin elämänhallinnallisten ongelmien kärjistymistä. Näiden yleisten pitkäaikaistyöttömyyden vaikutusten pohjalta seudun työttömien joukossa virisi ajatus vertaistukitoiminnan käynnistämisestä Rovaniemen seudulla.

12.2 Toiminnan tavoitteet ja kohderyhmä

Kynsitulet projektin toiminta-ajatus ja tavoitteet rakennettiin aktiivisten työttömien ammattitaidon, koulutuksen ja työttömyyden omakohtaisen kokemuksen pohjalta. Projektin tavoitteena oli kehitettävän vertaistukitoiminnan avulla tukea syrjäytyneitä ja eri tavoin työrajoitteisia työttömiä näiden elämänhallintaan ja työelämään paluuseen liittyneissä kysymyksissä. Vertaistukitoiminnan lähtökohtana oli työttömän tuki samassa elämäntilanteessa olevalle henkilölle. Vertaistuen kantavana voimana oli ajatus, että työttömän elämäntavan ja elämäntilanteen mahdollisten ongelmien paras asiantuntija on toinen työtön.

Projektin kohderyhmänä olivat Rovaniemen seudun (kaupunki ja mlk) pitkäaikaistyöttömät ja muut työttömät, joilla oli eri syistä johtuvia elämänhallinnan vaikeuksia. Toinen kohderyhmä olivat aktiiviset työttömät, joilla oli taitoja ja kykyjä tukea tarvitsevien työttömien ohjaustehtävään. Vertaistukijatuksen pohjalta projektin tavoitteena oli kehittää työttömien oma-apuun

perustuvaa ohjaus- ja neuvontatoimintaa. Toiminta-ajatuksen mukaan oma-aputoiminnan järjestämistä lähdettiin kehittämään yhdessä seudun oppilaitosten kanssa. Koska vertaisryhmätoiminta työttömien keskuudessa oli uutta, projekti profiloitui tavoitteidensa puolesta kokeilu- ja kehittämishankkeena.

Pitkäaikaistyöttömien elämänhallinnan laadullisen kohentamisen tavoitteiden lisäksi projektilla oli myös työllistäviä ja määrällisiä tavoitteita. Tavoitteina oli muun muassa luoda 15-20 määräaikaista työpaikkaa, tarjota projektin puitteissa 17 työ- tai koulutuspaikkaa, työvoimakoulutusta 25 ja kuntoutuspalveluja 50 työttömälle. Edellisten tavoitteiden lisäksi päämääränä oli tuottaa syrjäytymistä ehkäiseviä aktiviteetteja 200-300 työttömälle. Hankkeen yleisenä tavoitteena oli erilaisin aktivointitoimin levittää seudun pitkäaikaistyöttömien keskuuteen tietoa elämänhallinnan parantamiskeinoista ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksista.

12.3 Toimintamalli ja käytännön toimintaa

Projektin käytännön toiminta aloitettiin vertaistukijärjestelmän perustustoilla. Seitsemän kuukauden mittainen oma-apukoulutus toteutettiin työvoimakoulutuksena ja koulutuksen päätyttyä valmistuneet oma-apuohjaajat työllistettiin yhdistelmätuella 10-12 kuukauden mittaisiin työsuhteisiin Rovaniemen seudun työttömien yhdistykseen. Oma-apukoulutuksen lisäksi projektin toimesta järjestettiin kaksivaiheinen Meltauksen osuuskuntakoulutus ja "Työtä kolmannelta sektorilta" - koulutus. Osallistuminen oma-apuohjaajien organisoimaan pääasiallisesti työttömille tarkoitettuun (90 % osallistujista) ryhmätoimintaan perustui vapaa-ehtoisuuteen. Ryhmien sisällöllisen tarjonnan puolesta vaihtoehtoja oli runsaasti tarjolla (n. 40 ryhmää).

Oma-apuryhmä - toiminnan perusideoita

Ryhmä muodostuu joukosta ihmisiä, joita yhdistävinä tekijöinä ovat samankaltaiset kokemukset ja ongelmat. Ryhmien prosessimainen toiminta on siihen kokoontuneiden henkilöiden toimintaa heidän omien päämääriensä saavuttamiseksi. Ammattityöntekijän rooli on toimia konsulttina, mutta kuitenkin osallisena ryhmän toiminnassa. Toimintaa ryhmien sisällä toteutetaan keskinäisen keskustelun tai erilaisten uutta luovien aktiviteettien keinoin. Oma-apuryhmien piiriin ovat tervetulleita kaikki samanlaisen kohtalon (tässä työttömyys) kokeneet. Ryhmien toimintafilosofiaan kuuluu niiden toiminnan säännöllisyys sekä vaivaton ja maksuton liittymismahdollisuus.

Oma-apuohjaajien koulutus ryhmätoimintaan

Oma-apuohjaajiksi hakeutuneista vain noin 30 prosenttia voitiin ottaa koulutukseen. Valintakriteerinä oli muun soveltuvuuden lisäksi työttömän yhdistelmätukikelpoisuus (vähintään 500 päivää työttömyyttä). Oma-apuohjaajiksi valitut tulivat sekä kaupungin (10) että maalaiskunnan (7) alueilta. Koulutuksen tavoitteena oli antaa pitkäaikaistyöttömille valmiudet toimia työttömien oma-apuryhmien ohjaajina. Oma-apu-ohjaajien tehtävinä ryhmissään oli tukea ja ohjata työttömiä omatoimiseen itsensä kehittämiseen ja yhteisölliseen osallistumiseen. Koulutuksen tehtävänä oli johdattaa opiskelijoita tunnistamaan omat vahvuutensa ja osaamisensa alueet ja rohkaista heitä hyödyntämään osaamistaan oma-apuryhmien ohjaustyössä. Koulutuksessa opittuja taitoja päästiin kokeilemaan kurssin puolivälissä olleella kahden kuukauden harjoittelujaksolla.

Oma-apuohjaajien työnkuva, joka perustui henkilökohtaiseen työsuunnitelmaan, oli sisällöltään monipuolinen. Toimenkuvaan kuuluivat vastuunotto ryhmien toiminnasta, ohjauksesta, neuvonnasta ja toimipisteiden päivystyksestä. Oma-apuohjaajilla oli myös vastuu itsensä kehittämisestä vertaisavun antajana. Pakollisia päivystystehtäviä lukuun ottamatta oma-apuryhmien ohjaajilla oli projektin tavoitteiden rajaamassa kehyksessä vapaat kädet suunnitella ja organisoida vetämiensä ryhmien käytännön toimintaa. Projektin asettamien tavoitteiden mukaan jokaisella oma-apuohjaajalla tuli olla veto-vastuu vähintään kahdesta oma-apuryhmästä. Joillekin itsenäiseen työskentelyyn, oman luovuutensa toteuttamiseen ja päätäntävällän käyttöön totuttomille ohjaajille uudenlaisen työkuulttuurin sisäistäminen tuotti jonkinasteisia vaikeuksia.

Oma-apuryhmien toimintaa ja tavoitteita

Ryhmien perustamiselle sisällön suhteen ei ollut mitään rajoituksia ja niinpä ne pääsääntöisesti syntyivät vetäjiensä osaamis- ja harrastusalueiden ympärille. Ryhmätoiminnan pääasiallisen sisällön mukaan oli erilaisten syrjäytymistä torjuvien ja yhteisöllisyyttä lisäävien aktiviteettien varaan rakennettua ryhmätoimintaa ('toiminnallinen', 'tieto- ja osaaminen', 'yhdessäolo', 'kokoontuminen sukupuolijaon mukaan'). 'Työnhakuryhmät' keskittyivät lähinnä työhakuun ja siihen liittyvän tiedon lisäämiseen liittyvään toimintaan. Ryhmätoiminnan tavoitteena oli jäsenten työllistyminen. 'Riippuvuus- ja terapiaryhmien' kokoontumisissa käsiteltiin muun muassa omaa ja/tai lähipiirin kokemuksia alkoholismista sekä koulu- ja työpaikkakiusaamisesta. Ryhmäkohtaiset säännöt ja toimintaperiaatteet määriteltiin kunkin ryhmän

sisällä. Ryhmien kokoontumiskerrat vaihtelivat noin kymmenestä kokoontumisesta koko projektin ajan kestäneeseen toimintaan.

Oma-apuryhmien toimintaa toteutettiin viidessä toimipisteessä. Toimintaa työttömien aktivoimiseksi oli Rovaniemen seudun oma-apukeskuksessa, Rovaniemen seudun työttömien ruokala-kahvila Kohtauspaikassa, Meltauksen Veräjällä sekä Korkalovaaran ja Muurolan asukastuvilla. Projektitoiminnan keskeisenä järjestämispaikkana toimineen oma-apukeskuksen tiloissa oli tarjolla ohjaus- ja neuvontatoimintaa työttömille. Tarjolla oli myös tietoa paikallisten yhdistysten toiminnasta sekä erilaisista koulutus- ja työmahdollisuuksista. Keskuksen palveluita käyttivät erityisesti työttömät maahanmuuttajat.

Rovaniemen Seudun työttömien ruokala-kahvila Kohtauspaikan tiloissa toimi myös projektin taloushallinto ja oma-apuohjaajien toimesta perustettu kirpputori Onnikka. Ravitsemuspalvelujen ohella "Kohtauspaikan" tiloja hyödynnettiin myös erilaisten teemojen ympärille rakentuneiden kaikille avoimien tilaisuuksien järjestämisessä. Korkalovaaran asukastuvalla oli toimintaa kolmena päivänä viikossa ja siellä toimivat kaupunkiosakohtaiset oma-apuryhmät sekä työttömien lapsiperheille suunnattu perheparkki. Projektitoiminnan ohella tiloissa kokoontuivat vuokralaisten ja asukasyhdistysten toimintaryhmät. Meltauksen Veräjän toimipaikkana oli vanha, käytöstä poistettu koulurakennus. Vanhan koulun tiloissa kokoontuivat oma-apuryhmien lisäksi paikalliset kyläyhdistykset sekä urheilu- ja kalastusseurat. Tiloissa toimi myös kirpputori ja siellä järjestettiin sittemmin osuuskunnan perustamiseen johtanut uusosuuskuntakurssi. Muurolan asukastuvalla toimintaa oli Korkalovaaran tapaan kolmena päivänä viikossa ja siellä toimi projektin toimesta perustettu työttömien ruokapiiri "Vuokon köksä" sekä yhteistyössä "Neuvokas" -vapaaehtoisjärjestön kanssa organisoitu perheparkki.

Asiakaskeskeistä yhteistyötä

Projektitoiminnan kannalta tärkeitä yhteistyökumppaneita olivat toteuttajaorganisaation lisäksi Rovaniemen kaupunki ja maalaiskunta eri hallintokuntineen, työvoimatoimisto ja Lapin työvoima- ja elinkeinokeskus. Kansalaisaktiivisuuden perustalta operoivalle kolmannen sektorin toimijalle hallinnollisiin asioihin liittyneet yksityiskohdat tuottivat välillä hankaluuksia ja niiden selvittämisessä TE - keskuksen neuvonta-apu oli tarpeen. Projektissa saatujen kokemusten mukaan opetus näinkin laajaa hanketta suunnitteleville kansalaisjärjestöille oli, että hallinnoivan organisaation perusteellinen paneutuminen projektityön perusteisiin on tarpeen. Projektin varsinaisen käynnistymisen jälkeen jää siten voimavaroja varsinaisen tavoitteen toteuttamiseen.

Yhteydenpito ja verkottuminen projektin ulkopuolisiin toimijoihin oli monipuolista ja kiinteää. Yhteistyönä Kumppanuusprojektin kanssa kehiteltiin muun muassa yhteinen työttömille suunnattu Oma-apulinkki, jonka käytännön toiminnasta vastasi Kynsitulet - projekti. Työn organisointiin ja sisältöjen kehittämiseen uutta ulottuvuutta saatiin osallistumalla valtakunnallisen Uusityö- projektin toimintaan. Projektin ja sen toimipisteiden toiminnasta kiinnostuneille Rovaniemen seudun monitoimikeskuksen Hakeva- projektin työnhakukurssilaisille ja asiakkaille järjestettiin viikoittaisia esittelytilaisuuksia. Monitoimikeskus oli myös projektissa järjestettyjen kuntoutuspalvelujen yhteistyökumppani. Yhteistyössä Rovala - opiston kanssa kehitettiin ja toteutettiin laatuaan ensimmäinen oma-apuohjaajakoulutus. Yhteistyötä oli myös tietotekniikkaan ja ulkomaalaisasioihin liittyvissä asioissa. Meltauksen uusosuuskuntakoulutus järjestettiin yhteistyössä Lapin yliopiston ja "Työtä kolmannelle sektorille" - kurssi yksityistä sektoria edustaneen kouluttajan (Process Oy) kanssa. Yhteistyötä tehtiin monien oppilaitosten kanssa. Vapaaehtoistyöntekijöitä varten toteutettiin yhteistyössä Rovaniemen sosiaali- ja terveydenhuolto -oppilaitoksen kanssa oma-apuohjaajakurssi.

Kynsitulet - projektin yhteistyö eri tahoja edustavan yhdistystoiminnan kanssa oli vilkasta. Yhteistyökumppaneiden kanssa ei ollut mitään erillisiä yhteistyösopimuksia, vaan esimerkiksi oma-apuohjaajat toimivat verkostoyhdistysten omien projektitoimintaa määrittelleiden päätösten pohjalta. Toteutuneessa 'ruohonjuuritason yhteistyössä' oli talkoohengen piirteitä. Oma-apuohjaajien työskentelytiloja oli vuokrattu yhteistyössä kylätoimikuntien ja asukas yhdistysten kanssa ja annettu korvauksetta projektitoiminnan käyttöön. Meltauksen Veräjänä tunnetun ryhmien kokoontumispaikan kunnostustyöt toteutettiin kahden oma-apuohjaajan, kyläläisten, kylätoimikunnan sekä Meltauksen seudun työttömien yhdistyksen yhteistyönä. Kylätoimikuntien kanssa harjoitetun yhteistyön lisäksi projektilla oli yhteyksiä muun muassa Rovaniemen 4 H - yhdistykseen, Rovaniemen päiväkeskukseen ja moniin muihin projektin toiminnan tavoitteita sivunneisiin tahoihin.

12.4 Projektin tavoitteiden toteutumisesta

Projektitoiminnan kehittämis- ja kokeilutoimintaan perustuvat ensisijaiset tavoitteet olivat luonteeltaan laadullisia ja uudenlaisia menetelmiä luovia. Määrällisiäkin tuloksia saavutettiin niin, että projektin työllistävät tavoitteet määrrien osalta jopa ylittyivät. Oma-apuryhmä -toimintamallin suosiota osoittaa myös perustettujen ryhmien lukumäärä (40). Ryhmissä olleiden työttö-

mien sijoittuminen työelämään, koulutukseen ja erilaisiin kuntouttaviin toimenpiteisiin oli seurausta ryhmätoiminnassa saadusta kipinästä aktiivisempaan elämään.

Rovaniemen seudun työttömien yhdistys työllisti projektitoiminnan aikana kokoaikaisesti projektinvetäjän, projektisihteerin ja tutkijan sekä osa-aikaisesti 15 oma-apuohjaajaa. Projektin oma-apuryhmiin osallistuneista 350 työttömästä 22 prosenttia työllistyi ryhmätoiminnan aikana. Työllistyneistä (77) yksityiselle sektorille sijoittui pääosin määräaikaisiin työsuhteisiin 31, julkiselle sektorille 33 ja kolmannen sektorin palvelukseen 27 prosenttia. Julkiselle ja kolmannelle sektorille sijoittuneiden työsuhteet olivat enimmäkseen määräaikaisia. Kolmannen sektorin työtehtävien rahoitus pohjana oli yleisimmän yhdistelmätuki. Yksityinen sektori työllisti eniten rakennusalan taitajia ja julkinen sektori toimisto- ja kunnallisteknisen alan osaajia. Kolmannelle sektorille sijoittuneiden osaamistaustat olivat monelta eri alalta. Yritystavoitteen (3-5) osalta ei päästy tavoitteeseen. Projektitoiminnan aikana syntyi kymmenjäseninen osuuskunta, yksi palvelualan yritys ja yksi henkilö ryhtyi ammatinharjoittajaksi.

Työvoimakoulutukseen ja kuntoutukseen päässeiden työttömien valinta tehtiin ennalta sovittujen valintakriteerien perusteella Rovaniemen työvoimatoimiston ja projektinvetäjän yhteistyönä. Kouluttajien valinta tapahtui tarjousten perusteella työvoimatoimiston toimesta. Valintaprosessiin olivat osallisina myös Rovaniemen työttömien yhdistys ja projektinvetäjä. Annetun työvoimakoulutuksen tavoitteet saavutettiin niin että osallistumistavoite (42) ylitettiin yhdellä henkilöllä. Osallistuneista 15 oli oma-apuohjaajia. Meltauksen uusosuuskuntakoulutukseen osallistui 22 ja "Työtä kolmannelle sektorille" -koulutuksen suoritti 13 työttömää. Työttömistä 25 pääsi projektirahoituksen turvin osalliseksi eri asteisista kuntoutuspalveluista, joten kuntoutukseen liittyneet tavoitteet eivät täysin toteutuneet. Rovaniemen Monitoimikeskus-säätiön, työvoimatoimiston ja projektin yhteistyönä kehiteltiin kolmannen sektorin työtehtäviin soveltuva kuntoutusmalli. Kehitetyn mallin elementtejä olivat terveydenhoitajan, fysioterapeutin ja sosiaalityöntekijän tekemät tutkimukset tarvittavine jatkotoimenpiteineen.

12.5 Projektissa kehitettyjen hyvien toimintamallien hyötyjä ja käyttäjäryhmiä

Oma-apu - toimintamallista hyötyjät

Oma-aputoimintaan perustuvan toimintamallin kehittäminen oli projektin kokeilevan toiminnan tärkeimpiä tavoitteita. Tavoitteeseen pyrittiin työvoimapolitiittisena koulutuksena toteutetun oma-apuryhmä - toiminnan keinoin. Vertaisryhmäperiaatteelle rakentuneen toiminnan keskiössä olivat työttömät itse. Pitkäaikaistyöttömyyden aiheuttaman sosiaalisen sivullisuuden ja yhteiskunnallisesta osallisuudesta syrjäytymisen haittoja torjuvissa verkostoissa erilaisen paikallisten yhteisöjen rooli on merkittävä. Pitkäaikaistyöttömien tapauksessa relevantti paikallinen toimija on työttömien yhdistys. Kynsitulet - projektissa kehitetyt oma-apuryhmät edustavat uudenlaisia sosiaalisia kiinnekohtia ja verkoston lenkkejä, joihin työttömät voivat tarvittaessa kiinnittyä.

Mitä uutta kehitettiin ?

Oma-apuryhmien toiminta käytännössä osoitti mallin toimivuuden kolmannen sektorin ympäristössä. Projektissa kokeillun toimintamallin avulla pystyttiin osoittamaan kolmannen sektorin toimijan kelpoisuus tuottaa työttömien tarvitsemia palveluita yhteistyössä työhallinnon kanssa. Oma-apuryhmissä kehittyi uudenlainen palvelukulttuuri, jossa kaikki ovat sekä saavana että antavana osapuolena. Oma-apuryhmien tasavertaisuuteen perustuva tukitoiminta on uutta verrattuna perinteiseen ja tuen tarvitsijoiden joskus alistavaksikin kokemaan 'viranomaisen vastaan kansalainen' - asetelmaan.

Sektorirajat ylittävää yhteistoimintaa

Eri hallinnonalojen asiakaskunnan päällekkäisyyden vuoksi resurssien niukuudesta kärsivät viranomaistahot ovat asiakaskeskeisen palvelupäämäärän saavuttamiseksi alkaneet laajentaa yhteistyöverkostoa julkisviranomaisten keskinäisen toiminnan ulkopuolelle. Esimerkiksi erilaisissa kolmannen sektorin ('ruohonjuuritason') toimintaa edustavissa yrityksissä ja yhdistystoiminnassa on paljon käyttäjänsä odottavia voimavaroja. Verkostoa vahvistavia tekijöitä löytyy myös yksityisistä palveluyrityksistä. Kansalaistoiminnan voimavaroihin perustuneella toimintatavallaan Kynsitulet - projekti onnistui muokkaamaan paikallisten toimijoiden asenteita verkostomuotoisemman hallintokulttuurin suuntaan ja kaikki yhteiskunnan tasot läpäisevään yhteistoimintaan.

Miten jatketaan projektin jälkeen ?

Kynsitulet - projektin kipinästä alkunsa saanut työttömien aktivoitunut toiminta ei hiipunut projektien päättyessä. Osa projektin aikana perustetuista oma-apuryhmistä (7-10) jatkaa ryhmätoimintaa vapaaehtoisvoimin Korkalovaaran asukastuvassa. Meltauksen seudun Osuuskunta ja muut kyläyhdistykset jatkavat toimintaansa Meltauksen Veräjällä. Meltauksen seudun työttömien yhdistys jatkaa toimintaansa itsenäisenä ja on työllistänyt kylän oma-apuohjaajan. Myös Muurolan asukastuvalla on suunnitteilla toimintaa. Rovaniemen työttömien yhdistyksen päämääränä on jatkaa Rovaniemen Oma-apukeskuksen toimintaa uuden rahoituksen turvin ja yhdistyksen ruokala - kahvila Kohtauspaikka jatkaa perinteistä toimintaansa entisellä paikallaan.

12.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Kynsitulet - projektista

Kynsitulet - projektissa kehitettiin ja toteutettiin laatuun ensimmäinen oma-apuohjaajakoulutus. Projektin saavutukset oma-apukoulutuksen toteuttamisessa ovat merkittävät kahdestakin syystä. Koulutusohjelman toteuttaminen eri lähtötasolta tulevien opiskelijoiden kanssa oli kriittinen tekijä, jonka eliminoimiseen tarvittiin kouluttajatahon jousto- ja sovittelutaitoja. Toinen oma-apuohjaajakoulutukseen liittyvä erityispiirre oli vertaisavun hyödyntämisen organisoiminen työttömien aktivoimiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävässä tukityössä.

Projektissa kehitetyn oma-apuryhmä - toiminnan perusideana oli toiminnan järjestäminen henkilöille, joita yhdistävä tekijä oli eri pituisia aikoja jatkunut työttömyys. Ryhmien prosessimaisen toimintaperiaatteen päämääränä oli ryhmätoiminnan keinoin vahvistaa toimintaan osallistuneiden voimavaroja vertaisryhmä - periaatteella toteutettavien aktiviteettien keinoin. Projektissa kehitetty toimintamalli osoitti käytännössä kolmannen sektorin toimijan kelppoisuuden työttömien tarvitsemien palveluiden tuottajana. Projektin kouluttamien oma-apuohjaajien lisäksi ryhmien vetäjinä toimi joukko vapaaehtoisia ryhmänvetäjiä. Tilanteessa, jossa toinen työtön auttaa toista työtöntä, on elementtejä uuden yhteisöllisyyden heräämisestä. Vertaisryhmäperiaatteelle rakentuneen toiminnan keskiössä olivat työttömät itse. Oma-apuryhmissä kehittyi uudenlainen vastavuoroisuuden ja tasavertaisuuden palvelukulttuuri.

Kynsitulet - projektissa kehitetyt oma-apuryhmät edustavat uudenlaisia sosiaalisia kiinnekohtia ja verkoston lenkkejä, joihin työttömät voivat tarvittaessa kiinnittyä. Hyvän uutta käytäntöä luoneen hankkeen tunnusmerkki oli ennakkoluulottomuus, jolla projekti läksi toteuttamaan perinteisistä työhal-

linnon toimenpiteistä ja tavoitteenasetteluista poikkeavaa tavoitettaan. Projektissa kehitetyn toimintamallissa työtön on aktiivisen subjektin roolissa eikä passiivinen objekti. Projektin kokeileva toiminta herätteli Rovaniemen seudulla ja aktiivisen tiedotustoiminnan ansiosta laajemmaltikin työttömien kanssa tekemisissä olevia toimijoita havaitsemaan yhteiskunnan kaikilla sektoreilla piileviä yhteistyöverkostoa vahvistavia voimavaroja. Oma-apu - ryhmätoiminnan sisällön muodostukselle ei projektin toimintakauden aikana asetettu mitään rajoituksia. Jatkotoimintaa ajatellen ryhmien toiminnassa voitaisiin enemmän panostaa aktiivivaihtoehtojen hakemiseen ja suhteuttaa koulutusohjelman pituus paremmin sen sisällölliseen antiin.

Kynsitulet

- Kynsitulet projekti toteutettiin Rovaniemen seudulla 1.9. 1998 - 31.7. 2000 välisenä aikana.
- Projekti oli osa Euroopan sosiaalirahaston ohjelmakauden 1995-1999 erittäin harvaan asuttujen alueiden kehittämistä tukevaa tavoite 6 - ohjelmaa 6 ja sen työllisyyden parantamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn suunnattua toimenpidekokonaisuutta.
- Projektin vastuullisena toteuttajana toimi Rovaniemen seudun työttömien yhdistys.
- Projektin käytännön toteutuksesta vastasivat projektipäällikkö, projektisihteeri ja projektin kouluttamat viisitoista oma-apuohjaajaa.
- Projektin ohjausryhmässä olivat edustajat Lapin työvoima- ja elinkeinokeskuksesta, paikallisesta työvoimatoimistosta, toteuttajaorganisaatiosta, Rovaniemen kaupungista ja maalaiskunnasta sekä kaksi koulutukseen osallistuneista työttömistä.

13. KOKEMUS VALTTIA TYÖELÄMÄSSÄ ETELÄ-POHJANMAALLA

13.1 Projekti-idean syntyvaiheet

Kokemuksesta valttia työelämään - projekti -idean syntyvaiheet juontavat 1990 -luvun loppupuolen työmarkkinatilanteesta, jolloin tietyn rajapyykin ikänsä puolesta ylittäneisiin kohdistui joskus hyvinkin näkyvää syrjintää (ikä-diskriminaatiota) työnantajien taholta. Tutkimusten (mm. Vähätalo 1996) mukaan jo 1990-luvun alkuvuosina oli nähtävissä pitkäaikaistyöttömien työmarkkina-aseman ja iän vahva keskinäinen yhteys. Työllistymisen kannalta tämä tarkoittaa, että mitä iäkkäämpiä työttömät henkilöt ovat, sitä vähäisemmäksi heidän mahdollisuutensa työmarkkinoilla käyvät.

Viime vuosikymmenen alkuvuosien taloudellinen lama koetteli kipeimmin ikääntyviä ja ikääntyneitä työntekijöitä sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Yhdeksänkymmentäluvun loppupuolella alkanut talouden nousukausi ei juurikaan kohentanut laman vuoksi työelämästä syrjäytyneiden henkilöiden työmarkkina-asemaa. Uuden teknologian käyttöön oton myötä vanhat työtehtävät, joista iäkkäitä työntekijöitä laman synkimpinä aikoina irtisanoitiin, poistuivat työntekijöiden mukana. Yrityksiin palkattujen työntekijöiden kelpoisuusvaatimuksina olivat näppäryys ja kyky nopeaan uuden oppimiseen eikä työntekijöiden pitkän kokemuksen kautta hankkimaa tietoa ja taitopääomaa suuremmin arvostettu.

Samoihin aikoihin valtakunnan tasolla käytiin vilkasta ja ajoittain kärkevääkin keskustelua työelämässä vallitsevasta ikärasismista. Näistä yli viisikymppisten työttömien paikoilleen juuttuneista elämäntilanteista sai alkunsa "Kokemuksesta valttia työelämään" - projekti. Projekti-idean 'äiti', - Kauhavan työvoimatoimiston johtaja - oli huomannut tilastoja tutkiessaan Härmänmaan ja Seinänaapurit - kuntien työttömistä 2/3-osan olevan yli viisikymmentävuotiaita. Ikääntyneiden työnhakijoiden paikoilleen juuttuneen tilanteen laukaisemiseksi oli siis kokeiltava uusia ja entistä yksilöllisempiä menetelmiä.

13.2 Toiminnan kohderyhmä ja tavoitteet

Kohderyhmä

Projektin kohderyhmänä olivat eri alojen ikääntyneet, erityisesti yli viisikymmentä -vuotiaat pitkäaikaistyöttömät työnhakijat tai työttömät, jotka olivat

vaarassa päätyä pitkäaikaistyöttömiksi. Työllistyäkseen kohderyhmään kuuluvien henkilöiden todettiin tarvitsevan yksilöllisempiä, eriytetympiä ja syvällisempiä palveluja kuin mitä työhallinnon tavanomaiset palvelut olivat pystyneet heille tarjoamaan. Kohderyhmään kuului 48 työtöntä henkilöä, joista miehiä oli 14 ja naisia 34. Projektiin osallistujat olivat keskimäärin 54-vuotiaita ja työttömyysaika vaihteli 3 kuukauden ja 10 vuoden välillä. Lapualta mukana oli 16, Kauhavalta 14 ja Seinäjoelta 18 työtöntä työnhakijaa.

Toiminnan tavoitteita

Projektilla oli sekä laadullisia että määrällisiä tavoitteita, joista kuitenkin laadullisten tavoitteiden saavuttaminen oli ensisijainen suhteessa projektin kokeilevaan ja uutta käytäntöä hakevaan menetelmään. Projektin tavoitteiden toteutumista pyrittiin seuraamaan projektin kaikissa vaiheissa osallistujille suunnatuilla arviointikyselyillä. Laadullisista tavoitteista ensimmäisenä oli aktivoida kohderyhmään valikoituneet yli viisikymppiset pitkäaikaistyöttömät tai pitkäaikaistyöttömyyden uhkaamat työttömät ajattelemaan mahdollisuutta palata takaisin työelämään. Työttömyysvuosina rapistuneet fyysinen ja psyykinen työkuunto kaipasivat kuitenkin useimpien työttömien kohdalla kohentavia toimenpiteitä. Kokonaisvaltaisen palvelukokonaisuuden ytimenä olivat erilaiset 'syvennetyt' toimenpidepaketit, jotka koottiin yksilöllisten työnhaku- ja urasuunnitelmien pohjalta. Palvelukokonaisuus rakennettiin kunkin työttömän aiemman osaamisen ja kehittymistarpeiden pohjalta kuntoutuksesta, ohjaavasta koulutuksesta, tukityön ja ammatillisen koulutuksen vuorottelusta ja työkokeilusta. Toimenpidepakettien tavoitteena oli päivittää ja uusintaa toimenpiteisiin osallistuneiden työelämävalmiuksia ja vauhdittaa työelämään paluuseen liittyvän asennemuutoksen käynnistymistä. Erityisesti korostettiin työelämävalmiuksiin liittyviä hyvinvoinnin ja elämänhallinnan kysymysten merkitystä muuttuvan yhteiskunnan oloissa.

Hankkeen toisena laadullisena tavoitteena oli rakentaa yli viisikymppisten työnhakijoiden työllistymisen edistämiseksi uutta, kuntouttavien tavoitteiden saavuttamista edistävää yhteistyötä seudun toimijoiden kesken, joita käsillä olevassa projektissa olivat toteuttajaorganisaation lisäksi Härmänmaan kuntoutus- ja hoitoyksiköt, alan yhdistykset, työhallinto, Etelä - Pohjanmaan elinkeinoelämä, työttömien yhdistykset ja paikallinen KELA. Kumppaneiden yhdistyneiden voimavarojen turvin oli kolmantena laadullisena tavoitteena kehittää kohderyhmän ikäluokkaan soveltuvia markkinointi- ja motiivointimenetelmiä, joiden avulla yli viisikymppisten työnhakijoiden ja yritysten kohtaaminen tulisi mahdolliseksi. Sosiaalitoimistojen osallistuminen toimijaverkoston toimintaan ei ollut kovin näkyvää.

Projektin työkokeilujaksojen tavoitteiden saavuttamiseksi mukaan haettiin 'veturiyrityksiä', joiden ennakkoluulottoman esimerkin uskottiin kannustavan muitakin yrityksiä rekrytoimaan ikääntyneitä henkilöitä. Projektin määrällisten tavoitteiden osalta toimenpiteitä kohdistettiin neljäänkymmeneenkahdeksaan työttömään hankkeessa mukana olevien kolmen työvoimatoimiston alueella. Projektin jälkeistä aikaa ajatellen tavoitteena oli, että koulutus- ja työpaikka löytyisi puolelle (50 %) projektiin osallistuneista. Tavoitteena oli myös, että lähes kaikki (95 %) ohjaavaan koulutukseen osallistuneet saisivat todistuksen opintosuunnitelman mukaan edenneestä koulutuksestaan.

13.3 Toimintaa ja yhteistyötä

Osallistujien valinta

Projektiin osallistuvien valinta oli kaksivaiheinen. Aluksi hakijat täyttivät sekä normaalin työvoimakoulutuksen että projektinhakulomakkeen, jonka perusteella heidät haastateltiin. Osallistujien lopullinen valinta projektiin tapahtui projektipäällikön, kuntoutusjakson vetäjän ja työvoimatoimiston edustajan yhteistyönä haastattelukierroksen jälkeen. Alkuhaastattelua varten kehitettiin erityinen haastattelulomake, jonka avulla kartoitettiin hakijoiden terveydentilaa projektin kuntoutustutkimusjaksoa varten.

Sparraus-jakso

Valintojen jälkeen projektin käytännön toiminta aloitettiin 'alkusparrauksella', joka oli pienryhmissä (8 henkilöä) toteutettu viiden vuorokauden pituinen internaatti-tyyppinen kuntoutustutkimusjakso. Jakson sisältönä oli muun muassa sosiaalisen, psyykkisen ja fyysisen työkyvyn arviointia, jonka perusteella osallistujille laadittiin henkilökohtaiset kuntoutussuunnitelmat. Sparraus-jakson ohjelmaan kuuluivat myös kaikkia osallistujia koskevat lääkärin, psykologin, fysioterapeutin ja terveydenhoitajan suorittamat tutkimukset sekä tarvittaessa muita erikoislääkäripalveluja ja lisätutkimuksia. Kuntoutusjakson hengen mukaisesti sen aikana pyrittiin yleiseen aktivoitumiseen kuntoilun merkeissä. Jakson käytännön toteutuksesta vastasivat Härmänseudun terveys- ja sopeutumisvalmennus Härmän sairaalan tiloissa sekä Härmän kuntokeskus.

Ohjaava koulutus ja työharjoittelu

Projektin ohjaavan koulutuksen kurssitus toteutettiin kolmessa ryhmässä, jotka järjestettiin Lapualla, Seinäjoella ja Härmässä. Kaikkiaan kolmen ja puolen kuukauden projektiin sisältyi kahden kuukauden työharjoittelujakso.

Jakson aikana osallistujat pääsivät testaamaan työttömyyttä edeltävän ajan työhistoriasta peräisin olevaa ja pitkään käyttämättömänä ollutta osaamistaan. Työharjoittelu - jaksot olivat myös mukana olleille 'veturiyrityksille' oivallinen tilaisuus tarkastaa mahdollisia aikaisempia ennakkoluulojaan ikääntyneiden työkykyisyyden suhteen.

Työharjoittelujakson lisäksi ohjaavaan koulutukseen sisältyi tietoa yli viisikymmenvuotiaista työnhakijoina ja opiskelijoina. Jakson aikana tutustuttiin ammatinvalintaan ja työnhakutaitoihin liittyviin asioihin. Työelämään paluuseen liittyen saatiin tietoa muuttuvan työelämän haasteista sekä avoimen yhteistyön ja vuorovaikutuksen merkityksestä sosiaalisessa kanssakäymisessä. Jaksolla tutustuttiin myös ATK:n perusteisiin, taitoon mitä pitkään työelämässä poissaolleilla ei aikaisemman työkokemuksensa perusteella välttämättä ollut. Ohjaavan koulutusjakson tavoitteisiin kuului myös osallistujien henkilökohtaisen työllistymis- ja kehityssuunnitelman laatiminen.

13.4 Projektin tavoitteiden toteutumisesta

Projektin laadullisia tuloksia

Ensimmäinen palaute osallistujilta työharjoittelujakson suhteen tuli jakson huonosta nimivalinnasta. Pitkän työkokemuksen omanneet osallistujat kokivat 'työharjoittelu' - sanan itseään alentavaksi ja olemassa olevaa työhistoriaansa vähätteleväksi. Ulkopuolisesta mitättömältä tuntuva nimikysymys oli kuitenkin jälkepäin ajatellen merkittävä osallistujien itsetunnon kohentumisen kannalta.

Kolme olennaista tekijää yli viisikymppisten opiskelussa olivat kouluttajien mukaan AIKA, RAUHA ja KERTAUS. Uusien asioiden omaksumiskyky ei ikääntyneillä opiskelijoilla ole samaa tasoa kuin kaksikymppisillä. Uusien asioiden omaksumista kouluttajien projektista saaman kokemuksen mukaan auttaisi, jos opittavat asiat olisivat saatavilla myös kirjallisena. Ikääntynyt ihminen ei 'niele kaikkea pureksimatta' ja siksi opetustilanteisiin olisi jätettävä aikaa myös keskusteluille ja kysymyksille. Opetusmenetelmien ja -tilanteiden opiskelijat kuitenkin kurssilta saadun palautteen mukaan halusivat etenevän opettajajohtoisesti. Opetusmenetelmien vaihtelu (luennot / toiminnallisuus) ja selkeä, tarvittaessa joustava lukujärjestys edistävä oppimista. 'Kalvosulkeiset' ovat opetusmenetelmänä puuduttavat muidenkin kuin ikääntyneiden kohdalla ja muutenkin ikääntyneiden omien vaikutusmahdollisuuksien osuus opetuksen sisältöön ja toteuttamistapoihin tulisi huomioida opetuksen toteutuksen suunnittelussa. Ryhmätyö oppimisen välineenä vierasta

ikäryhmälle, jonka nuoruudessa opiskelun eteneminen perustui opettaja-auktoriteetin ennalta ohjeistamaan yksilösuoritukseen.

Pitkän työelämästä poissaolon jälkeen monilla projektiin osallistuneista työttömistä luulot omista mahdollisuuksistaan ylittää 'työelämän kynnyks' eivät olleet kovin korkealla. Vuosia käyttämättömänä olleen ammattitaidon arvo oli heidän mielissään vähentynyt ehkä turhankin paljon. Yhteydenottaminen työnantajiin koettiin sekä pelottavana että nolona. Ylitsepääsemättömissä tilanteissa projektinvetäjä suoritti esityön yrityksissä, jonka jälkeen pelokkaampien oli helpompi mennä kyselemään töitä. Yli viisikymppisten oppimisessa oli opiskelijapalautteen mukaan merkittävää myös se, että he halusivat ymmärtää opiskelemaansa asiat kokonaisvaltaisesti.

Projektinpäällikön toimesta käynnistettiin kaikissa ryhmissä pari kuukautta ohjaavan koulutuksen päättymisen jälkeen lähinnä kuulumisten vaihtamisen areenaksi tarkoitettu "Toivotiimi" - toiminta. Monet projektilaiset tulivat paikalle 'velvollisuudesta' eikä tarvittavaa motivaatiota löytnyt säännöllisen pienryhmätoiminnan jatkamiseksi. Toivotiimin yhdessä Härmänseudun terveys- ja sopeutumisvalmennuksen kanssa järjestämään seuranta-päivään kunnan uudelleen testauksen merkeissä osallistui aktiivinen kolmannes projektilaisista.

Projektin määrällisten tavoitteiden toteutumisesta

Vastoin odotuksia yli viisikymppisten projektiin osallistuneiden hankkeen aikainen työ- tai koulutusjaksoille soluttautuminen onnistui yllättävän hyvin (92 %). Työssä osallistujista (48 kpl) oli tuolloin 75 ja koulutuksessa 17 prosenttia, joista moni oli hyödyntänyt molempia mahdollisuuksia. Vain neljä projektilaista ei ollut eri syistä johtuen osallistunut kumpaankaan toimenpiteeseen. Työllistämisvaroilla palkattuna oli projektin aikana 48 prosenttia siihen osallistuneista ja erilaatuisiin 'normaaleihin' työsuhteisiin työllistyi noin 40 prosenttia. Eri tasoiisiin ja pituisiin jatkokoulutuksiin projektiaikana läksi noin 30 prosenttia projektiin osallistuneista.

Kokonaisuutena projektin toiminta saavutti päätavoitteensa yli viisikymppisten kohderyhmäläistensä osalta. Projektin tulokset antoivat uskoa siihen, että Kokemuksesta valttia työelämään - projektin kaltaisilla kohdennetuilla hankkeilla pystytään vaikuttamaan (tosin kerrallaan pienen ryhmän kohdalla) parantavasti ikääntyvien työllistymismahdollisuuksiin ja siten kohottamaan heidän elämänlaatuaan ja työkuuntoaan. Projektin kannustava vaikutus osallistujiin käynnisti heissä asennemuutoksen, joka kannustaa rohkeasti ylittämään omat aikaisemmat rajansa ja hylkäämään toiseksi parhaan vaihtoehdon. Projektin saavuttamat määrälliset tulokset antoivat myös viitteitä jo

havaittavissa olevista työelämän asenteellisista muutoksista ikääntyneille henkilöille myönteisempään suuntaan. Asennemuutosprosessi ei kuitenkaan etene kovin nopeasti ja siihen vaikuttavat usein myös paikkakuntakohtaiset tekijät. Projektin toimijatahojen saumattomasti sujunut yhteistyö edisti projektin tavoitteiden toteutumista.

13.5 Projektissa kehitetyn toimintamallin hyötyjiä ja käyttäjäryhmiä

Kokemuksesta valttia työelämään - projektissa kehitetyn toimintamallin hyötyjiä olivat mukana olleet eri tahoja edustaneet toimijat. Projektissa mukana olleiden työvoimatoimistojen palvelukäytäntöihin projektin tuoma hyöty oli erilainen. Esimerkiksi Seinäjoen työvoimatoimistossa oli jo ennestään pitkät perinteet asiakaslähtöisen ja syvällisen asiakaspalvelun järjestämisessä pitkäaikaistyöttömille. Käsillä olevassa projektissa kohderyhmänä olivat yli viisikymppiset pitkäaikaistyöttömät, mutta kohderyhmän erityistarpeet huomioimalla se soveltuisi myös muillekin erityisryhmille. Joidenkin erityisryhmien (mm. päihdeongelmaiset) kohdalla projektin jälkeiset pitkäkestoiset tukijaksot ovat kuitenkin tarpeen.

Toimintamallista hyötyjiä

Projektissa käytetyn toimintamallin jatkokäyttöä ajatellen kuntoutusjakson (sparraus) sijoittaminen koulutuksen alkuun oli onnistunut ratkaisu, josta hyötyivät työttömien ohella myös projektin kuntouttajat ja kouluttajat. Internaattityyppinen kuntoutusjakso toimii erinomaisena ryhmäytymisen välineenä myöhemmin seuranneita oppimistilanteita ajatellen.

Projektiin osallistuneiden työttömien lisäksi kokeillusta toimintamallista hyötyjiä ovat myös kuntoutusjakson järjestämiseen osallistuneet terveydenhoidon ammattilaiset. Kuntoutusjakson yhdistäminen ohjaavan koulutuksen ja työharjoittelun yhteyteen tuki käsillä olevan projektin kohderyhmän kokonaisvaltaisen työllistymis- ja kehityssuunnitelman laadintaa. Toimintamallista hyötyjiä on myös ohjaavan koulutusjakson toteuttanut opetushenkilöstö. Projektin koulutusjakson aikana kouluttajatahon tieto ikääntyvien oppimiskyvystä lisääntyi. Jo aikaisemmin tiedossa olleiden ikääntymiseen liittyviin uuden oppimisen rajoitteiden lisäksi tietoa saatiin ikääntyneiden tarpeesta kokonaisvaltaiseen tietoon opiskeltavasta aihealueesta ja tarpeesta kyseenalaistaa opiskeltavan tiedon sisältöä.

Projektin toimintamallista hyötyjiä olivat myös paikalliset 'veturiyritykset', jotka ennakkoluulottomalla toiminnallaan edistivät ikääntyneiden paluumahdollisuuksia työelämään. Kohderyhmään kuuluneiden työjaksot yrityksissä osoittivat, että ikääntyneissä piilevät pitkän työelämäkokemuksen mukanaan tuomat voimavarat ovat mahdollisuus, joka elinkeinoelämän kannattaa hyödyntää viimekädessä koko yhteiskunnan parhaaksi.

Projektin päätyttyä opiskelijoilta kerätyn loppuarvion mukaan heidän itsevarmuutensa oli lisääntynyt niin, että he uskalsivat lähteä liikkeelle kodin ulkopuolelle. Henkilökohtaisen itseluottamuksen koettiin lisääntyneen ja yhdessäolo muiden kurssilaisten kanssa koettiin virkistävänä. "Sängyn pohjalta nouseminen" oli kuin "uusi alku" ilmeni muun muassa "ruokatapojen muutoksena" ja lisääntyneenä liikuntaharrastuksena, jonka vaikutuksesta "ryhtikin parani". Projektilaisten elämänhallinnan kannalta koulutusohjelma näyttäisi opiskelijapalautteen mukaan onnistuneen tavoitteessaan aktivoida ikääntyneitä työtömiä uuteen alkuun pois syrjäyttävän elämäntavan ahtaista ympyröistä.

Projektin innovatiivisista elementeistä

Projekti on toimintansa aikana onnistunut uutta luovan kokeilutoiminnan kautta antamaan kokeilussa mukana olleiden 'veturiyritysten' välityksellä näyttöä yli viisikymppisten hallussa olevista iän ja kokemuksen mukanaan tuomista vahvuuksista, jotka työmarkkinoiden kannattaisi hyödyntää. Projektin vaikutus asenteiden muokkaajana ikääntyneille työnhakijoille myönteisempään suuntaan on pioneerityötä, joka rohkaisee ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien parissa työskenteleviä jatkamaan sitkeästi eteenpäin joskus vaikealtakin tuntuvassa palvelutehtävässään.

Projektin kehittämien hyvien käytäntöjen leviäminen laajempaan tietoisuuteen

Tietoa projektin toimintamallista levisi paikallisissa ja maakuntalehdessä olleiden artikkeleiden välityksellä. Projektin ohjaavaan koulutukseen sisällytettiin työharjoittelujakson kannalta tarpeellisia 'veturiyrityksiä' lähestyttiin yrityksille kohdennetuin esittein, puhelinmarkkinointina ja vieraillemalla yrityksissä. Projekti oli mukana Stakesin Hippu (yhteistä hyötyä innovaatioista) -projektissa, jonka välityksellä tietoa hankkeen toimintamallista levisi myös valtakunnallisesti.

13.6 Yhteenveto - hyviä käytäntöjä Kokemuksesta valttia työelämään - projektista

Useista ohjaavista koulutuksista poikkeavaa uutta hyvää käytäntöä oli projektissa toteutetussa toimintamallissa koulutusohjelman alkuun sijoitettu sparrausjakso, joka antoi pohjaa osallistujien kokonaisvaltaisen työllistymis- ja kehityssuunnitelman toteuttamiselle. Internaattityyppisesti toteutettu sparrausjakso (kuntoutusjakso ks. 5.1.) todettiin erinomaiseksi keinoksi ryhmäyttää ennestään toisilleen tuntemattomat henkilöt opetussuunnitelman kannalta toimiviksi kokonaisuudeksi. Kuntoutusjakson ja siihen kuuluvien toimenpiteiden järjestäminen paikallisen tason toimijoiden yhteistyönä oli osoitus hyväksi koetun mallin saumattomasta toteuttamisesta. Kohderyhmä oli ikäluokkansa ja koulutuksellisen lähtötasonsa puolesta yhdenvertaisessa asemassa, mikä osaltaan edisti ryhmäytymisprosessia.

Ohjaavan koulutuksen järjestäminen kuntarajat ylittävänä yhteistyönä on harvinaista ja tässä toiminnassaan projekti onnistui hyvin. Projektissa kokeiltu monien eri tasojen ja alojen toimijoiden osaamisen kokoaminen samaan toimenpidepakettiin järjestetyn koulutusohjelman kehyksessä oli osoitus ennakkoluulottomasta ja uutta luovasta toiminnasta kohderyhmän elämänlaadun ja työkykyisyyden parantamiseksi.

Projektissa kehitetyn hyvän käytännön jatkoehdyntämisen kannalta olisi ihanteellista, jos kaikki yli viisikymppiset pitkäaikaistyöttömät pääsisivät osallisiksi projektissa toteutetun mallin mukaisesta toimenpidepaketista. Sparraus - jakson jälkeen lähdetäisiin sitten miettimään miten kunkin asiakkaan kohdalla lähdetään etenemään. Tällä hetkellä pitkäaikaistyöttömien suhteellisen suuren määrän vuoksi kovin innovatiivisten toimenpiteiden toteuttamisen suurimpia esteitä lienevät toteuttajatahojen henkilöstö- ja rahoitusresurssien puute.

Kouluttajatahon saamien kokemusten mukaan monien projektilaisten itsetunto oli työttömyyden myötä saanut eri asteisia kolhuja. Mahdollisesta ikääntyneistä työelämästä syrjäyttävästä asenneilmastosta huolimatta projektiin osallistuneista löytyi vielä sekä motivaatiota että uskallusta uuden työuran tai opiskelun aloittamiseen. Yli viisikymppiset ovat heterogeeninen joukko, jota ei pidä ominaisuuksiensa puolesta niputtaa samaan pakettiin. Kaikilta ikäryhmään kuuluilta pitkäaikaistyöttömiltä ei työkykyä tai motivaatiota työelämään palaamiseen asti riitä ja silloin eläkkeelle siirtyminen on harkinnan arvoinen vaihtoehto. Projektin kannustavien tulosten perusteella ikä ei saisi automaattisesti olla henkilön arvoa työntekijänä vähentävä tekijä.

Kokemuksesta valttia työelämään

- Kokemuksesta valttia työelämään - projekti toteutettiin Etelä - Pohjamaan TE - keskuksen alueella sijaitsevien Seinäjoen, Lapuan ja Kauhavan työvoimatoimistojen alueilla 1.9.1998 - 30.6.2000 välisenä ajanjaksona.
- Projektin hallinnoivana tahona toimi Seinäjoen ammatillinen aikuiskoulutuskeskus.
- Euroopan sosiaalirahaston kehyksessä hanke kuului ohjelmakauden 1995-1999 tavoite 3 -ohjelmaan, jonka tavoitteena oli etsiä yksilöllisiä palvelukokonaisuuksia kohderyhmänä olleille pitkäaikaistyöttömille ja tai pitkäaikaistyöttömyyden uhan alaisille.
- Projektin ohjausryhmän työskentelyyn osallistuivat hallinnoivan tahon lisäksi projektipäällikkö, ohjaava kouluttaja sekä edustajat Etelä - Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta, Seinäjoen, Kauhavan ja Lapuan työvoimatoimistoista, Härmänseudun terveys- ja sopeutumisvalmennuksesta, Härmänmaan seutukunnasta, Yrittäjät - yhdistyksestä, Härmän sairaalasta, Etelä - Pohjanmaan sairaanhoitopiiristä, Seinänaapuri seutukunnasta ja Kansaneläkelaitoksesta (KELA).

Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamat projektit ovat toimintaympäristöltään uudenlaisia foorumeita vaikeasti työllistyvän ja eri syistä syrjäytymisvaarassa olevan asiakaskunnan palvelutarpeiden kehittämistyössä. Toimintaympäristönä projektit mahdollistavat luovuuden ja ennakkoluulottomuuden uusien yhteistyömuotojen kokeilussa eri sektoreiden välillä. Asiakkaiden palvelutarpeisiin intensiivisesti paneutuva räätälöity toiminta ylittää hallinnolliset raja-aidat. Eri sektorien toimijoiden normaalin asiakaspalvelun näkökulmasta projektit ovat tarpeellinen lisäresurssi. Erityisryhmien palvelutarpeet ovat useinkin niin monitahoisia ja vaikeita, että normaalin asiakaspalvelun puitteissa niiden hoitaminen ei onnistu. Projekteissa voidaan paneutua asiakkaiden palvelutarpeisiin kokonaisvaltaisesti ja kehittää menetelmiä, jotka projektitoiminnan päättyessä ovat sovellettavissa osaksi eri sektoreiden normaalia palvelutoimintaa.

Edellä esitellyt hyviä käytäntöjä tuottaneet projektit ovat toiminnallaan ja tuloksillaan osoittaneet, että eri syistä syrjäytyneiden tai syrjäytymisuhan alaisten ryhmien voimavaraistamiseen tarvittavan kokonaisvaltaisen palvelun järjestämiseksi yhden sektorin peruspalvelut eivät ole riittävät. Työvoimatoimistojen, Kelan ja sosiaalitoimistojen yhteisasiakkaista tyypillisimpiä ovat pitkäaikaistyöttömyyteen jumiutuneet tai syrjäytymisprosessin eri vaiheissa elävät henkilöt. Vaikeasti työllistyvien ja eri syistä syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden elämäntilanteista nouseva kokonaisvaltainen palvelutarve on haaste, johon luontevin ratkaisu on eri sektoreiden asiantuntemuksesta punotun verkoston voima. Verkostotyöskentelyn keskiössä on asiakas, jonka ympärille eri sektoreiden asiantuntijat kokoontuvat asiakkaan palvelutarpeen vaatimassa laajuudessa.

Edellä esiteltujen projektien yhteiset piirteet ovat kokonaisvaltainen asiakastyö ja asiakastyössä solmitun yhteistyöverkoston voima. Jokainen edellä esitellyistä hyviä käytäntöjä tuottaneista projekteista on omannäköisensä ja usein myös vetäjiensä 'näköinen'. Esitellyissä projekteissa työskennelleiden työhistoriat ja ammatit olivat monipuoliset. Yhteisenä piirteenä kaikille projekteissa työskennelleille oli kohderyhmän kokonaisvaltaisen palvelutarpeen toteuttamiseen intensiivisesti paneutunut työote, joka joissakin tapauksissa on saanut lähes kutsumustyön piirteitä.

LÄHTEET

Hammar, Sari (2001): Maahanmuuttajatyön tilanne ja maahanmuuttajien käyttämät palvelut Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan TE-keskuksen työvoimaosaston selvityksiä 1/2001. ESR/TE-keskus.

Heikkinen, Minna & Leinonen, Tuomas & Paakkunainen, Kari & Pekkala, Terho (2000): Etsijänuoria, mestareita, kisällejä. Lex Kainuu Erityistyöpajahankkeeseen kuuluvien Etsijänuoret ja Mestari - Kisälli -projektien arviointitutkimus. Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja Nro 7/2000. Helsinki: Edita.

Poutanen, Veli - Matti (2000): Elämänhallintaa ilman työtä. Tutkimus pitkäaikaistyöttömyyden seurauksista ja niiden hallinnasta Suomussalmella. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 84. Kuopio.

Pääkaupunkiseudun Työllisyyspolkuprojekti 1995 - 2000. ESR 2001.

Vähätalo, Kari (1996): Pitkäaikaistyöttömät ja lamasta selviytyminen. Työpoliittinen tutkimus 132. Helsinki: Työministeriö.

Vähätalo, Kari (1998): Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Tampere: Gaudeamus.

Painamattomat lähteet

Liitteet 1-4

A. Haastatteluihin osallistuneet

B. Kirjallinen aineisto

Liite 1

JERMUT I JA II

A. Projektinvetäjä Touko Tyrväinen

- Projektityöntekijä, terveydenhoitaja Sari Purhonen
- Projektin asiakas Sirkka*.
- ESR- koordinaattori Pekka Mutanen
Kaakkois - Suomen TE -keskuksesta

B. <http://www.mol.fi/esrprojekti4.5.2001>

- kopio Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulun tutkimuksesta "Jermut -projekti 1998 - 1999 (Ryttyläinen 1999)
- kopio proseminaarityöstä "Vapaaehtoinen Töpseli - toiminta" (Purhonen 2001)
- Jermut I - 8.2.2000 loppuraportti
- Jermut II - väliraportti 31.12.2000 ja kopio projektihakemuksesta 15.2.2000
- monisteita, esitteitä

VANTAAN TYÖLLISYYSPOLKU

A. Projektisihteeri Pertti Käck Vantaan Työllisyyspolku-projektista

- Erikoispalveluyksikön vetäjä Salme Toivonen Vantaan työvoimatoimiston Tikkurilan toimistosta
- ESR - koordinaattori Irmeli Järvenpää Uudenmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta

B. <http://www.mol.fi/esrprojekti/30.4.2001>

- toimintakertomus 1995-1999/23.2.2000)
- lehtileikkeitä, esitteitä

KYVYT KÄYTTÖÖN

A. Erikoistyövoimaneuvoja Jukka Rantalainen

- Ammatinvalintapsykologi Tapani Heinonen Jyväskylän työvoimatoimistosta
- Projektin asiakas Mirja*.
- ESR - koordinaattori Eija Haatanen Keski-Suomen työvoima- ja Elinkeinokeskuksesta

B. <http://www.mol.fi/esrprojekti/27.4.2001>

- loppuraportti 30.6.2000 ja kopio projektihakemuksesta 1995
- esitteitä, monisteita, lehtileikkeitä

Liite 2

PÄIHDEPROJEKTI SELVÄÄN ELÄMÄÄN

A. Projektipäällikkö Kalervo Koskela

- Projektin työnjohtaja Lauri Hokkanen
- Karkkilan työvoimatoimiston johtaja ja ohjausryhmän puheenjohtaja Jorma Ikola
- ESR - koordinaattori Irmeli Järvenpää Uudenmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta

B. www.mol.fi/esrprojekti/25.4.01

- väliraportti lokakuu 2000
- lehtileikkeitä, monisteita

PIPA - PIRKANMAAN PALUUMUUTTAJIEN KOTOUTUMISPROJEKTI

A. Projektipäällikkö Pirjo Pajunen (9.3.1998 - 31.5.1999)

- Projektipäällikkö Arja Seppä (1.6.1999 - 31.12.2000)
- ESR - koordinaattori Jaana Niemi Pirkanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta
- Projektin asiakas Peeter*

B. <http://esr.mol.fi/esrsis24.4.2001>

- loppuraportti 23.1.2001
- lehtileikkeitä, esitteitä

KANSAINVÄLINEN KOHTAAMISPAIKKA AURORA

A. Ohjausryhmän puheenjohtaja Aino Heiskanen Pohjois-Karjalan Kesäyliopistosta

- Projektipäällikkö Olukemi Ogyntuyi
- Ohjausryhmän jäsen ja TE - keskuksen suunnittelija Sari Hammar
- Projektisihteeri Sippo Hiltunen
- Asiakas ja projektissa erilaisissa tehtävissä työskennellyt Anna*.
- ESR -koordinaattori Ulla Mauranen Pohjois-Karjalan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta
- Vs. suunnittelija Mari Suhonen Pohjois-Karjalan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta

B. <http://www.mol.fi/esrprojekti> 27.4.2000

- loppuraportti - ja arviointi 21.5.2001 (Ikkuna monikulttuurisuuteen)
- palveluopas maahanmuuttajille
- esitteitä, monisteita

Liite 3

TOMPK - TYÖELÄMÄN OHJAUKSEN MONIPALVELUKESKUS

A. Projektipäällikkö Merja-Liisa Kerkkä

- Sosiaalipäällikkö Risto Kajaste Lahden kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden keskukselta
- ESR- koordinaattori Mari Kuparinen Hämeen työvoima- ja elinkeinokeskuksesta

B. <http://esr.mol.fi/esrsis> 24.4.2001

- loppuraportti 31.1.2001
- Pääjärven kuntayhtymän toimintakertomus 1999
- esitteitä, monisteita
- kopiot Lahden ammattikorkeakoulun opiskelijoiden TOMPK - projektia käsittelevistä tutkintotöistä "Hallituin askelin aikuisuuteen" (Kervinen & Närhi 1999) ja "Mitäköhän mä oon huomenna" (Pesu & Vehkosilta 2001)

KOHO

A. Urasuunnittelija Jussi Sjöberg

- Urasuunnittelija Hanna-Maija Hyytiä
- ESR -koordinaattori Maija Tuominen Varsinais-Suomen työvoima- ja elinkeinokeskuksesta

B. [http:// esr.mol.fi/ esrsis](http://esr.mol.fi/esrsis) 4.5.2001

- loppuraportti toukokuu 2000/liitteenä kopio arviointitutkimuksesta "KOHO pitää pinnalla" (Linnossuo 2000)
- Huki -projektin loppuraportti 2000

MESTARI - KISÄLLI

A. Projektipäällikkö Tapio Jakkula

- ESR -koordinaattori Osmo Ohtonen Kainuun työvoima- ja elinkeinokeskuksesta.

B. [http:// www.esr.mol.fi/16.10.2000](http://www.esr.mol.fi/16.10.2000)

- [www.kainuu.fi/lex /printtejä ko. sivuista](http://www.kainuu.fi/lex/printteja_ko_sivuista)
- loppuraportti 23.3.2000, loppuraportin arvio 4.4.2000, kopio projektihakemuksesta 15.2.1999

Liite 4

OMAT POLUT - TAITAVAT NAISET

A. Projektipäällikkö Anneli Sintonen

- Projektisihteeri Heidi Marjakaarto
- ESR -koordinaattori Irmeli Järvenpää Uudenmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta

B. [http://www.mol.fi/ esrprojekti/](http://www.mol.fi/esrprojekti/) 24.4.2001

- seminaariraportti helmikuu 2000
- loppuraportti 12.1999
- esitteitä, monisteita

KYNSITULET

A. Projektipäällikkö Hemmo Koskenniemi

- Projektisihteeri Mirja Nevala
- Projektinvalvoja Raimo Paldanius Lapin työvoima- ja elinkeinokeskuksen työvoimaosastolta

B. <http://www.mol.fi/esprojekti/> 27.4.2001

- loppuraportti 11.8.2000 ja projektisuunnitelma 15.9.1998
- lehtileikkeitä, esitteitä

KOKEMUKSESTA VALTTIA TYÖELÄMÄÄN

A. Työvoimaohjaaja Jaana Mesiäislehto - Mäntypuro Seinäjoen työvoimatoimistosta

- Toimialavastaava Virpi Lehtimäki Seinäjoen aikuiskoulutuskeskuksesta
- ESR - koordinaattori Minna Nikkari Etelä-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta

B. <http://www.mol.fi/esprojekti/> 24.4.2001

- loppuraportti 31.7.2000 ja kopio projektihakemuksesta 1998
- lehtileikkeitä, esitteitä, monisteita

ESR- HYVÄT KÄYTÄNNÖT JULKAISUT

---

1 Osaamisen kehittäminen pk-yrityksissä.

Niina Kokko, Merituuli Herrala, Marika Ahola, Stina Immonen, Milla Hailikari & Antti Salminen 2000

2 Osaamiskeskusmallin kehittäminen-kuinka osaaminen saadaan leviämään.

Milla Hailikari, Stina Immonen, Niina Kokko, Merituuli Herrala, Antti Salminen & Marika Ahola 2000

3 Työelämäkynnysten ylittäminen harvaan asutuilla alueilla. ESR-projektien hyvät käytännöt.

Simo Mannila, Sari Valjakka & Mika Ala-Kauhaluoma 2001

4 Going Transnational: Adding Spice to Your Project Work.

Liesbet De letter 2001

5 Asiakas verkoston keskipisteenä: Hyviä käytäntöjä syrjäytymisen ja syrjinnän ehkäisemisen ESR- hankkeissa.

Eila Hietaniemi 2001

